

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΤΟΜΕΑΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ ΤΗΣ
ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

της Παναγιώτας Α. Γκίζα

A.M. : 246 MET/KO

Επόπτης Καθηγητής: Αναστασιάδης Παναγιώτης

**Συνεπόπτες καθηγητές: Καρασαββίδης Ηλίας
Μακράκης Βασίλης**

Διερεύνηση απόψεων μαθητών του δημοτικού σχολείου σχετικά με την συμμετοχή τους στο ερευνητικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα παιδαγωγικής αξιοποίησης τηλεδιάσκεψης «Οδυσσέας»

ΡΕΘΥΜΝΟ, ΙΟΥΝΙΟΣ 2011

Πίνακας Περιεχομένων

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	2
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ.....	6
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ	6
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΣΤΙΓΜΙΟΤΥΠΩΝ	6
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	7
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	8
1. ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ	11
1.1. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	11
1.2. ΣΚΟΠΟΣ, ΣΤΟΧΟΣ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΕΡΩΤΗΜΑ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ	14
1.3. ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	15
1.4. ΚΙΝΗΤΡΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΗΤΡΙΑΣ	16
2. ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ	17
2.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	17
2.2. ΕΞ ΑΠΟΣΤΑΣΕΩΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ.....	17
2.3. ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΚΑΙ ΑΣΥΓΧΡΟΝΗ ΤΗΛΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ.....	19
2.3.1. ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΤΗΛΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ.....	19
2.3.1.1. Η ΤΗΛΕΔΙΑΣΚΕΨΗ	20
2.3.2. ΑΣΥΓΧΡΟΝΗ ΤΗΛΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	21
2.3.3. ΤΟ ΥΒΡΙΔΙΚΟ ΜΑΘΗΣΙΑΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	21
3. ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ	23
3.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	23
3.2. Η ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΔΡΑΣΤΙΚΗΣ ΤΗΛΕΔΙΑΣΚΕΨΗΣ ΑΠΟ ΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΞ ΑΠΟΣΤΑΣΕΩΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ «ΟΔΥΣΣΕΑΣ»	25
3.2.1. ΤΟ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ-ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΗΣ ΔΙΑΔΡΑΣΤΙΚΗΣ ΤΗΛΕΔΙΑΣΚΕΨΗΣ ΣΤΗΝ ΣΧΟΛΙΚΗ ΑΙΘΟΥΣΑ, ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΕΙΤΑΙ ΣΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΞ ΑΠΟΣΤΑΣΕΩΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ «ΟΔΥΣΣΕΑΣ».....	26

3.2.2. Η ΧΡΗΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΔΡΑΣΤΙΚΗΣ ΤΗΛΕΔΙΑΣΚΕΨΗΣ ΣΥΜΒΑΛΛΕΙ ΣΕ ΠΟΛΥ ΜΕΓΑΛΟ ΒΑΘΜΟ ΣΤΗΝ ΠΑΡΟΧΗ ΕΞ ΑΠΟΣΤΑΣΕΩΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ.....	27
3.2.2.1. ΤΑ ΣΤΑΔΙΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ (Η ΠΥΡΑΜΙΔΑ ΤΗΣ ΔΙΑΔΡΑΣΤΙΚΗΣ ΤΗΛΕΔΙΑΣΚΕΨΗΣ).....	28
3.2.2.2. ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΜΟΝΤΕΛΟΥ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ.....	30
3.2.2.3. Ο ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΧΩΡΟΘΕΤΗΣΗΣ ΤΗΣ ΤΑΞΗΣ.....	30
3.2.2.4. Η ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΗΛΕΔΙΑΣΚΕΨΗΣ «ΟΔΥΣΣΕΑΣ 2008».....	31
4. ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	37
4.1 ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ	37
5. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	39
5.1. ΓΕΝΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ.....	39
5.2. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ.....	39
5.3. ΤΟ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΕΡΩΤΗΜΑ	47
5.4. ΣΥΛΛΟΓΗ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ	47
5.5. ΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ.....	48
5.6. ΚΩΔΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ.....	50
5.7. ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ.....	52
6. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ-ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ	53
6.1. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ-ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΑΡΧΙΚΩΝ ΑΠΟΨΕΩΝ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΟΥΣ ΣΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΗΛΕΔΙΑΣΚΕΨΗΣ «ΟΔΥΣΣΕΑΣ»	54
6.1.1. 1 ^{0ς} ΑΞΟΝΑΣ: ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΔΑΣΚΑΛΟΥΣ (ΤΟΠΙΚΗΣ-ΑΠΟΜΑΚΡΥΣΜΕΝΗΣ ΤΑΞΗΣ).....	54
6.1.1.1. ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΜΕ ΤΟ ΔΑΣΚΑΛΟ ΜΕΣΩ Τ/Δ.....	54
6.1.1.2. ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΜΕΣΩ Τ/Δ.....	55
6.1.1.3. ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΔΑΣΚΑΛΟ ΤΗΣ ΑΠΟΜΑΚΡΥΣΜΕΝΗΣ ΤΑΞΗΣ.....	56
6.1.2. 2 ^{0ς} ΑΞΟΝΑΣ: ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΣΥΜΜΑΘΗΤΕΣ (ΤΟΠΙΚΗΣ-ΑΠΟΜΑΚΡΥΣΜΕΝΗΣ ΤΑΞΗΣ).....	57

6.1.2.1. ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΜΕ ΤΟΥΣ ΣΥΜΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕΣΩ Τ/Δ.....	57
6.1.2.2. ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΟΥΣ ΣΥΜΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕΣΩ Τ/Δ.....	57
6.1.2.3. ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΣΥΜΜΑΘΗΤΕΣ ΤΗΣ ΑΠΟΜΑΚΡΥΣΜΕΝΗΣ ΤΑΞΗΣ.....	59
6.1.3. 3 ^{0ς} ΑΞΟΝΑΣ: ΠΡΟΣΩΠΟ ΜΕ ΠΡΟΣΩΠΟ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ VS ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΜΕΣΩ Τ/Δ.....	59
6.1.3.1 ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΝΕΟ ΤΡΟΠΟ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΜΕΣΩ Τ/Δ.....	60
6.1.3.2. ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΣΥΜΒΑΤΙΚΟ ΤΡΟΠΟ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ.....	63
6.1.3.3. Η ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ.....	63
6.1.3.4. ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΣΥΜΒΑΤΙΚΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟ ΝΕΟ.....	64
6.1.4. 4 ^{0ς} ΑΞΟΝΑΣ: ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΩΣ ΦΟΡΕΑΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗΣ.....	64
6.1.4.1. ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΣΥΜΜΑΘΗΤΕΣ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΤΑΞΗΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗΝ Τ/Δ.....	64
6.1.4.2. ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΣΥΜΜΑΘΗΤΕΣ ΤΗΣ ΑΠΟΜΑΚΡΥΣΜΕΝΗΣ ΤΑΞΗΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗΝ Τ/Δ.....	65
6.1.4.3. ΝΕΕΣ ΓΝΩΡΙΜΙΕΣ ΜΕΣΩ Τ/Δ.....	65
6.1.4.4 ΑΠΟΚΤΗΣΗ ΦΙΛΩΝ ΜΕΣΩ Τ/Δ.....	66
6.2. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ-ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΤΕΛΙΚΩΝ ΑΠΟΨΕΩΝ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΟΥΣ ΣΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΗΛΕΔΙΑΣΚΕΨΗΣ «ΟΔΥΣΣΕΑΣ»	66
6.2 1. 1 ^{0ς} ΑΞΟΝΑΣ: ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΔΑΣΚΑΛΟΥΣ (ΤΟΠΙΚΗΣ-ΑΠΟΜΑΚΡΥΣΜΕΝΗΣ ΤΑΞΗΣ).....	66
6.2.1.1. ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΜΕ ΤΟ ΔΑΣΚΑΛΟ ΜΕΣΩ Τ/Δ.....	67
6.2.1.2. ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΜΕΣΩ Τ/Δ.....	68
6.2.1.3. ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΔΑΣΚΑΛΟ ΤΗΣ ΑΠΟΜΑΚΡΥΣΜΕΝΗΣ ΤΑΞΗΣ.....	72
6.2.2. 2 ^{0ς} ΑΞΟΝΑΣ: ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΣΥΜΜΑΘΗΤΕΣ (ΤΟΠΙΚΗΣ-ΑΠΟΜΑΚΡΥΣΜΕΝΗΣ ΤΑΞΗΣ).....	72
6.2.2.1. ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΜΕ ΤΟΥΣ ΣΥΜΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕΣΩ Τ/Δ.....	72
6.2.2.2. ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΟΥΣ ΣΥΜΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕΣΩ Τ/Δ.....	73

6.2.2.3. ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΣΥΜΜΑΘΗΤΕΣ ΤΗΣ ΑΠΟΜΑΚΡΥΣΜΕΝΗΣ ΤΑΞΗΣ.....	74
6.2.3. 3 ^{0ς} ΑΞΟΝΑΣ: ΠΡΟΣΩΠΟ ΜΕ ΠΡΟΣΩΠΟ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ VS ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΜΕΣΩ Τ/Δ.....	75
6.2.3.1 ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΝΕΟ ΤΡΟΠΟ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΜΕΣΩ Τ/Δ.....	75
6.2.3.2. ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΣΥΜΒΑΤΙΚΟ ΤΡΟΠΟ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ.....	79
6.2.3.3. Η ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ.....	79
6.2.3.4. ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΣΥΜΒΑΤΙΚΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟ ΝΕΟ.....	80
6.2.4. 4 ^{0ς} ΑΞΟΝΑΣ: ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΩΣ ΦΟΡΕΑΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗΣ.....	81
6.2.4.1. ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΣΥΜΜΑΘΗΤΕΣ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΤΑΞΗΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗΝ Τ/Δ.....	81
6.2.4.2. ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΣΥΜΜΑΘΗΤΕΣ ΤΗΣ ΑΠΟΜΑΚΡΥΣΜΕΝΗΣ ΤΑΞΗΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗΝ Τ/Δ.....	81
6.2.4.3. ΝΕΕΣ ΓΝΩΡΙΜΙΕΣ ΜΕΣΩ Τ/Δ.....	83
6.2.4.4 ΑΠΟΚΤΗΣΗ ΦΙΛΩΝ ΜΕΣΩ Τ/Δ.....	84
7. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	85
7.1. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	85
7.2. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ	91
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	93
ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ.....	93
ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ.....	96

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1: Χρονοδιάγραμμα Υλοποίησης ΟΔΥΣΣΕΑ 2008: Κλιματικές Αλλαγές.....	33
Πίνακας 2: Φύλο και σχολείο φοίτησης μαθητών που συμμετείχαν στο πρόγραμμα «Οδυσσέας» (σχολικό έτος 2007-2008).....	48
Πίνακας 3: Φύλο και σχολείο φοίτησης μαθητών που διερευνήθηκαν οι αρχικές τους απόψεις για τη συμμετοχή τους στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα παιδαγωγικής αξιοποίησης της τηλεδιάσκεψης «Οδυσσέας» (σχολικό έτος 2007-2008).....	49
Πίνακας 3: Φύλο και σχολείο φοίτησης μαθητών που διερευνήθηκαν οι τελικές τους απόψεις για τη συμμετοχή τους στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα παιδαγωγικής αξιοποίησης της τηλεδιάσκεψης «Οδυσσέας» (σχολικό έτος 2007-2008).....	50
Πίνακας 5: Τα βασικά αντικείμενα ανά άξονα σύμφωνα με την αξιολόγηση του προγράμματος «Οδυσσέας».....	53

Κατάλογος Διαγραμμάτων

Διάγραμμα 1: Τα Στάδια Διδασκαλίας (Η Πυραμίδα της ΔΤ).....	29
Διάγραμμα 2: Το προτεινόμενο μοντέλο επικοινωνίας.....	30
Διάγραμμα 3: Η αρχιτεκτονική της αίθουσας Τηλεδιάσκεψης.....	31

Κατάλογος Φωτογραφικών Στιγμιότυπων

Φωτογραφικό Στιγμιότυπο 1: Ταινίες Animation που δημιούργησαν οι μαθητές με λήψη φωτογραφιών με ήρωες που κατασκεύασαν οι ίδιοι από πλαστελίνη.....	35
---	----

Πρόλογος

Η προσωπική εμπειρία έξι ετών στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα παιδαγωγικής αξιοποίησης τηλεδιάσκεψης «Οδυσσέας», καθώς και η μελέτη των απόψεων συμμετεχόντων μαθητών σ' αυτό το πρόγραμμα δείχνει ότι ήταν μια πολύ θετική και εποικοδομητική εμπειρία για όλους, που οδήγησε σε πολλά και πιθανόν για κάποιους ενδιαφέροντα συμπεράσματα.

Η άποψη αυτή, που βασίζεται σε προσωπικές εκτιμήσεις, είναι σημαντικότερη και αποτελεί ανάγκη να διερευνηθεί με τα στοιχεία της επιστημονικής έρευνας, γιατί επαναπροσδιορίζει το ίδιο το πρόγραμμα παιδαγωγικής αξιοποίησης τηλεδιασκέψεων, αναδεικνύοντας αυτήν την παιδαγωγική του διάσταση και δικαιολογώντας την άποψη ότι δεν πρόκειται απλώς για ένα πρόγραμμα εξοικείωσης με τις νέες τεχνολογίες.

Στο σημείο αυτό θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου σε όλους όσους με οποιονδήποτε τρόπο βοήθησαν και στήριξαν την εργασία αυτή. Ιδιαίτερα θα ήθελα να ευχαριστήσω τον κ. Παναγιώτη Αναστασιάδη, ο οποίος είχε την εποπτεία της έρευνας αυτής, καθώς και τα μέλη της συμβουλευτικής επιτροπής, κ. Καρασαββίδη Η. και κ. Μακράκη Β. , για τις πολύτιμες συμβουλές τους σε θέματα που αφορούσαν το θεωρητικό και μεθοδολογικό πλαίσιο της έρευνας.

Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω όλους τους μαθητές που συμμετείχαν στο ερευνητικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα παιδαγωγικής αξιοποίησης τηλεδιάσκεψης «Οδυσσέας», τη σχολική χρονιά 2007-2008 και κατέγραψαν σε εκθέσεις τις απόψεις τους, από αυτή τους τη συμμετοχή.

Ακόμα θα ήθελα να ευχαριστήσω και τους εκπαιδευτικούς που συνέβαλαν στη συγκέντρωση και την αποστολή των εκθέσεων και ιδιαίτερα τον εκπαιδευτικό Λάμπρο Καρβούνη, για την πολύτιμη βοήθεια του σε όλη την πορεία της διπλωματικής μου εργασίας.

Εισαγωγή

Αν και η χρήση του πρώτου υπολογιστή μπορεί να μη φαίνεται τόσο σημαντική βλέποντάς την ως ένα μεμονωμένο γεγονός, συνδέοντάς την όμως με το παρόν και το αναμενόμενο μέλλον βλέπουμε τη μεγάλη σημασία της (Ράπτης & Ράπτη, 2004).

Η επανάσταση που συντελείται στο χώρο των τεχνολογιών, των επικοινωνιών και των πληροφοριών μας οδηγεί στην Κοινωνία της Πληροφορίας (Αναστασιαδης,2000). Μια επανάσταση που τείνει να διαμορφώσει ένα εντελώς διαφορετικό περιβάλλον, χαρακτηριστικό γνώρισμα του οποίου αποτελεί η συνεχής μεταβολή των παραγόντων που προσδιορίζουν την καθημερινότητα του σύγχρονου ανθρώπου (ibid).

Η αναδύομενη Κοινωνία της Πληροφορίας χαρακτηρίζεται από την ανατροπή της βασικής σχέσης ανθρώπου και πληροφορίας, με την έννοια ότι στις μέρες μας η ψηφιοποιημένη πληροφορία - υπό τη μορφή προϊόντων και υπηρεσιών - διαχέεται προς τους ανθρώπους (Αναστασιάδης,2004). Οι άνθρωποι αναζητούν την πληροφορία από τις οθόνες των ηλεκτρονικών τους υπολογιστών, αποφεύγοντας με αυτόν τον τρόπο τις άσκοπες μετακινήσεις, κερδίζοντας πολύτιμο χρόνο, βελτιώνοντας τις συνθήκες της καθημερινότητάς τους (ibid).

Εξετάζοντας κανείς την ελληνική πραγματικότητα διαπιστώνει ότι και εδώ οι υπολογιστές εντάσσονται στην καθημερινή ζωή των Ελλήνων πολιτών (Ράπτης & Ράπτη, 2004). Η ζωή τείνει να γίνει πιο άνετη λόγω της χρήσης των υπολογιστών και οι τομείς στους οποίους βρίσκουν εφαρμογή οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές καθημερινά αυξάνονται (ibid) .

Στο χώρο της εκπαίδευσης έχει πραγματοποιηθεί μια θεαματική είσοδος των υπολογιστών τα τελευταία χρόνια (Αναστασιάδης, 2000). Η εισαγωγή των ηλεκτρονικών υπολογιστών και των Νέων Τεχνολογιών τείνει να αλλάξει το χάρτη της εκπαίδευσης, αλλάζοντας στην πράξη τον τρόπο και τη μορφή της εκπαιδευτικής διαδικασίας (Αναστασιάδης,2004). Οι εκπαιδευόμενοι, μέσω της Ανοικτής και Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης, μπορούν πλέον να αναζητούν μόνοι τους την πληροφορία μέσω του διαδικτύου και των αμέτρητων βάσεων δεδομένων που είναι διάσπαρτες σε αυτό (ibid). Επιπλέον η αναζήτηση αυτή μπορεί να γίνεται από οποιοδήποτε χώρο επιλέξει ο εκπαιδευόμενος: σπίτι, σχολείο, χώρος εργασίας, εργαστήριο πληροφορικής κ.λπ. (ibid).

Βέβαια θα πρέπει να τονιστεί ότι η εισαγωγή των νέων τεχνολογιών των επικοινωνιών και των πληροφοριών δεν έχει σαν στόχο να αντικαταστήσει το ρόλο του δασκάλου (ibid). Αντίθετα, θα του προσφέρει εργαλεία, εφαρμογές και υπηρεσίες, οι οποίες θα του δώσουν τη δυνατότητα να βελτιώσει τις παιδαγωγικές του προσεγγίσεις, δημιουργώντας ένα συνεργατικό εκπαιδευτικό περιβάλλον (ibid).

Ο νέος ρόλος της εκπαίδευσης συνίσταται στο να εφοδιάσει το σύνολο των πολιτών με τις απαραίτητες γνώσεις και δεξιότητες, προκειμένου οι πολίτες να ανταποκριθούν στις ολοένα και αυξανόμενες ανάγκες της ψηφιακής εποχής (Αναστασιάδης, 2000).

Οι τεχνολογίες σύγχρονης μετάδοσης και ιδιαίτερα η Τηλεδιάσκεψη αλλάζουν κατά πολύ τον τρόπο διδασκαλίας και έχουν σημαντικές επιπτώσεις σε ζητήματα δομής και οργάνωσης, που οι εκπαιδευτικοί ακολουθούν στην τάξη (ibid). Οι εκπαιδευτικοί σε συνεργασία με τους εκπαιδευόμενους υιοθετούν νέους ρόλους και αποκτούν περισσότερες δεξιότητες, γι'αυτο και η οργάνωση μιας εκπαιδευτικής τηλεδιάσκεψης είναι πιο απαιτητική από τη συμβατική πρόσωπο με πρόσωπο διδασκαλία (Hayden, 1999).

Η χρήση της διαδραστικής τηλεδιάσκεψης συμβάλλει στην ανάπτυξη ενός περιβάλλοντος μάθησης με κύρια χαρακτηριστικά την αλληλεπίδραση, την ευελιξία, την ανάπτυξη συνεργατικότητας, την χρήση διαφορετικών μέσων, την πρόσβαση σε πολλαπλές πηγές πληροφόρησης και το προσιτό κόστος (Sullivan, Jolly, Foster & Tompkins, 1994). Η τηλεδιάσκεψη θα διαδραματίσει τα επόμενα χρόνια πολύ σημαντικό ρόλο στο θεματικό πεδίο της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης (Abbott, L et al, 1993; Fillion et al, 1999; Chen & Willits, 1998; Martin, 2005) και της εκπαίδευσης ενηλίκων (Dallat, J. et al., 1992; Anastasiades, 2005).

Τα δημοτικά σχολεία αποτελούν σήμερα τους χώρους εκπαίδευσης και προετοιμασίας των αυριανών πολιτών που θα βιώσουν τη νέα ψηφιακή εποχή, την Κοινωνία της Πληροφορίας τόσο στην εργασιακή όσο και στην κοινωνική τους καθημερινότητα (Αναστασιάδης, 2004). Έτσι η εισαγωγή των νέων τεχνολογιών των επικοινωνιών και των πληροφοριών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση αποκτά ιδιαίτερη σημασία (ibid).

Ένα από τα προγράμματα, με τα οποία έχει εισαχθεί στη χώρα μας η τηλεδιάσκεψη στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση κυρίως είναι το ερευνητικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα παιδαγωγικής αξιοποίησης τηλεδιάσκεψης «Οδυσσέας».

Αντικείμενο του εκπαιδευτικού προγράμματος παιδαγωγικής αξιοποίησης τηλεδιάσκεψης «Οδυσσέας» είναι ο σχεδιασμός, η ανάπτυξη και η υλοποίηση συνεργατικών δραστηριοτήτων από απόσταση μεταξύ Δημοτικών Σχολείων. Ένας βασικός στόχος είναι η εξοικείωση των μαθητών με ένα υβριδικό μαθησιακό περιβάλλον στα πλαίσια του οποίου, επιδιώκοντας κοινούς μαθησιακούς στόχους, θα βρεθούν σε πλήρη αλληλεπίδραση μαθητές και διδάσκοντες (Anastasiades, 2003). Το υβριδικό μαθησιακό περιβάλλον αποτελεί την εννοιολογική και λειτουργική ολοκλήρωση των παραδοσιακών εκπαιδευτικών μεθόδων και των νέων σύγχρονων προσεγγίσεων (Anastasiades & Retalis, 2002). Σε αυτό το υβριδικό περιβάλλον, καλούνται οι συμμετέχοντες στο πρόγραμμα

τηλεδιασκέψεων, μαθητές και εκπαιδευτικοί, να λειτουργήσουν προερχόμενοι από ένα άλλο μαθησιακό περιβάλλον, αυτό της συμβατικής τάξης (ibid).

Ερευνητικό εγχείρημα της παρούσας εργασίας αποτέλεσε η διερεύνηση απόψεων μαθητών του δημοτικού σχολείου σχετικά με την συμμετοχή τους στο ερευνητικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα παιδαγωγικής αξιοποίησης τηλεδιάσκεψης «Οδυσσέας».

Πιο συγκεκριμένα, διερευνήθηκαν οι αρχικές και οι τελικές απόψεις των μαθητών του δημοτικού σχολείου, σε σχέση με τη συμμετοχή τους στο εν λόγω πρόγραμμα, το σχολικό έτος 2007-2008.

Η παρούσα εργασία διαρθρώνεται σε επτά κεφάλαια.

Αναλυτικότερα, στο πρώτο κεφάλαιο εκτίθεται το ερευνητικό πλαίσιο της μελέτης. Πιο συγκεκριμένα στο πρώτο κεφάλαιο αναλύεται η προβληματική της έρευνας, ο σκοπός, οι στόχοι και τα ερευνητικά ερωτήματα της μελέτης, καθώς και η σημασία της έρευνας. Επίσης στο πρώτο κεφάλαιο, αναφέρονται και τα κίνητρα του ερευνητή για την παρούσα έρευνα.

Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζεται το εννοιολογικό πλαίσιο της μελέτης. Αρχικά παρουσιάζεται η εξ αποστάσεως εκπαίδευση και στη συνέχεια η σύγχρονη και ασύγχρονη τηλεεκπαίδευση (σύγχρονη τηλεεκπαίδευση, η τηλεδιάσκεψη, ασύγχρονη τηλεεκπαίδευση, το υβριδικό μαθησιακό περιβάλλον).

Στο τρίτο κεφάλαιο εκτίθεται η επισκόπηση της ελληνικής και διεθνούς βιβλιογραφίας σχετικά με την εύρεση αναφορών για τη χρήση της τηλεδιάσκεψης στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση και παρουσιάζεται η παιδαγωγική αξιοποίηση της διαδραστικής τηλεδιάσκεψης από το εκπαιδευτικό πρόγραμμα παιδαγωγικής αξιοποίησης της τηλεδιάσκεψης «Οδυσσέας».

Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η επιστημολογική προσέγγιση που υιοθετήθηκε στην έρευνα.

Στο πέμπτο κεφάλαιο, παρουσιάζεται το μεθοδολογικό πλαίσιο της έρευνας. Αναλυτικότερα, στο πέμπτο κεφάλαιο αρχικά γίνεται μια γενική περιγραφή της έρευνας και έπειτα ακολουθεί η παρουσίαση της μεθοδολογικής προσέγγισης που χρησιμοποιήθηκε στην συγκεκριμένη έρευνα.

Στο έκτο κεφάλαιο, αναλύονται και παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας, με βάση τις απόψεις των μαθητών για το πρόγραμμα παιδαγωγικής αξιοποίησης της τηλεδιάσκεψης «Οδυσσέας». Οι απόψεις των μαθητών κατηγοριοποιούνται σε άξονες, οι οποίοι αποτελούνται από βασικά αντικείμενα, επιτρέποντας μας την βαθύτερη επεξεργασία και την ανάλυση των αρχικών και τελικών απόψεων των μαθητών.

Στο έβδομο κεφάλαιο, ολοκληρώνεται η μελέτη με την παράθεση γενικών συμπερασμάτων, των περιορισμών της μελέτης και των προτάσεων για περαιτέρω έρευνα.

Στο τέλος της εργασίας, βρίσκονται οι βιβλιογραφικές αναφορές που χρησιμοποιήθηκαν σ' αυτήν.

1. Ερευνητικό Πλαίσιο της Μελέτης

1.1. Προβληματική της Έρευνας

Η κοινωνία στην οποία ζούμε μεταβάλλεται με πολύ γρήγορο ρυθμό, καθώς, οι νέες τεχνολογίες, με τη μορφή προϊόντων, προγραμμάτων, εργαλείων και υπηρεσιών διεισδύουν με απίστευτη ταχύτητα τόσο στην εργασιακή μας ζωή όσο και στην κοινωνική μας καθημερινότητα (Αναστασιάδης, 2004).

Οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές αποτελούν το κέντρο αυτών των αλλαγών και σηματοδοτούν όλες τις τεχνολογικές εξελίξεις που θα ακολουθήσουν (ibid). Οι πολύπλοκοι και δύσχρηστοι ηλεκτρονικοί υπολογιστές μετασχηματίστηκαν σε απλούς και προσβάσιμους, προσωπικούς και φορητούς ηλεκτρονικούς υπολογιστές και μπορούν πλέον να χρησιμοποιηθούν από το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού της κοινωνίας μας (ibid).

Επιπροσθέτως, με τη βοήθεια του διαδικτύου οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές μετασχηματίστηκαν από ένα μέσο διευκόλυνσης της διαχειριστικής λειτουργίας της εργασιακής καθημερινότητας, σε ένα μηχανισμό διασύνδεσης του χρήστη με αναρίθμητες πηγές δεδομένων και πληροφοριών (Αναστασιάδης, 2000).

Το διαδίκτυο βρίσκεται υπό διαρκή εξέλιξη δημιουργώντας νέα περιβάλλοντα όπου οι βασικές ιδέες για την κοινωνία, την εκπαίδευση, το εμπόριο και τη διασκέδαση αναθεωρούνται, ανασχηματίζονται και διευρύνονται (ibid).

Έτσι λοιπόν η κοινωνία μας μετατρέπεται σταδιακά στην Κοινωνία της Πληροφορίας, μια κοινωνία που στηρίζεται στις σύγχρονες Τεχνολογίες των Πληροφοριών και των Επικοινωνιών (ΤΠΕ), που με τη μορφή λειτουργικών εφαρμογών και ηλεκτρονικών υπηρεσιών, έχουν ήδη "μπει" στη ζωή μας, "δείχνοντάς" μας το ψηφιακό μας μέλλον (ibid).

Οι ΤΠΕ έχουν κερδίσει ιδιαίτερη δημοτικότητα ως εργαλεία διαχείρισης της γνώσης (Instruments of Knowledge Management), καθώς η χρήση των ΤΠΕ παρέχει σημαντικές δυνατότητες διαπεραστικότητας, τις οποίες έχει ανάγκη ο εκπαιδευόμενος για να είναι ανεξάρτητος αλλά και να έχει τον έλεγχο της μάθησης του και είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με την εκπαίδευση από απόσταση (McIsaac & Blocher, 1998).

Ουσιαστικά οι ΤΠΕ είναι το αποτέλεσμα της σύγκλισης του τομέα της Πληροφορικής και του τομέα των τηλεπικοινωνιών (Αναστασιάδης, 2007b). Ακόμα, όπως αναφέρει ο Αναστασιάδης (2007b) : «Τα δίκτυα των υπολογιστών και τα συστήματα υπερμέσων συνθέτουν το νέο περιβάλλον

των Προηγμένων Μαθησιακών Τεχνολογιών (ΠΜΤ) – δίνοντας έμφαση στην ανάπτυξη περιβαλλόντων μάθησης στο διαδίκτυο, στοχεύοντας στην ενίσχυσης διαπεραστικότητα μεταξύ εκπαιδευομένων-εκπαιδευτών-μαθησιακού υλικού και μαθησιακών εργαλείων, ανοίγοντας νέες προοπτικές για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση (Weger, 2001).

Οι ΠΜΤ μεταβάλλουν την έννοια του χώρου και του χρόνου στην εκπαιδευτική διαδικασία και προσδίδουν στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση νέες διαστάσεις .

Όπως αναφέρθηκε και στην εισαγωγή της εργασίας μας το πιο βασικό χαρακτηριστικό γνώρισμα της νέας εποχής είναι η υψηλότερη προστιθέμενη αξία που έχει αποκτήσει η έννοια "πληροφορία", η οποία σε ψηφιακή μορφή διαχέεται μέσω των ηλεκτρονικών δικτύων στον ενδιαφερόμενο χρήστη. Οι πληροφορίες πλέον ταξιδεύουν μέσω των δικτύων προς τους ανθρώπους, οι οποίοι τις αναζητούν από ένα σταθερό γεωγραφικό σημείο, μέσω του ηλεκτρονικού τους υπολογιστή (Αναστασιάδης, 2000).

Αναμφισβήτητα, λοιπόν σήμερα βιώνουμε την επανάσταση της πληροφορίας, μια επανάσταση που φυσικά επιδρά και στο χώρο της εκπαίδευσης, όπου οι συντελούμενες αλλαγές, όσον αφορά στη παρεχόμενη γνώση και στη μεθοδολογία αντιμετώπισης της ίδιας της εκπαιδευτικής διαδικασίας, δημιουργούν ένα εντελώς νέο μαθησιακό περιβάλλον, αναδεικνύοντας ως προπομπό των επερχόμενων μεταβολών τη διαδικασία της Ανοικτής και Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης (ΑεξΑΕ) (Keegan, 1993).

Η καθιέρωση του διαδικτύου και της ψηφιακής τεχνολογίας δημιούργησε νέες προοπτικές ανάπτυξης της ΑεξΑΕ (Αναστασιάδης, 2007b). Η μεταφορά της πληροφορίας με υψηλές ταχύτητες και σε διάφορες μορφές (εικόνα, ήχος, κείμενο, υπερκείμενο, video, animation), συμβάλλει στην απελευθέρωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας από το χώρο, το χρόνο και το μονοδιάστατο τρόπο αναζήτησης, παρουσίασης και διακίνησης της πληροφορίας και της γνώσης (ibid).

Η εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση (εξΑΕ) αποτελεί τη θεμελιώδη μέθοδο των ανοικτών συστημάτων εκπαίδευσης και ταυτόχρονα ένα βασικό σημείο απόκλισης και διαφοροποίησης από τα συμβατικά. Στις μέρες μας, είναι άρρηκτα συνδεδεμένη τόσο με την «εκπαίδευση» όσο και με την «κατάρτιση» η οποία χρησιμοποιείται ως σύνεργο για μορφές ευέλικτης μάθησης, εκπαίδευσης, κατάρτισης και επιμόρφωσης ενηλίκων (Keegan, 1996). Σήμερα, με την υλοποίηση προγραμμάτων εκπαίδευσης από απόσταση γίνονται ολοένα και περισσότερες προσπάθειες ώστε να ικανοποιηθεί το αίτημα των εκπαιδευομένων και των εκπαιδευτών να απαλλαγούν από τις χωροχρονικές δεσμεύσεις που τους επιβάλλει ο παραδοσιακός τρόπος διδασκαλίας και επιμόρφωσης (Kalogiannakis, 2004).

Σύμφωνα με τη Βασάλα (2005), η σχολική εκπαίδευση έχει μια σειρά από αδυναμίες, που κυρίως έχουν σχέση με εκείνα τα στοιχεία στα οποία η συμβατική εκπαίδευση δεν παρέχει πρόσβαση στις

εκπαιδευτικές διαδικασίες για κάποιες κατηγορίες μαθητών, όπως π.χ. μαθητές που ζουν σε απομακρυσμένες περιοχές, με κινητικές και άλλες αναπηρίες, που επιθυμούν να διδαχτούν μαθήματα που δεν προσφέρει το σχολείο, κ. ά. και η εξ αποστάσεως εκπαίδευση μπορεί να συνδράμει στην κάλυψη των προαναφερόμενων αδυναμιών.

Σήμερα, η ΑεξΑΕ εξελίσσεται σε εκπαιδευτικό κλάδο με ολοκληρωμένη εκπαιδευτική και παιδαγωγική οντότητα, η οποία, καθώς εισέρχεται στο στάδιο της ενηλικίωσης της δημιουργεί πολλές και αυξανόμενες προσδοκίες, αλλά και ιδιαίτερες ανάγκες σε στελέχη, σε υποδομές, σε εκπαιδευτές και σε εκπαιδευτικό υλικό (Λιοναράκης, 2005). Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση, ως μέθοδος της Ανοικτής και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης διατρέχει όλη την εκπαιδευτική κοινότητα (Κοντονή, 1999), με συνέπεια να "διεκδικεί" τη θέση της και στη σχολική εκπαίδευση.

Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση διακρίνεται σε Σύγχρονη και Ασύγχρονη εκπαίδευση (Αναστασιάδης, 2004). Η Σύγχρονη Εκπαίδευση απαιτεί την ταυτόχρονη συμμετοχή όλων των μαθητών και των εισηγητών ανεξάρτητα του χώρου στον οποίο μπορεί να βρίσκονται, ενώ η Ασύγχρονη Εκπαίδευση δεν απαιτεί την ταυτόχρονη συμμετοχή των μαθητών και των εισηγητών (ibid).

Όπως αναφέραμε και στην εισαγωγή της εργασίας μας, οι τεχνολογίες σύγχρονης μετάδοσης και ιδιαίτερα η τηλεδιάσκεψη αλλάζουν κατά πολύ τον τρόπο διδασκαλίας που οι εκπαιδευτικοί ακολουθούν στην τάξη (ibid). Οι εκπαιδευτικοί συνεργάζονται με τους εκπαιδευόμενους και μαζί υιοθετούν νέους ρόλους και αποκτούν περισσότερες δεξιότητες, γι' αυτό και η οργάνωση μιας εκπαιδευτικής τηλεδιάσκεψης είναι πιο απαιτητική από τη συμβατική πρόσωπο με πρόσωπο διδασκαλία (Hayden, 1999).

Επίσης, όπως προαναφέρθηκε, η χρήση της διαδραστικής τηλεδιάσκεψης συμβάλλει στην ανάπτυξη ενός περιβάλλοντος μάθησης με κύρια χαρακτηριστικά την αλληλεπίδραση, την ευελιξία, την ανάπτυξη συνεργατικότητας, την χρήση διαφορετικών μέσων, την πρόσβαση σε πολλαπλές πηγές πληροφόρησης και το προσιτό κόστος (Sullivan, Jolly, Foster & Tompkins, 1994).

Τα ελληνικά και τα διεθνή εκπαιδευτικά Ιδρύματα Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης ανασυγκροτούνται για να ανταποκριθούν στις νέες συνθήκες που δημιουργούνται καθώς παρατηρείται μια συνεχώς αυξανόμενη τάση αξιοποίησης ευκαιριών που επιτρέπουν στους εκπαιδευόμενους την αναζήτηση της γνώσης έξω από τους φυσικούς χώρους των ιδρυμάτων αυτών, αρκετά συχνά με τη βοήθεια των PMT και κυρίως των τηλεδιασκέψεων (Αναστασιάδης, 2007b).

Όμως, αυτή η ευαισθητοποίηση των φορέων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην χρήση των PMT, δεν είναι αρκετή. Αν, με τον νέο ρόλο της εκπαίδευσης επιχειρούμε τον εφοδιασμό του

συνόλου των πολιτών με τις απαραίτητες γνώσεις και δεξιότητες, προκειμένου να ανταποκριθούν στις ολοένα και αυξανόμενες ανάγκες της ψηφιακής εποχής, θα πρέπει να ενδιαφερθούμε και για τα μικρά παιδιά, που βρίσκονται στα δημοτικά σχολεία. Τα δημοτικά σχολεία αποτελούν σήμερα τους χώρους εκπαίδευσης και προετοιμασίας των αυριανών πολιτών που θα βιώσουν αυτή τη νέα ψηφιακή εποχή, την Κοινωνία της Πληροφορίας τόσο στην εργασιακή όσο και στην κοινωνική τους καθημερινότητα. Φίλαυτο και όπως αναφέραμε και στην εισαγωγή της εργασίας μας, η είσοδος των ΤΠΕ στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση αποκτά ιδιαίτερη σημασία.

Ερευνητικό εγχείρημα της παρούσας εργασίας, όπως προαναφέραμε στην εισαγωγή, αποτέλεσε η διερεύνηση απόψεων μαθητών του δημοτικού σχολείου σχετικά με την συμμετοχή τους στο ερευνητικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα παιδαγωγικής αξιοποίησης τηλεδιάσκεψης «Οδυσσέας».

Υπενθυμίζουμε ότι αντικείμενο του εκπαιδευτικού προγράμματος παιδαγωγικής αξιοποίησης της τηλεδιάσκεψης «Οδυσσέας» είναι ο σχεδιασμός, η ανάπτυξη και η υλοποίηση συνεργατικών δραστηριοτήτων από απόσταση μεταξύ Δημοτικών Σχολείων. Ένας βασικός στόχος του προγράμματος είναι η εξοικείωση των μαθητών με ένα υβριδικό μαθησιακό περιβάλλον στα πλαίσια του οποίου, επιδιώκοντας κοινούς μαθησιακούς στόχους, θα βρεθούν σε πλήρη αλληλεπίδραση μαθητές και διδάσκοντες (Anastasiades, 2003). Το υβριδικό μαθησιακό περιβάλλον αποτελεί την εννοιολογική και λειτουργική ολοκλήρωση των παραδοσιακών εκπαιδευτικών μεθόδων και των νέων σύγχρονων προσεγγίσεων (Anastasiades & Retalis, 2002).

1.2. Σκοπός, Στόχος και Ερευνητικό Ερώτημα της Μελέτης

Γενικός σκοπός της ερευνητικής εργασίας είναι να διερευνηθούν οι απόψεις μαθητών του δημοτικού σχολείου, σχετικά με τη συμμετοχή τους στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα παιδαγωγικής αξιοποίησης της τηλεδιάσκεψης «Οδυσσέας».

Με γνώμονα τη συγκεκριμένη σκοποθεσία της προβληματικής της παρούσας μελέτης, παρουσιάζεται ο πυρήνας του ερευνητικού προβληματισμού και ταυτόχρονα ο κεντρικός στόχος και το ερώτημα που επιδιώκει να διαπραγματευτεί η έρευνα. Οι κεντρικός στόχος της έρευνας είναι ο εξής :

- Η διερεύνηση των απόψεων των μαθητών, όπως αναδεικνύονται μέσα από τις αρχικές και τελικές εκθέσεις τους, σχετικά με τη συμμετοχή τους το σχολικό έτος 2007-2008 στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα παιδαγωγικής αξιοποίησης της τηλεδιάσκεψης «Οδυσσέας».

Το πλαίσιο της διαμόρφωσης του ερωτήματος της έρευνάς μας προσδιορίζεται από τους σκοπούς και τους επιμέρους στόχους και την εξέλιξη του ερευνητικού σχεδιασμού.

Το ερευνητικό ερώτημα που πηγάζει από τον κεντρικό στόχο είναι το παρακάτω :

- Ποιες είναι οι απόψεις των μαθητών, όπως αναδεικνύονται μέσα από τις αρχικές και τελικές εκθέσεις τους, σχετικά με τη συμμετοχή τους το σχολικό έτος 2007-2008 στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα παιδαγωγικής αξιοποίησης της τηλεδιάσκεψης «Οδυσσέας» ;

1.3. Σημασία της Έρευνας

Η σημασία της έρευνας μας προσδιορίζεται από τον σκοπό και τον επιμέρους στόχο, που αναφέρθηκαν στην προηγούμενη υπο-ενότητα. Επίσης, όπως υποστηρίξαμε η χρήση της τηλεδιάσκεψης στην εκπαιδευτική διαδικασία μπορεί να επιφέρει χρήσιμα αποτελέσματα στην εκπαίδευση (Αναστασιάδης, 2007b). Η τηλεδιάσκεψη εμφανίζεται ως μια τεχνολογία, που προσφέρει τη δυνατότητα πραγματικών αλληλεπιδράσεων ανάμεσα στους εκπαιδευτικούς και σε ομάδες εκπαιδευομένων, τη διατήρηση των παιδαγωγικών μεθόδων και το πνεύμα της ομάδας (Beaulieu & Jackson, 1996; Tiene, 1997). Κατά την τηλεδιάσκεψη καθίσταται δυνατή η διαπροσωπική επαφή τόσο ανάμεσα στο διδάσκοντα και το διδασκόμενο όσο και μεταξύ των ίδιων των διδασκόμενων μέσω συνεργατικών δραστηριοτήτων (Κόκκος, et al., 1999). Πρόσφατες μελέτες ερευνούν πώς να ενθαρρύνουν τη συνεργατική μάθηση μέσω τηλεδιάσκεψης. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι ο μεθοδολογικός σχεδιασμός καθώς και τα σενάρια συνεργασίας ήταν ευεργετικά για τα συνεργατικά αποτελέσματα (Ertl et al., 2005).

Πολλές μελέτες προτείνουν νέους τρόπους διδασκαλίας μέσω τηλεδιάσκεψης προκειμένου να βελτιωθεί η αλληλεπίδραση μεταξύ των συμμετεχόντων ενώ νέοι συμβουλευτικοί οδηγοί έχουν δημοσιευθεί προκειμένου να ενισχυθούν οι συμμετέχοντες για να βελτιώσουν τα προγράμματα τηλεδιασκέψεων (Robinson, 1997; Hayden, 1999). Αυτό έχει οδηγήσει σε νέες μορφές μάθησης που ενθαρρύνουν εκπαιδευτικούς και εκπαιδευόμενους να εργαστούν περισσότερο αλληλεπιδραστικά, δημιουργικά και ενεργητικά (Clear, 1999; Ackermann, 1996). Παρακινεί επίσης τη μάθηση μέσω της ανάπτυξης αλληλεπιδραστικών ομάδων εργασίας μεταξύ των τοπικών και απομακρυσμένων τάξεων (Merrill et al., 1996; Andrews & Klease, 1998; Fischer et al., 2000; Fischer & Mandl, 2003).

Όμως, στη χώρα μας παρόλη τη προαναφερθείσα σπουδαιότητα της εκπαιδευτικής χρήσης τη τηλεδιάσκεψης, πέρα από κάποιους χώρους τηλεδιάσκεψης σε πανεπιστημιακούς χώρους, υπάρχουν ελάχιστοι σε χώρους δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και πολύ λιγότεροι σε χώρους

πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Μέσα από αυτή την προοπτική, με την παρούσα έρευνα επιδιώκεται να διερευνηθούν οι απόψεις των ίδιων των μαθητών σχετικά με τη συμμετοχή τους στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα εξ αποστάσεως εκπαίδευσης «Οδυσσέας», το οποίο περιλαμβάνει τηλεδιασκέψεις. Όπου, στα πλαίσια του προγράμματος «Οδυσσέας» η εφαρμοζόμενη μεθοδολογία έδωσε στους μαθητές τη δυνατότητα να αποτελέσουν ενεργά του συστατικά στοιχεία, βρισκόμενα σε πλήρη αλληλεπίδραση τόσο μεταξύ τους όσο και με τους δασκάλους τους, λειτουργώντας σ' ένα κλιμακούμενο υβριδικό μαθησιακό περιβάλλον.

Θεωρείται ότι μια τέτοια μελέτη θα επιτρέψει να αναδειχθούν λόγοι για τους οποίους είναι δυνατόν να αξιοποιηθεί παιδαγωγικά η τηλεδιάσκεψη μέσα στην σχολική καθημερινότητα.

1.4. Κίνητρα της Ερευνήτριας

Ο αρχικός σχεδιασμός της έρευνάς μας καθώς και η εφαρμογή συγκεκριμένης μεθοδολογικής πορείας σχηματίστηκε με βάση τα παρακάτω δεδομένα:

- την όλο και μεγαλύτερη χρήση των νέων τεχνολογιών των πληροφοριών και των επικοινωνιών σύγχρονης και ασύγχρονης μετάδοσης στην εκπαιδευτική διαδικασία,
- την αναζήτηση γνώσης και εμπειρίας στον τομέα της εκπαιδευτικής αξιοποίησης της τηλεδιάσκεψης στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση,
- τα ιδιαίτερα ερευνητικά ενδιαφέροντα του της ερευνήτριας. Η ερευνήτρια συμμετέχει εδώ και έξι χρόνια στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα παιδαγωγικής αξιοποίησης της τηλεδιάσκεψης «Οδυσσέας» ως δασκάλα δημοτικού σχολείου. Γι' αυτό και αποτελεί σημαντικό κίνητρο για την ερευνήτρια να διερευνήσει τις απόψεις των μαθητών για το εν λόγω πρόγραμμα.

2. Εννοιολογικό Πλαίσιο της Μελέτης

2.1. Εισαγωγή

Σε αυτό το κεφάλαιο θα επιχειρηθεί ο εννοιολογικός προσδιορισμός ορισμένων βασικών όρων, που εμπλέκονται άμεσα ή έμμεσα στην εργασία. Οι έννοιες που θα εξεταστούν είναι :

- Ανοιχτή και Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση
- Σύγχρονη Τηλεκπαίδευση
 - Η Τηλεδιάσκεψη
- Ασύγχρονη Τηλεκπαίδευση
- Το Υβριδικό Μαθησιακό Περιβάλλον

2.2. Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση

Στην εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση ο όρος ‘εξ αποστάσεως’ αναφέρεται στην πραγματοποίηση σπουδών από μια φυσική-γεωγραφική απόσταση ανάμεσα στο διδάσκοντα και στο διδασκόμενο, χωρίς τοπικούς ή χωροχρονικούς περιορισμούς, γεγονός που διαφοροποιεί την εξΑΕ από την παραδοσιακή εκπαίδευση (Lionarakis, 1998) . Η φυσική απόσταση δεν αποτελεί πλέον εμπόδιο, αφού η ποικιλία στα μέσα επικοινωνίας και η κατάλληλη αξιοποίησή τους συμβάλλουν στην ποιότητα της εκπαίδευσης (ibid).

Η εξΑΕ αποτελεί ένα τυπικό σύστημα εκπαίδευσης όπου οι εκπαιδευόμενοι είναι σε διαφορετικά γεωγραφικά σημεία και συνδέονται τόσο με τον εκπαιδευτή όσο και μεταξύ τους μέσω διαδραστικών μέσων και τηλεπικοινωνιακών συστημάτων (Αναστασιάδης, 2005).

Η ΕξΑΕ είναι ένα σύστημα, μια μέθοδος εκπαίδευσης, η φιλοσοφία της οποίας στηρίζεται στην παραδοχή ότι η μόρφωση είναι δικαίωμα όλων των ανθρώπων και θα πρέπει να μπορούν να την απολαμβάνουν σε ολόκληρη τη διάρκεια της ζωής τους, προκειμένου μια σειρά κοινωνικών αποκλεισμών να αποφεύγεται (ibid). Αυτό σημαίνει στην ουσία, ότι η ΕξΑΕ απευθύνεται σε ένα ευρύ φάσμα ηλικιών με κατώτατο όριο συνήθως την ηλικία των 18 ετών, ενώ αντίστοιχα δεν περιορίζεται στο ανώτατο. Η «ανοικτή εκπαίδευση» στόχο έχει να παρέχει όσο γίνεται περισσότερες εκπαιδευτικές ευκαιρίες και να διασφαλίζει την πρόσβαση στην εκπαίδευση όσο το

δυνατόν μεγαλύτερων ομάδων και είναι σ' αυτό το πνεύμα που συχνά οργανώνονται συμπληρωματικά προγράμματα εξΑΕ, στα ήδη υπάρχοντα παραδοσιακά (ibid).

Σύμφωνα με την προσέγγιση του Keegan (Λιοναράκης, 2005), ο οποίος χαρακτήρισε την εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση ως την εκπαίδευση η οποία χαρακτηρίζεται από:

- Το σχεδόν απόλυτο διαχωρισμό μεταξύ διδάσκοντα και διδασκόμενου σε όλη τη διάρκεια της μαθησιακής διαδικασίας (σε αντίθεση με τη συμβατική εκπαίδευση).
- Την επίδραση ενός εκπαιδευτικού φορέα στο σχεδιασμό και στην προετοιμασία του διδακτικού/μαθησιακού υλικού, καθώς και τις παροχές υπηρεσιών υποστήριξης των σπουδαστών (αντίθετα με την ιδιωτική εκπαίδευση και τα προγράμματα «άνευ διδασκάλου»).
- Τη χρήση έντυπου υλικού, ηχητικού, οπτικού, βίντεο ή υπολογιστή για να συνενώσει το διδάσκοντα με το διδασκόμενο και να μεταφέρει το υλικό του μαθήματος.
- Την παροχή αμφίδρομης επικοινωνίας, έτσι ώστε ο σπουδαστής να μπορέσει να ωφεληθεί από την αλληλεπίδραση αυτή (ώστε να διαφοροποιείται από τις διάφορες χρήσεις της τεχνολογίας στην εκπαίδευση).
- Το σχεδόν απόλυτο διαχωρισμό της ομάδας των σπουδαστών κατά τη διάρκεια της μαθησιακής διαδικασίας, έτσι ώστε ο κάθε σπουδαστής να διδάσκεται ως μονάδα και όχι σε ομάδες, με την πιθανότητα ορισμένων συναντήσεων για λόγους διδακτικής και κοινωνικοποίησης.

Σχετικά με την εξΑΕ ο Holmberg (Ματραλής, 1998) αναφέρει ότι : η εκπαίδευση από απόσταση περιλαμβάνει τις διάφορες μορφές σπουδών, σε όλα τα επίπεδα, οι οποίες διεξάγονται μεν χωρίς άμεση και συνεχή επίβλεψη εκπαιδευτών που βρίσκονται σε αίθουσες διδασκαλίας μαζί με τους σπουδαστές, αλλά οι οποίες παρόλα αυτά επωφελούνται από την οργάνωση, καθοδήγηση και διδασκαλία που παρέχεται από κάποιο εκπαιδευτικό οργανισμό.

Αναφέροντας κάποιους από τους ορισμούς που έχουν δοθεί για την εξΑΕ, παρατηρούμε ότι ανάλογα με τη σκοπιά που εξετάζει, ένας ερευνητής την εκπαίδευση, επιχειρεί να δώσει ένα ορισμό που να καλύπτει τη σκοπιά αυτή.

Συμπερασματικά, πρέπει να τονιστεί ότι η εξ αποστάσεως εκπαίδευση, συνδέεται άρρηκτα με την παιδαγωγική επιστήμη και ως σκέψη και σε κάθε πρόγραμμα εφαρμογής ή κατάρτισης. Χρησιμοποιήθηκε και χρησιμοποιείται ακόμη ως σύνεργο για μορφές ευέλικτης μάθησης, εκπαίδευσης, κατάρτισης και επιμόρφωσης ενηλίκων (Keegan, 2000) καθώς προσπαθεί να καλύψει τα κενά που έχουν καταγραφεί από τις συμβατικές εκπαιδευτικές πρακτικές (Καρούλης, 2000).

2.3. Σύγχρονη και Ασύγχρονη Τηλεκπαίδευση

Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση διακρίνεται σε σύγχρονη και ασύγχρονη τηλεεκπαίδευση (Αναστασιάδης, 2007b). Ένα σύγχρονο ή ασύγχρονο περιβάλλον εκπαίδευσης από απόσταση παρουσιάζει σημαντικό παιδαγωγικό ενδιαφέρον όταν παρέχει στο διδασκόμενο τη δυνατότητα να συνδέσει άμεσα αυτά τα οποία κάνει, με την κατάσταση-στόχο που έχει θέσει (Macdonald, 2006).

Η σύγχρονη και η ασύγχρονη τηλεεκπαίδευση δεν λειτουργούν ως ανταγωνιστικές μορφές εκπαίδευσης και επιμόρφωσης αλλά συνυπάρχουν και μπορούν και πολλές φορές να συμπληρώσουν η μία την άλλη (Αναστασιάδης, 2007b).

2.3.1. Σύγχρονη Τηλεκπαίδευση

Η σύγχρονη τηλεεκπαίδευση απαιτεί την ταυτόχρονη συμμετοχή όλων των μαθητών και των εισηγητών ανεξάρτητα του χώρου στον οποίο μπορεί να βρίσκονται. Πιο συγκεκριμένα όπως αναφέρει ο Αναστασιάδης (2004, σ.49) : « Η αλληλεπίδραση μεταξύ εκπαιδευτή και εκπαιδευόμενου γίνεται σε "πραγματικό χρόνο", και κατά την διάρκεια της μπορούν να ανταλλάσσουν εκτός από απόψεις και εκπαιδευτικό υλικό Η ταυτόχρονη εμπλοκή μπορεί να επιτευχθεί είτε με το να βρίσκονται στον ίδιο χώρο (τάξη κλπ.) είτε με το να είναι διασυνδεδεμένοι μέσω δικτύου που επιτρέπει audio ή/και video conference ενώ επιπλέον υπάρχει η δυνατότητα ανταλλαγής αρχείων, και ηλεκτρονικού μαυροπίνακα ».

Επίσης, ο Αναστασιάδης (2004, σ.49) συμπληρωματικά, για την σύγχρονη τηλεεκπαίδευση, αναφέρει : « Η σύγχρονη τηλεεκπαίδευση μπορεί να προσφέρει στην εκπαιδευτική διαδικασία, την αμεσότητα της επαφής του διδάσκοντα με τους εκπαιδευόμενους, και να δώσει μια άλλη διάσταση στο αντικείμενο της μάθησης. Οι εκπαιδευόμενοι, αν και δε βρίσκονται στον ίδιο τόπο με τον εκπαιδευτή, μπορούν να έχουν μαζί του φωνητική και οπτική επικοινωνία, και με αυτό τον τρόπο αποδυναμώνουν τους περιορισμούς των αποστάσεων. Όμως κάθε συνεδρία σύγχρονης τηλεεκπαίδευσης, είναι ένα γεγονός που έχει αξία και πέραν της χρονικής στιγμής διεξαγωγής της, επειδή ακριβώς απαιτείται χρονικός συντονισμός όλων των παραγόντων. Η καταγραφή της συνεδρίας καθίσταται έτσι απαραίτητη, ώστε οι εκπαιδευόμενοι να μπορούν να έχουν πρόσβαση σε αυτή και σε μελλοντικές χρονικές στιγμές. Επιπλέον, το μαγνητοσκοπημένο υλικό μπορεί να αξιοποιηθεί και από άλλους εκπαιδευόμενους που δεν συμμετείχαν απαραίτητα στο αρχικό γεγονός, διευρύνοντας έτσι το δυνητικό κοινό της εκπαιδευτικής διαδικασίας » .

2.3.1.1. Η Τηλεδιάσκεψη

Η τηλεδιάσκεψη χαρακτηρίζεται από την ικανότητα να μεταδώσει σε πραγματικό χρόνο την οπτική και ακουστική πληροφορία (εικόνες και ήχους) και αλληλεπιδρώντας από μια τοποθεσία σε μία άλλη ή σε περισσότερες, επιτρέπει μια σύγχρονη επικοινωνία (Αναστασιάδης, 2005).

Σύμφωνα με τον Αναστασιάδη (2007b, σ.670): «Με τον όρο τηλεδιάσκεψη (Videoconferencing) αναφερόμαστε στην επικοινωνία σε πραγματικό χρόνο (real time) μέσω ήχου (audio) κινούμενης εικόνας (live video) και δεδομένων (Data) ανάμεσα σε δύο ή περισσότερα απομακρυσμένα σημεία. (Suthers, 2001; Gibson & Cohen, 2003; Reed & Woodruff, 1995, Alexander et al., 1999; Chandler and Hanrahan, 2000). Ιδιαίτερη προστιθέμενη αξία σε μια τηλεδιάσκεψη προσθέτει η ανταλλαγή δεδομένων (αρχεία, παρουσιάσεις, γραφικά κλπ) (Brown, 2001; Finn, Sellen, & Wilbur 1997; Andrews, T. & Klease, G. 1998) αλλά και δυνατότητα διαμοίρασης κοινών εφαρμογών μεταξύ των απομακρυσμένων χρηστών (Gürer, et all 1999).

Η Διαδραστική Τηλεδιάσκεψη (ΔΤ) – Interactive Videoconferencing (IVC) επιτρέπει σε εκπαιδευόμενους και εκπαιδευτές που βρίσκονται σε δύο περισσότερα απομακρυσμένα σημεία όχι απλά να επικοινωνούν ανταλλάσσοντας απόψεις ή να μοιράζονται δεδομένα μεταξύ τους, αλλά να συμμετέχουν ενεργά σε ένα δυναμικό περιβάλλον αλληλεπίδρασης, κύριο χαρακτηριστικό γνώρισμα του οποίου αποτελεί η συνεργατική οικοδόμηση της γνώσης από απόσταση σε πραγματικό χρόνο (Anastasiades, 2007).

Για την επίτευξη μιας ΔΤ απαραίτητες είναι τόσο οι παιδαγωγικές όσο οι τεχνολογικές – οργανωτικές οικονομικές προϋποθέσεις (Αναστασιάδης, 2007b). Οι παιδαγωγικές προϋποθέσεις αναφέρονται στο μεθοδολογικό πλαίσιο σχεδιασμού και οργάνωσης μια διδασκαλίας από απόσταση σε πραγματικό χρόνο, το πλαίσιο επικοινωνίας δασκάλων και μαθητών και τέλος στις μορφές της μάθησης και την χρήση τους. Η διδακτική μεθοδολογία θα πρέπει να δημιουργεί τις απαραίτητες συνθήκες για την ενεργό συμμετοχή του εκπαιδευομένου σε ένα δυναμικό περιβάλλον όπου θα μπορεί να επεξεργάζεται την πληροφορία με κριτικό τρόπο και να τη μετουσιώνει σε γνώση (Ally, 2004). Οι τεχνολογικές προϋποθέσεις αναφέρονται στις δυνατότητες και την λειτουργικότητα του συστήματος τηλεδιάσκεψης, στις επικοινωνιακές υποδομές αλλά και στα χαρακτηριστικά της αίθουσας τηλεδιάσκεψης. Οι οργανωτικές προϋποθέσεις αναφέρονται σε ένα πλέγμα διοικητικών και διαχειριστικών λειτουργιών οι οποίες είναι αναγκαίες για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση των τηλεδιασκέψεων. Η διδακτική στρατηγική στο σύνολο της αλλά και οι επιμέρους δραστηριότητες θα πρέπει να υποστηρίζονται από τις τεχνολογικές δυνατότητες του

συστήματος τηλεδιάσκεψης αλλά και τις επιμέρους επικοινωνιακές υποδομές των απομακρυσμένων σημείων (τάξεων) που πρόκειται να λάβουν μέρος (Anastasiades, 2006) ».

2.3.2. Ασύγχρονη Τηλεκπαίδευση

Όπως αναφέρει ο Αναστασιάδης (2004, σ.49) : « Η ασύγχρονη τηλεεκπαίδευση δεν απαιτεί την ταυτόχρονη συμμετοχή των μαθητών και των εισηγητών. Οι μαθητές δεν είναι ανάγκη να βρίσκονται συγκεντρωμένοι μαζί στον ίδιο χώρο ή την ίδια χρονική στιγμή. Αντίθετα, μπορούν να επιλέγουν μόνοι τους το προσωπικό τους εκπαιδευτικό χρονικό πλαίσιο και να συλλέγουν το εκπαιδευτικό υλικό σύμφωνα με αυτό. Η ασύγχρονη εκπαίδευση είναι περισσότερο ευέλικτη από την σύγχρονη. Στο είδος αυτό της εκπαίδευσης ανήκει η Αυτοδιδασκαλία, η Ημιαυτόνομη Εκπαίδευση και η Συνεργαζόμενη Εκπαίδευση .

- Στην Αυτοδιδασκαλία ο εκπαιδευόμενος εκπαιδύεται μόνος του χρησιμοποιώντας όποιο μέσο κρίνει αυτός κατάλληλο (βιβλία, CBT, Internet κλπ.).
- Στην Ημιαυτόνομη Εκπαίδευση ισχύει ότι και στην Αυτοδιδασκαλία μόνο που υπάρχει και συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα επικοινωνίας με τον υπεύθυνο εκπαιδευτή είτε με φυσική παρουσία στην τάξη, είτε μέσω δικτύου (Internet, E-mail κλπ.) είτε μέσω audio ή/και video conference και προφανώς τις ώρες εκείνες θεωρείται ότι έχουν σύγχρονη εκπαίδευση.
- Στην Συνεργαζόμενη (Collaborative) Εκπαίδευση εκπαιδευτής και εκπαιδευόμενοι επικοινωνούν ασύγχρονα μεταξύ τους, οι εκπαιδευόμενοι μελετούν στον δικό τους χρόνο, ακολουθούν όμως ένα χρονοδιάγραμμα παράδοσης των εργασιών » .

2.3.3. Το Υβριδικό Μαθησιακό Περιβάλλον

Το υβριδικό μαθησιακό περιβάλλον αποτελεί την εννοιολογική και λειτουργική ολοκλήρωση των παραδοσιακών εκπαιδευτικών μεθόδων και των νέων σύγχρονων προσεγγίσεων (Anastasiades, 2000b).

Ο συνδυασμός της παραδοσιακής μεθόδου της εκπαιδευτικής διαδικασίας και των εφαρμογών των ΤΠΕ στους μαθησιακούς χώρους, διαμορφώνει το επονομαζόμενο υβριδικό εκπαιδευτικό περιβάλλον (ibid) Τα συστατικά στοιχεία του νέου υβριδικού περιβάλλοντος μπορούν περιληπτικά να περιγραφούν ως εξής (ibid):

- η εφαρμογή της ανοιχτής και εξ αποστάσεως εκπαίδευσης
- η ηλεκτρονική διασύνδεση των εκπαιδευτικών μονάδων

- η δημιουργία ψηφιακής βιβλιοθήκης
- ο διαδικτυακό τύπος των σχολείων

Όπως παρατηρούμε είναι πλέον εφικτή η πραγματοποίηση ενός μη γραμμικού εκπαιδευτικού μοντέλου (Anastasiades & Retalis, 2002) και η δημιουργία ενός νέου μαθησιακού πλαισίου στο σχολείο.

Σ' αυτό το νέο μαθησιακό πλαίσιο αλλάζει η σχέση μεταξύ εκπαιδευτικού και εκπαιδευόμενου σε μία εναλλαγή ρόλων είτε στα πλαίσια της συμβατικής είτε της εικονικής τάξης (Αναστασιάδης, 2005). Αλλάζει ο ρόλος των εκπαιδευτικών, καθώς οι εκπαιδευτικοί πλέον δεν είναι η μοναδική πηγή γνώσης και πληροφοριών, αλλά παίζουν το ρόλο του συντονιστή, του διαχειριστή, ώστε η πληροφόρηση, απ' όπου και αν προέρχεται, να είναι έγκαιρη και αξιόπιστη. Αλλάζει ο ρόλος του εκπαιδευόμενου (ibid). Ο εκπαιδευόμενος συμμετέχει ενεργά, δημιουργεί το δικό του μαθησιακό περιβάλλον, προσεγγίζει την αξιολόγηση με ποικίλους τρόπους, δεν είναι παθητικός δέκτης σε μια σχέση παρακολούθησης μαθημάτων και εξετάσεων (ibid).

3. Επισκόπηση Ελληνικής και Διεθνούς Βιβλιογραφίας

3.1. Εισαγωγή

Κατά την επισκόπηση της ελληνικής και διεθνούς βιβλιογραφίας προέκυψε ότι είναι ελάχιστες οι αναφορές στη χρήση της τηλεδιάσκεψης στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση (Αναστασιάδης et al., 2007; Anastasiades, 2003; Merrick, 2005).

Στη χώρα μας η τηλεδιάσκεψη έχει εισαχθεί στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση κυρίως, με το πρόγραμμα «ΟΔΥΣΣΕΑΣ», το πρόγραμμα «ΟΙΚΑΔΕ», το πρόγραμμα «ΣΧΕΔΙΑ» και το έργο «ΔΙΑΣ». Αναφέρουμε κάποια περιληπτικά στοιχεία γύρω από αυτά τα προγράμματα:

- **Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «ΟΔΥΣΣΕΑΣ»**

Η ανάπτυξη και η υλοποίηση διαθεματικών δραστηριοτήτων συνεργατικής μάθησης από απόσταση μέσω τηλεδιασκέψεων μεταξύ Δημοτικών Σχολείων, αποτελεί τον κεντρικό πυρήνα του προγράμματος «ΟΔΥΣΣΕΑΣ». Το πρόγραμμα «ΟΔΥΣΣΕΑΣ» συμπληρώνει φέτος 11 χρόνια μιας συναρπαστικής διαδρομής. Μέχρι σήμερα έχουν λάβει μέρος 1000 περίπου μαθητές και 45 εκπαιδευτικοί από 16 Δημοτικά Σχολεία στην Ελλάδα και στην Κύπρο.

Σκοπός των μελών προγράμματος «Οδυσσέας» είναι με την βοήθεια των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών (ΤΠΕ) να εμπνεύσουν, να ευαισθητοποιήσουν και να κινητοποιήσουν τους μαθητές των δημοτικών σχολείων που συμμετέχουν στο πρόγραμμα προκειμένου:

- να ανακαλύπτουν και να οικοδομούν συνεργατικά τις γνώσεις με βάση καταστάσεις της πραγματικής ζωής δίνοντας έμφαση στην διαθεματική προσέγγιση, την ενεργό συμμετοχή, την κοινωνική αλληλεπίδραση, σε δραστηριότητες που έχουν νόημα, στην σύνδεση των νέων πληροφοριών με τις προϋπάρχουσες γνώσεις, στην αναδόμηση της προϋπάρχουσας γνώσης, στην χρήση στρατηγικών, στην ανάπτυξη της αυτορρύθμισης και του αναστοχασμού και στην πρακτική εφαρμογή.
- να αναπτύξουν κρίσιμες κοινωνικές δεξιότητες όπως αυτές της προφορικής έκφρασης και παρουσίας, της επίλυσης προβλημάτων, της διαχείριση συγκρούσεων, της διαπραγμάτευσης, της διπλωματικής διεκδίκησης δημόσιου λόγου, της ανάληψης πρωτοβουλιών, της διοίκησης και οργάνωσης ομάδων, της συλλογικής δράσης, της συνεργατικότητας, της ικανότητας συνεργασίας με

ανθρώπους με διαφορετικές κουλτούρες και εθνικότητες, της εξοικείωσης με πολυπολιτισμικά Περιβάλλοντα, της κριτικής σκέψης.
<http://www.edc.uoc.gr/~odysseas/>.

- **Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «ΟΙΚΑΔΕ»**

Το ΟΙΚΑΔΕ αποτελεί ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα μεγάλης εμβέλειας που φιλοδοξεί να φέρει κοντά τα ελληνόπουλα όλου του κόσμου, σε όποιο σημείο του πλανήτη κι αν κατοικούν, με τη βέλτιστη χρήση των επικοινωνιών και των πληροφοριών. Φιλοσοφία του προγράμματος είναι η καλλιέργεια πνευματικών και πολιτιστικών δεσμών μεταξύ παιδιών από σχολεία της Ελλάδας, της Κύπρου και του απανταχού απόδημου ελληνισμού. Πρόκειται για ένα όραμα που επικεντρώνεται στη στήριξη του απόδημου ελληνισμού στις χώρες όπου ζει και αναπτύσσεται, συμβάλλοντας ενεργά στη διατήρηση των διόδων επικοινωνίας των αποδήμων με την Κύπρο και την Ελλάδα. Για το σκοπό αυτό έχει δημιουργηθεί στο διαδίκτυο ένας ηλεκτρονικός ελληνικός πλανήτης, που παράλληλα με τη χρήση της τεχνολογίας των τηλεδιασκέψεων φιλοδοξεί να φέρει τα ελληνόπουλα του εξωτερικού πιο κοντά στην πατρίδα (www.oikade.gr).

- **Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «ΔΙΑΣ»**

Το έργο ΔΙΑΣ προσβλέπει στην παροχή εν υπηρεσία κατάρτισης σε εκπαιδευτικούς ολιγοθέσιων σχολείων, αξιοποιώντας την πληθώρα των δυνατοτήτων που παρέχουν οι δορυφορικές τηλεπικοινωνίες. Το πρόγραμμα κατάρτισης αποσκοπεί στο να βελτιώσει τα επαγγελματικά προσόντα των δασκάλων στα σχολεία αυτά και στο να αναπτύξει την ικανότητα τους να χρησιμοποιούν τις Τεχνολογίες της Πληροφόρησης και της Επικοινωνίας (ΤΠΕ) ως υποστηρικτικό εργαλείο στην καθημερινή διδασκαλία. (<http://www.dias.ea.gr/gr/aims.htm>).

- **Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «ΣΧΕΔΙΑ»**

Το πρόγραμμα ΣΧΕΔΙΑ (Σχολικός Εκπαιδευτικός Δικτυακός Ιστός Αιγαίου) αποτέλεσε μια προσπάθεια εισαγωγής της Πληροφορικής στα δημοτικά σχολεία απομακρυσμένων νησιωτικών περιοχών του Αιγαίου. Στα πλαίσια του προγράμματος αυτού τα σχολεία συνδέθηκαν με το Internet δημιουργώντας ένα δικτυακό ιστό ο οποίος επέτρεψε την επικοινωνία αφ' ενός μεταξύ τους αφετέρου με άλλα εκπαιδευτικά ιδρύματα.

Το πρόγραμμα αποτέλεσε συμπληρωματική δράση άλλων παρόμοιων δράσεων του Υπουργείου Αιγαίου και Νησιωτικής Πολιτικής για την αναβάθμιση της ζωής στο Αιγαίο. Έμπνευση και αρχική ιδέα για το πρόγραμμα υπήρξαν τα πρώτα μαθήματα τηλεκπαίδευσης που έγιναν από την Ρόδο στην Τήλο. Στόχος του προγράμματος ήταν μέσα από την υποδομή και την τεχνογνωσία να καταστεί δυνατή η χρησιμοποίηση εφαρμογών Πληροφορικής προκειμένου:

- ❖ να αναβαθμισθεί η ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης στα νησιά αυτά και
- ❖ να μειωθεί ο βαθμός απομόνωσής τους .(<http://www.rhodes.aegean.gr/sxedia>)

Συμπληρωματικά θα πρέπει να αναφέρουμε ότι παρόλο που, κατά την επισκόπηση της ελληνικής και ξένης βιβλιογραφίας, διαπιστώθηκε ότι δεν υπάρχουν αναφορές για την χρήση της τηλεδιάσκεψης στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, γίνονται όμως αρκετές αναφορές για τη χρήση της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης κυρίως στην δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση καθώς και για την επιμόρφωση ενηλίκων (Keegan, 2006; Bender et al., 2004; Murphy & Coffin, 2003; Allen et al., 2002; Λιοναράκης, 2005; 2006; Βασάλα, 2005; Ανδρέου, 2004).

3.2. Η Παιδαγωγική Αξιοποίηση της Διαδραστικής Τηλεδιάσκεψης από το Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης «Οδυσσέας»

Η Παιδαγωγική Αξιοποίηση της Διαδραστικής Τηλεδιάσκεψης στο σύγχρονο σχολείο του 21ου αιώνα, αποτελεί τον κεντρικό στόχο του προγράμματος «Οδυσσέας» (Αναστασιάδης, 2007b).

Βασικοί στόχοι του προγράμματος «Οδυσσέας» είναι (ibid):

- η εξοικείωση των εκπαιδευτικών με την παιδαγωγική αξιοποίηση της τηλεδιάσκεψης στην σχολική τάξη,
- η ενεργός συμμετοχή των μαθητών σε αυθεντικά περιβάλλοντα διερεύνησης και συνεργατικής οικοδόμησης της γνώσης,
- η καλλιέργεια κρίσιμων γνωστικών, κοινωνικών, και τεχνολογικών δεξιοτήτων για τους αυριανούς πολίτες του 21ου Αιώνα,
- η άμβλυνση του φαινομένου του Ψηφιακού Δυϊσμού ιδιαίτερα για μαθητές ορεινών και απομακρυσμένων περιοχών.

Ο «ΟΔΥΣΣΕΑΣ» ξεκίνησε την συναρπαστική του διαδρομή το 2000, εισάγοντας πιλοτικά την Τηλεδιάσκεψη στην διδασκαλία μαθημάτων (Γλώσσα, Μαθηματικά, Επιστήμη, Οικολογία) ανάμεσα σε δημοτικά σχολεία της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Από το 2004 και μετά το ενδιαφέρον του «ΟΔΥΣΣΕΑ» εστιάζεται στην ανάπτυξη και υλοποίηση συνεργατικών δραστηριοτήτων οικοδόμησης της γνώσης από απόσταση μέσω Τηλεδιάσκεψης μεταξύ δημοτικών σχολείων στην Κύπρο και στην Ελλάδα. Η έμφαση δίνεται στην Διαθεματική Προσέγγιση (ολυμπιακοί αγώνες 2004, θάλασσα, σύγχρονες τοπικές βιογραφίες, περιβάλλον, κλιματικές αλλαγές κλπ).

Μέχρι σήμερα στο πλαίσιο του προγράμματος «ΟΔΥΣΣΕΑΣ» πραγματοποιήθηκαν περίπου 80 εκπαιδευτικές τηλεδιασκέψεις στις οποίες έχουν λάβει μέρος 1000 περίπου μαθητές και 45 εκπαιδευτικοί από 16 δημοτικά σχολεία της Ελλάδας και της Κυπριακής Δημοκρατίας.

3.2.1. Το Θεωρητικό – Μεθοδολογικό Πλαίσιο Διδακτικής αξιοποίησης της Διαδραστικής Τηλεδιάσκεψης στην Σχολική Αίθουσα, που χρησιμοποιείται στο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης «Οδυσσέας»

Το προτεινόμενο θεωρητικό πλαίσιο διδακτικής αξιοποίησης της ΔΤ (Anastasiades, 2003, 2007) είναι αποτέλεσμα συστηματικών προσπαθειών και αποτίμησης της εμπειρίας εφτά ετών σχεδιασμού και υλοποίησης εκπαιδευτικών τηλεδιασκέψεων σε 15 δημοτικά σχολεία της Ελλάδας και της Κύπρου με την συμμετοχή 800 περίπου μαθητών και 40 δασκάλων στο πλαίσιο του ερευνητικού προγράμματος «ΟΔΥΣΣΕΑΣ 2000-2007».

Το προτεινόμενο παιδαγωγικό πλαίσιο στηρίζεται σε πέντε βασικούς άξονες (Anastasiades, 2007): στην διαθεματική προσέγγιση, στις θεωρίες οικοδόμησης της γνώσης και ιδιαίτερα στις αρχές του κοινωνικού εποικοδομισμού, στην αξιοποίηση της μεθόδου project, στις αρχές εξ αποστάσεως εκπαίδευσης της ADEC, και τέλος στην μεθοδολογία αξιολόγησης η οποία συνδυάζει ποιοτικές και ποσοτικές μεθόδους κατάλληλες στις περιπτώσεις όπου μια νέα προσέγγιση πρέπει να ενσωματωθεί σε ένα ήδη υπάρχον σύστημα. Η ανάδειξη της διαθεματικής προσέγγισης της γνώσης (cross curricular thematic approach), είναι το αποτέλεσμα της μετάβασης από το φιλοσοφικό πλαίσιο της αιτιοκρατίας, της καρτεσιανής αντίληψης των πραγμάτων και του τεχνολογικού ντετερμινισμού, στη σημερινή εποχή των ερμηνευτικών σχημάτων, της διεπιστημονικής προσέγγισης, της μορφολογικής ψυχολογίας και του κοινωνικού μετασχηματισμού (Ματσαγγούρας, 2002). Σύμφωνα με την διαθεματική προσέγγιση, η επιστημονική γνώση υπό την μορφή θεμάτων, ζητημάτων και προβλημάτων, αποτελεί το μέσο στη προσπάθεια του ατόμου να κατανοήσει τόσο τον εαυτό του, όσο και την πραγματικότητα που τον περιβάλλει με στόχο την προσωπική του ανάπτυξη και την κοινωνική του ενσωμάτωση μέσα από την απόκτηση γνώσεων, αντιλήψεων και στάσεων (Beane, 1997). Η υλοποίηση διαθεματικών προσεγγίσεων θα πρέπει να

υποστηριχτεί από τον σχεδιασμό ενός μη γραμμικού μοντέλου ανάπτυξης διδακτικού συστήματος, στο επίκεντρο του οποίου θα βρίσκονται βιωματικές, ολιστικές και συμμετοχικές προσεγγίσεις.

Η προτεινόμενη μεθοδολογία έχει σαν στόχο να ορίσει ένα ανοιχτό πλαίσιο αρχών, μέσα στο οποίο μαθητές και δάσκαλοι θα ενθαρρύνονται να απελευθερώσουν όλες τις δημιουργικές τους δυνάμεις υλοποιώντας με καινοτόμους τρόπους και εναλλακτικές διδακτικές μεθόδους τους διδακτικούς στόχους που έχουν αναδειχθεί με συμμετοχικό τρόπο. Σύμφωνα με τις φάσεις ανάπτυξης της προτεινόμενης παιδαγωγικής προσέγγισης (Anastasiades, 2007) και για τις ανάγκες της παρούσης εργασίας θα εστιάσουμε την προσοχή μας στην φάση του σχεδιασμού της διδακτικής μεθοδολογίας και ιδιαίτερα στις ενέργειες του σχεδιασμού των σταδίων διδασκαλίας, του καθορισμού του μοντέλου επικοινωνίας και στον σχεδιασμό της αρχιτεκτονικής χωροθέτησης της τάξης.

3.2.2. Η χρήση της Διαδραστικής Τηλεδιάσκεψης συμβάλλει σε πολύ μεγάλο βαθμό στην παροχή εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης

Η τεχνολογική εξέλιξη δίνει τη δυνατότητα στην εξΑΕ να αξιοποιήσει εργαλεία, όπως η τηλεδιάσκεψη που είναι μια σύγχρονη μέθοδος εκπαίδευσης, με στόχο την επέκταση των παρεχόμενων υπηρεσιών και τη βελτίωση της μαθησιακής διεργασίας στα πλαίσια της αποτελεσματικής και ποιοτικής μάθησης (Αναστασιάδης, 2007b). Η τηλεδιάσκεψη επιτρέπει την επικοινωνία απομακρυσμένων γεωγραφικά φοιτητών σε πραγματικό χρόνο, χρησιμοποιώντας πολυμεσικά δεδομένα (ibid). Κατά την Massey (1999, οπ. αναφ. στο Λιοναράκης, 1999), στο σύνολο υλικού μαθήματος και σύμφωνα με τον Λιοναράκη, οριοθετείται ευέλικτη χρήση μέσω και εργαλείων, με παράλληλο συνθετικό εμπλουτισμό και οπτικοακουστικού υλικού (Κόκκος, 1999). Ως δραστηριότητα περιλαμβάνει επικοινωνία μέσω αποστολής ζωντανού video και ήχου μεταξύ δύο τουλάχιστο σημείων με παράλληλη μεταφορά δεδομένων. Ως μορφή διδασκαλίας είναι πιο κοντά στη συμβατική διδασκαλία και επομένως είναι άμεσα εφαρμόσιμη σε οποιαδήποτε ομάδα εκπαιδευομένων και απαντά στα προβλήματα απομόνωσης.

Η τηλεδιάσκεψη δίνει την δυνατότητα για πρόσωπο με πρόσωπο επικοινωνία και καθοδήγηση και αποτελεί χρήσιμο εκπαιδευτικό εργαλείο και επιπλέον το σημαντικότερο πλεονέκτημα που προσφέρει η χρήση της τηλεδιάσκεψης είναι η ευρείας κλίμακας αλληλεπίδραση που μπορεί να λάβει μέρος μεταξύ των συμμετεχόντων (Lionarakis, Panagiotakopoulos, Xenos, 2005)

Η τηλεδιάσκεψη γίνεται μέσω μιας οργανωμένης αίθουσας και σε πολλαπλά σημεία με τη χρήση προσωπικών υπολογιστών. Το επίπεδο διαδραστικότητας και το επικοινωνιακό ύψος καθορίζονται

από τον αρχικό σχεδιασμό και τα διαθέσιμα κριτήρια επιλογής με τα οποία σύμφωνα με τον Κόκκο (1999) στην εξΑΕ γίνεται η αξιοποίηση (ως σύνθετη διαδικασία) των διάφορων μορφών διδασκαλίας. Συνήθως -το πλαίσιο είναι η παρουσίαση ενός θέματος, ανάλογα με το αντικείμενο συζήτησης της συνεδρίας που είναι προκαθορισμένο, Όπως τονίζει ο Λιοναράκης (1999) η εξΑΕ ως πολυμορφική εκπαίδευση πέρα από τις αρχές μάθησης και διδασκαλίας καλύπτει συνθετικά και πολύπλευρα και τα μέσα που χρησιμοποιεί (έντυπο υλικό, οπτικοακουστικά, νέες τεχνολογίες κ.ά).

Τα ομαδικά συστήματα τηλεδιάσκεψης υποστηρίζουν αμφίδρομη οπτική και ηχητική επικοινωνία, ενώ παρέχουν τη δυνατότητα ταυτόχρονης μεταφοράς δεδομένων, με αντίστοιχα απομακρυσμένα συστήματα (Αναστασιάδης, 2007b). Επομένως, διευκολύνεται σε μεγάλο βαθμό η συνεργασία και η επικοινωνία από απόσταση και δυνητικά καλύπτονται οι συνεχώς αυξανόμενες ανάγκες για εναλλακτικές μορφές εκπαίδευσης (ibid). Με ένα ομαδικό σύστημα για τηλεδιάσκεψη, η οθόνη του συστήματος βρίσκεται στην αίθουσα σύσκεψης και οι άνθρωποι που εμφανίζονται σε αυτήν γίνονται μέρος της ομάδας σαν να ήταν και αυτοί καθισμένοι στο τραπέζι της αίθουσας διδασκαλίας (ibid).

Αναφορικά με το μέρος της τεχνολογίας, ένα περιβάλλον τηλεδιάσκεψης σίγουρα είναι αρκετά περίπλοκο, ειδικά για τους αρχάριους (Αναστασιάδης, 2000). Όμως όσο εξοικειώνεται κανείς μαζί του και ανακαλύπτει τις δυνατότητες του δεν μπορεί παρά να συμφωνήσει ότι αποτελεί ένα ισχυρό κίνητρο για ενεργή συμμετοχή, αφού μπορεί να συνδυάσει ήχο, εικόνα, κινούμενη εικόνα και διαμοιρασμό αρχείων(ibid).

Επίσης, όπως αναφέραμε, το γεγονός ότι προσφέρεται η δυνατότητα βιντεοσκόπησης της συνεδρίας και επαναχρησιμοποίηση ολόκληρου ή μέρους του υλικού ασύγχρονα για μάθηση μέσω παρατήρησης προσθέτει ένα ακόμα πλεονέκτημα για την αξιοποίηση της τηλεδιάσκεψης ως εργαλείο διδασκαλίας και αποτελεσματικής μάθησης (ibid).

3.2.2.1. Τα Στάδια Διδασκαλίας (Η Πυραμίδα της Διαδραστικής Τηλεδιάσκεψης)

Με βάση την προτεινόμενη παιδαγωγική προσέγγιση προτείνονται τέσσερα κύρια στάδια Διδασκαλίας (Anastasiades, 2003; 2006; 2007) :

➤ Πρώτο στάδιο: Εισαγωγικές Δραστηριότητες

Στο πρώτο στάδιο σχεδιάζονται δραστηριότητες με σκοπό την ανάπτυξη της γλωσσικής, κιναισθητικής και μουσικής νοημοσύνης των μαθητών. Οι διδακτικοί στόχοι του πρώτου σταδίου είναι οι εκπαιδευτικοί και μαθητές να εξοικειωθούν με το νέο περιβάλλον μάθησης και διδασκαλίας, οι μαθητές να γνωριστούν μεταξύ τους μέσα από την δημιουργία παρουσιάσεων με την εξής δομή: η πόλη μου, το σχολείο μου ή τάξη μου. Μετά το τέλος των παρουσιάσεων ενθαρρύνονται οι μαθητές να κάνουν διάλογο μεταξύ τους σε σχέση με τα θέματα που

παρουσιάστηκαν και να επιλέξουν ένα θέμα που πραγματικά τους ενδιαφέρει και τους εμπλέκει σε αυθεντικές καταστάσεις. Το θέμα αυτό θα απασχολήσει τις επόμενες τηλεδιασκέψεις. Ακολουθεί διαμορφωτική αξιολόγηση.

➤ **Δεύτερο Στάδιο: Εικονική (Δυνητική) Τάξη,**

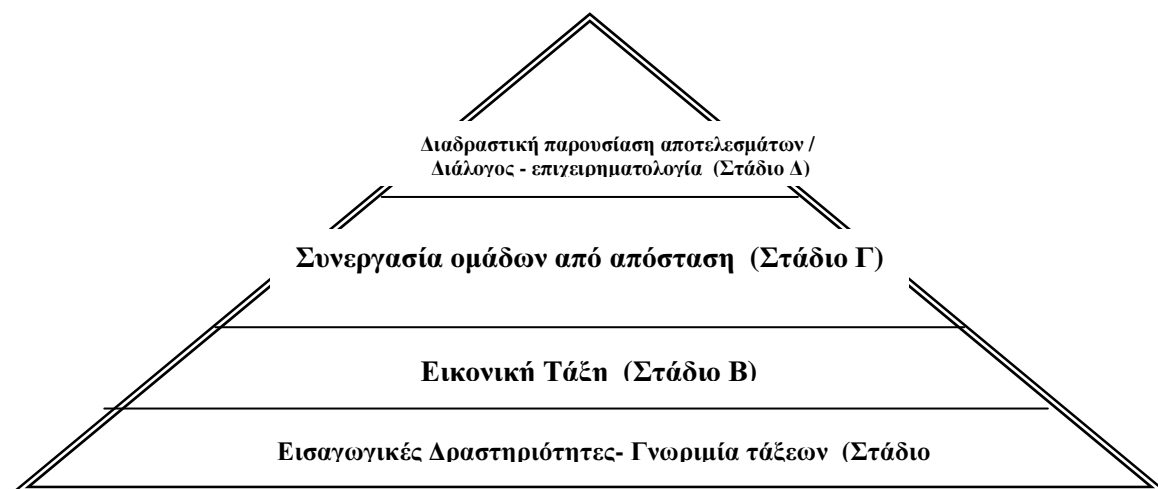
Στο δεύτερο στάδιο οι μαθητές σε ομάδες επιχειρούν μια πρώτη διαθεματική προσέγγιση του θέματος που επέλεξαν επιμερίζοντας το σε υποενότητες. Ο διδακτικός μας σχεδιασμός σε αυτό το στάδιο, έχει στο επίκεντρο την διαθεματική προσέγγιση της γνώσης, την εμπλοκή των μαθητών σε αυθεντικές καταστάσεις, την δημιουργία καταστάσεων γνωστικής σύγκρουσης και αναστοχασμού (reflection), ενώ οι δάσκαλοι παρέχουν την κατάλληλη υποστήριξη και ανάδραση με τη μορφή της γνωστικής μαθητείας και της σκαλωσιάς. Ακολουθεί διαμορφωτική αξιολόγηση.

➤ **Τρίτο Στάδιο: Συνεργασία ομάδων από απόσταση (Τηλεσυνεργασία),**

Στο τρίτο στάδιο οι μαθητές θα πρέπει να χωριστούν σε ομάδες καθορίζοντας την υποενότητα με την οποία επιθυμούν να ασχοληθούν. Οι ομάδες της τοπικής και της απομακρυσμένης τάξης συνεργάζονται μέσω τηλεδιάσκεψης για να καθορίσουν τα θέματα τα θα αναπτύξουν και κάποιες πρώτες σκέψεις σχετικά με τον τρόπο που σκέφτονται να εργαστούν. Μετά το τέλος της τηλεδιάσκεψης συμφωνείται να υπάρχει ένα καθορισμένο διάστημα για την προετοιμασία των ομάδων. Ακολουθεί διαμορφωτική αξιολόγηση.

➤ **Στάδιο 4: : Διαδραστική παρουσίαση των αποτελεσμάτων - επιχειρηματολογία**

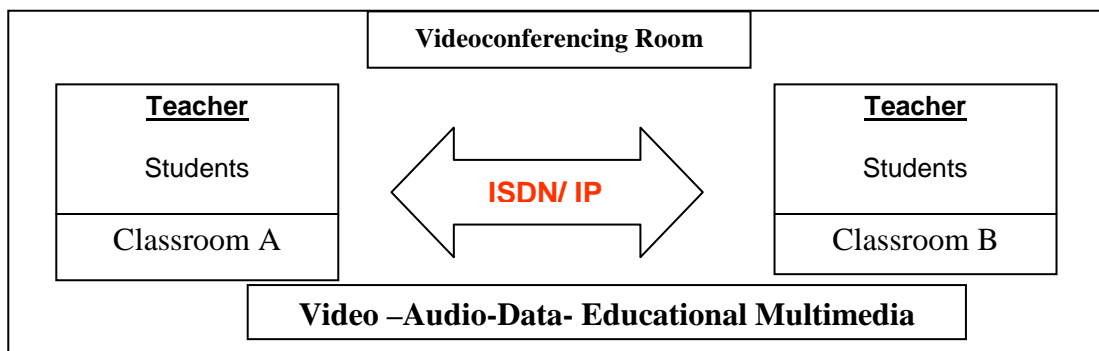
Στο τέταρτο στάδιο υλοποιείται η τελευταία τηλεδιάσκεψη κατά την οποία οι μαθητές παρουσιάζουν τα αποτελέσματα των εργασιών τους προσπαθώντας να τεκμηριώσουν τις θέσεις τους με επιχειρήματα μέσα σε ένα δυναμικό - διαλογικό περιβάλλον συνεργατικής οικοδόμησης της γνώσης. Ακολουθεί διαμορφωτική και Συμπερασματική Αξιολόγηση

Διάγραμμα 1. Τα Στάδια Διδασκαλίας (Η Πυραμίδα της ΔΤ) (Anastasiades, 2003; 2006; 2007)

3.2.2.2. Σχεδιασμός Μοντέλου Επικοινωνίας

Ανάλογα με το θέμα που έχει επιλεγεί, τους αρχικούς στόχους που έχουν τεθεί αλλά και τις τεχνολογικές δυνατότητες των εμπλεκόμενων σχολείων, καθορίζεται το μοντέλο επικοινωνίας στα πλαίσια του οποίου θα γίνουν οι εκπαιδευτικές τηλεδιασκέψεις.

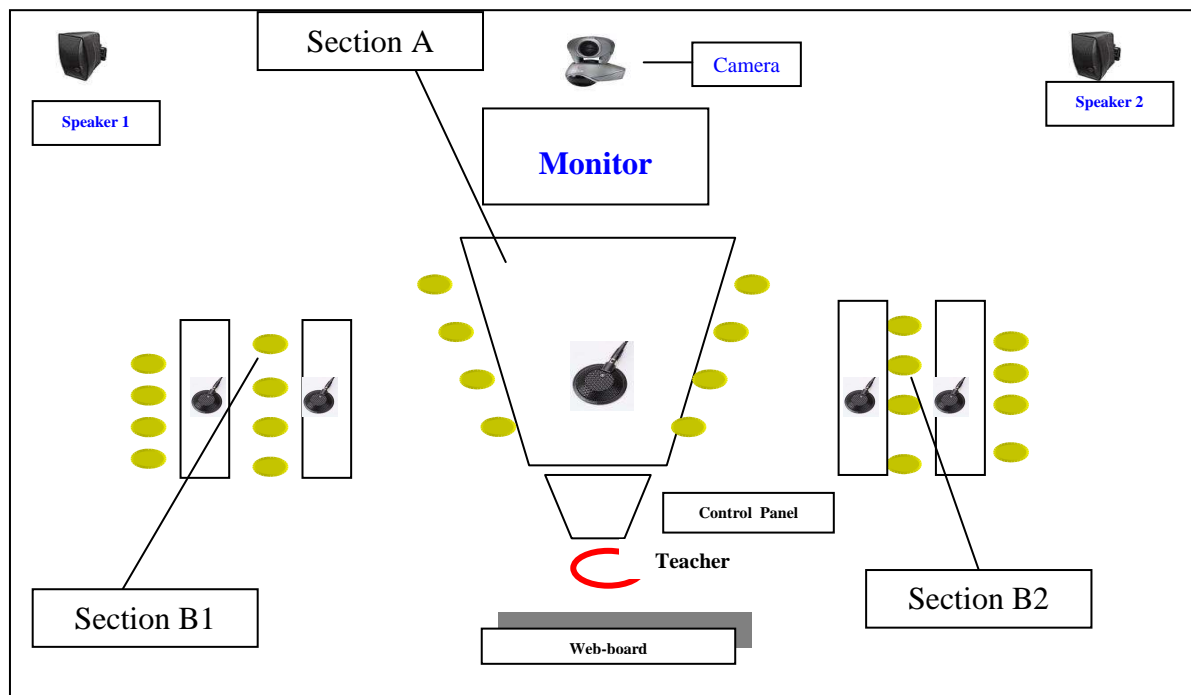
Διάγραμμα 2. Το προτεινόμενο μοντέλο επικοινωνίας (Anastasiades, 2003; 2007)

Το μοντέλο επικοινωνίας καθορίζει τα εξής (Anastasiades, 2003;2007) :

1. Τον αριθμό των τάξεων που λαμβάνουν μέρος ανά τηλεδιάσκεψη: Οι τηλεδιασκέψεις προτείνονται να γίνονται ανά δύο τάξεις τόσο για παιδαγωγικούς όσο και για πρακτικούς λόγους
2. Τον ρόλο των εκπαιδευτικών σε κάθε τάξη: Ο ρόλος των εκπαιδευτικών είναι συντονιστικός, συμβουλευτικός και υποστηρικτικός στην ανακαλυπτική, διερευνητική προσπάθεια των μαθητών να οικοδομήσουν συνεργατικά την γνώση
3. Τον ρόλο των μαθητών : Οι μαθητές βρίσκονται στο κέντρο της μαθησιακής διαδικασίας, σχεδιάζουν, διερευνούν, ανακαλύπτουν και οικοδομούν τις γνώσεις τους υλοποιώντας σε ομάδες τις δραστηριότητες τους.
4. Το είδος της επικοινωνιακής σύνδεσης
5. Το είδος των συστημάτων τηλεδιάσκεψης

3.2.2.3. Ο Σχεδιασμός της Αρχιτεκτονικής Χωροθέτησης της Τάξης

Η χωροθέτηση της τάξης αποτελεί μια πολύ σημαντική παράμετρο για την επιτυχία μιας τηλεδιάσκεψης. Το προτεινόμενο μοντέλο αποτελεί βελτίωση μιας προηγούμενης προσπάθειας (Anastasiades, 2003) και λαμβάνει υπόψη του, το γεγονός ότι η αίθουσα τηλεδιάσκεψης βρίσκεται μέσα στο σχολείο.

Διάγραμμα 3. Η αρχιτεκτονική της αίθουσας τηλεδιάσκεψης (Anastasiades, 2003; 2007)

3.2.2.3. Η Υλοποίηση του Εκπαιδευτικού Προγράμματος Παιδαγωγικής Αξιοποίησης Τηλεδιάσκεψης «Οδυσσέας 2008»

Στο πλαίσιο του προγράμματος «ΟΔΥΣΣΕΑΣ 2008» η προτεινόμενη προσέγγιση στηρίζεται σε μια πλουραλιστική προσέγγιση της εκπαίδευσης για το περιβάλλον όπου η έμφαση δίνεται στην καλλιέργεια δεξιοτήτων ανάλυσης και κριτικής διερεύνησης περιβαλλοντικών προβλημάτων, στην καλλιέργεια θετικών στάσεων στο καινούριο και το εναλλακτικό και στην ενθάρρυνση του κριτικού στοχασμού με στόχο την κοινωνική συνειδητοποίηση, την πολιτισμική κριτική, την ανάληψη πρωτοβουλιών και δράσεων για το περιβάλλον.

Για πρώτη φορά με τη βοήθεια της τηλεδιάσκεψης εφαρμόστηκε σε απομακρυσμένες τάξεις η μεθοδολογία δημιουργίας σεναρίου με την τεχνική animation ειδικά σχεδιασμένη για μαθητές δημοτικού σχολείου (Σιάκας, 2006). Η προτεινόμενη μεθοδολογία έχει σαν στόχο τη δημιουργία ενός περιβάλλοντος στο οποίο οι μαθητές με την υποστήριξη των δασκάλων τους δημιούργησαν οπτικοακουστικό υλικό δίνοντας έμφαση σε διαθεματικές δραστηριότητες οικοδόμησης της γνώσης.

Στον Πίνακα 1 παρουσιάζεται το χρονοδιάγραμμα υλοποίησης του προγράμματος «ΟΔΥΣΣΕΑΣ 2008» :

Στάδια	ΧΡΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ	Δραστηριότητες	Απαιτούμενα Μέσα/Πόροι
Περίοδος Προετοιμασίας	<p>Ιανουάριος -Φεβρουάριος 2008</p> <p>(Κοινό για όλα τα σχολεία)</p>	<p>-Εξοικείωση δασκάλων με σύστημα τηλεδιάσκεψης</p> <p>-Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών</p> <p>-Εξοικείωση με μεθοδολογία ΟΔΥΣΣΕΑ</p> <p>-Συνεργασία μεταξύ δασκάλων</p> <p>-Προετοιμασία Φόρμας Μαθημάτων</p> <p>-Ενημέρωση Γονέων</p> <p>-Ολοκλήρωση Φόρμας Μαθημάτων</p> <p>-Σχεδιασμός Φύλλων Δραστηριοτήτων</p> <p><u>Ενημέρωση Μαθητών (χωριστά σε κάθε τάξη)</u></p> <p>-Αναλύονται από τους δασκάλους οι στόχοι του προγράμματος ΟΔΥΣΣΕΑΣ 2008</p> <p>-Ο δάσκαλος ανακοινώνει τα συμπεράσματα και τα επόμενα βήματα</p> <p>-Συμπλήρωση Αρχικού (Exante) Ερωτηματολογίου</p>	<p>* Εκπαιδευτικό Υλικό</p> <p>* Φόρμες Μαθημάτων</p> <p>* Φύλλα εργασίας</p> <p>* Αρχικό Ερωτηματολόγιο</p>
<p>Τηλεδιασκέψεις</p> <p>1^η Τηλεδιάσκεψη</p> <p>2^η Τηλεδιάσκεψη</p> <p>3^η Τηλεδιάσκεψη</p> <p>4^η Τηλεδιάσκεψη</p>	<p>6 Μαρτίου 2008</p> <p>27 Μαρτίου 2008</p> <p>10 Απριλίου 2008</p> <p>15 Μαΐου 2008</p>	<p>Γνωριμία - Εισαγωγή στις Θεματικές Ενότητες</p> <p>- Οι μαθητές γνωρίζονται μεταξύ τους</p> <p>Εικονική Τάξη</p> <p>- Οι δάσκαλοι αναλύουν το περιεχόμενο της θεματικής ενότητας που έχουν επιλέξει μετά από συζήτηση με τους μαθητές</p> <p>-Ενθαρρύνουν διαλογικό περιβάλλον μεταξύ του ενεργητικού ακροατηρίου των απομακρυσμένων τάξεων και αξιοποιούν φύλλα εργασίας προκειμένου οι μαθητές να κατανοήσουν βασικά σημεία της Θεματικής Ενότητας</p> <p>- Συζήτηση με τους μαθητές για τα επόμενα βήματα (ομάδες εργασίες κλπ)</p> <p>Συνεργασία από Απόσταση</p> <p>- Οι δάσκαλοι αναλύουν τον τρόπο με τον οποίο θα δουλέψουν οι μαθητές ως ομάδες</p> <p>-Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες (4 ομάδες των 5-6-7 ατόμων) και αλληλοβοηθούνται, συζητούν μεταξύ τους και συνεργάζονται από απόσταση προκειμένου να καθορίσουν τις δραστηριότητες</p>	<p>* Εκπαιδευτικό Υλικό</p> <p>* Εκπαιδευτικά Πολυμέσα / Εποπτικά Μέσα</p> <p>* Φόρμες Μαθημάτων</p> <p>* Φύλλα εργασίας</p> <p>* Αρχικό Ερωτηματολόγιο</p> <p>* Τελικό Ερωτηματολόγιο</p>

		<p>τους.</p> <p>- η κάθε ομάδα συμπληρώνει στο φύλλο εργασίας τα καθήκοντα που αναλαμβάνει</p> <p>Παρουσίαση Εργασιών</p> <p>Οι μαθητές ανά ομάδες παρουσιάζουν τα αποτελέσματα των εργασιών τους.</p> <p>Οι μαθητές συζητούν σε ομάδες</p> <p>* Μετά το τέλος του μαθήματος οι μαθητές συμπληρώνουν το τελικό (Expost) ερωτηματολόγιο</p>	
<p>Αποτίμηση Αποτελεσμάτων Ενέργειας Διάδοσης</p>	<p>Ιούνιος – Δεκέμβριος 2008</p>	<p>- Συλλογή – Επεξεργασία Ερωτηματολογίων</p> <p>- Παρουσίαση Αποτελεσμάτων</p> <p>- Ενέργειες Διάδοσης Ευαισθητοποίησης</p>	<p>Ημερίδα 20-5-2008</p> <p>Αποτελέσματα</p> <p>Δημοσιεύσεις</p>

Πίνακας 1: Χρονοδιάγραμμα Υλοποίησης ΟΔΥΣΣΕΑ 2008: Κλιματικές Αλλαγές (Πηγή: «ΟΔΥΣΣΕΑΣ 2008»)

Οι μαθητές και δάσκαλοι των δύο σχολείων με βάση το προτεινόμενο μεθοδολογικό πλαίσιο (Anastasiades,2003; 2007; 2009) σχεδίασαν και υλοποίησαν τις ακόλουθες δραστηριότητες:

➤ **Δραστηριότητες πριν από την 1^η Τηλεδιάσκεψη**

Πριν από την πρώτη τηλεδιάσκεψη πραγματοποιήθηκαν οι ακόλουθες δραστηριότητες:

- Ενημέρωση συλλόγου διδασκόντων και γονέων για τη συμμετοχή του σχολείου στο πρόγραμμα «ΟΔΥΣΣΕΑΣ 2008».
- Εξοικείωση των μαθητών με την εκπαιδευτική χρήση της τηλεδιάσκεψης.
- Οι μαθητές της κάθε τάξης συνεργάστηκαν σε ομάδες προκειμένου να προετοιμάσουν τις εργασίες που θα παρουσιάσουν στην 1^η τηλεδιάσκεψη: Αναζήτησαν πληροφορίες στο διαδίκτυο, τις επεξεργάστηκαν, τις ταξινόμησαν και οργάνωσαν την παρουσίαση τους σε power point.
- Οι μαθητές ήλθαν για πρώτη φορά σε επαφή με την τεχνική animation.
- Οι μαθητές συμπλήρωσαν το πρώτο τους ερωτηματολόγιο (EXANTE).

➤ **Δραστηριότητες κατά την 1^η Τηλεδιάσκεψη (Διάρκεια 60')**

Η 1η Τηλεδιάσκεψη είχε σαν στόχο τη γνωριμία των παιδιών μεταξύ τους και την ανάδειξη του κεντρικού θέματος. Ξεκίνησε με εισαγωγικούς χαιρετισμούς από τους διευθυντές και τους δασκάλους των δύο σχολείων. Οι μαθητές με τη βοήθεια του Power Point παρουσίασαν την πόλη τους το σχολείο τους την τάξη τους και ακολούθησε ένας πρώτος διάλογος. Τέλος οι μαθητές με τη

βοήθεια ενός video συζήτησαν προκειμένου να αναδειχτεί το κεντρικό θέμα με το οποίο θα ασχοληθούν στις επόμενες τηλεδιασκέψεις το οποίο ήταν οι κλιματικές αλλαγές.

➤ Δραστηριότητες μεταξύ 1^{ης} και 2^{ης} Τηλεδιάσκεψης

Οι μαθητές/τριες

-αναζήτησαν πληροφορίες σχετικά με τις κλιματικές αλλαγές μέσα από βιβλία, περιοδικά και ιστοσελίδες στο διαδίκτυο.

-με βάση τη μεθοδολογία δημιουργίας σεναρίου στην εκπαιδευτική διαδικασία (Σιάκας, 2006) οι πληροφορίες ταξινομήθηκαν ανάλογα με τη θεματική ενότητα και το είδος των πηγών (φωτογραφίες, εικονογραφήσεις, άρθρα, παραμύθια κ.ο.κ.).

➤ Δραστηριότητες κατά την 2^η Τηλεδιάσκεψη (Διάρκεια 60')

Με βάση το video clip με τίτλο «Μπες στο κλίμα», το οποίο έχει δημιουργήσει η WWF για την ενεργοποίηση των πολιτών στην αντιμετώπιση των κλιματικών αλλαγών, οι μαθητές εισάγονται στο θέμα.

- Στη συνέχεια ατομικά και ομαδικά επεξεργάζονται τους στίχους του τραγουδιού από το video clip με τη βοήθεια φύλλου εργασίας. Οι δραστηριότητες είναι με τέτοιο τρόπο δομημένες ώστε να αναδειχθούν οι τέσσερις άξονες που στηρίζεται το project:

α. Αιτίες αλλαγής του κλίματος β. Επιπτώσεις των κλιματικών αλλαγών.

γ. Διαπραγματεύσεις για το κλίμα. Συμφωνίες και συνθήκες. δ. Δράσεις αντιμετώπισης.

-Τέλος γίνεται παρουσίαση του διδακτικού υλικού (Μεθοδολογία δημιουργίας σεναρίου στην Εκπαιδευτική Διαδικασία), το οποίο θα χρησιμοποιηθεί για τις επόμενες τηλεδιασκέψεις, τόσο ανάμεσα στις τηλεδιασκέψεις όσο και κατά τη διάρκεια.

Δραστηριότητες Μαθητών: Παρουσίαση τραγουδιού, Φύλλο εργασίας (3 σελίδες), Συζήτηση, ανταλλαγή απόψεων, Παρουσίαση φωτογραφιών, ζωγραφίες.

Ακολούθησε η συμπλήρωση των ερωτηματολογίων (Ongoing 2) από τους μαθητές σε κάθε τάξη.

➤ Δραστηριότητες μεταξύ 2^{ης} και 3^{ης} Τηλεδιάσκεψης

Οι μαθητές και οι μαθήτριες συνεργάζονται ώστε με βάση τη μεθοδολογία σεναρίου να περιγράψουν το πρόβλημα και να το αντιμετωπίσουν, να δημιουργήσουν τη «σύνοψη», να δημιουργήσουν ένα εικονογραφημένο σενάριο (ή άλλες μορφές αποτύπωσης) και να ετοιμάσουν μια παρουσίαση όλων αυτών μέσω του προγράμματος powerpoint.

➤ Δραστηριότητες κατά την 3η Τηλεδιάσκεψη (Διάρκεια 60')

Στόχος της 3ης τηλεδιάσκεψης ήταν οι μαθητές των δύο τάξεων να συνεργαστούν από απόσταση προκειμένου να θέσουν τις βάσεις για τη δημιουργία του εικονογραφημένου σεναρίου.

Τα παιδιά κάθε τοπικής ομάδας αναφέρουν και εξηγούν με ποια ενότητα ασχολήθηκαν, ποια είναι η «σύννοψη» που έκαναν, πώς εργάστηκαν, ώστε να δημιουργήσουν το σενάριο και τα σκίτσα.

-Τα παιδιά της απομακρυσμένης ομάδας προσπαθούν σε πρότυπα εικονογραφημένων σεναρίων σε φύλλα Α3 να σχεδιάσουν το σενάριο που είχε ήδη αναφέρει η αντίστοιχη ομάδα της άλλης τάξης.

- Δείχνουν το δικό τους εικονογραφημένο σενάριο και γίνεται αντιπαραβολή με το έτοιμο εικονογραφημένο σενάριο της αντίστοιχης ομάδας (μέσω powerpoint).

Η τρίτη τηλεδιάσκεψη ολοκληρώνεται με μια μικρή σύννοψη σχετικά με τις θεματικές υποενότητες και τον τρόπο που θα εργαστούν τελικά οι μαθητές για την υλοποίηση της εργασίας τους.

Ακολούθησε η συμπλήρωση των ερωτηματολογίων (Ongoing 3) από τους μαθητές σε κάθε τάξη.

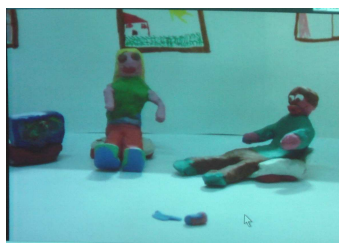
➤ Δραστηριότητες μεταξύ 3ης και 4ης Τηλεδιάσκεψης

-Επίσκεψη των μαθητών από τα Χανιά στην Αθήνα: Οι μαθητές συναντήθηκαν από κοντά και γνωρίστηκαν μεταξύ τους, πρόσωπο με πρόσωπο.

-Προετοιμασία για την 4^η τηλεδιάσκεψη : Οι μαθητές σε ομάδες υλοποίησαν το σενάριο τους σε οπτικοακουστική μορφή χρησιμοποιώντας την κινηματογραφική τεχνική του animation και τα ψηφιακά μέσα του σχολείου τους (φωτογραφικές μηχανές, υπολογιστές).

➤ Δραστηριότητες κατά την 4^η Τηλεδιάσκεψη (Διάρκεια 80')

Οι μαθητές παρουσίασαν τις εργασίες τους σε «σημαντικούς άλλους» και ακολούθησε διάλογος πάνω σε αυτές. Φωτογραφικό Στιγμιότυπο 2:

Φωτογραφικό Στιγμιότυπο 1 : Ταινίες Animation που δημιούργησαν οι μαθητές με λήψη φωτογραφιών με ήρωες που κατασκεύασαν οι ίδιοι από πλαστελίνη

➤ **Δραστηριότητες μετά το τέλος των Τηλεδιασκέψεων**

- Επίσκεψη της Περιβαλλοντικής Οργάνωση WWF στο σχολείο της Αθήνας και συζήτηση με τους μαθητές.
- Δημιουργία site από τους μαθητές.
- Συμπλήρωση του τελικού ερωτηματολογίου.
- Στις 20 Μαΐου 2008 οι διευθυντές και οι δάσκαλοι των δύο σχολείων προσκλήθηκαν σε Ημερίδα για το πρόγραμμα «ΟΔΥΣΣΕΑΣ 2008» η οποία διοργανώθηκε από το Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης και το Διδασκαλείο Δ.Ε. του Πανεπιστημίου Κρήτης στο Ρέθυμνο, στην οποία παρουσίασαν σε εκπαιδευτικούς και φοιτητές το σύνολο των δραστηριοτήτων τους.
- Στις 6 Ιουνίου 2008 πραγματοποιήθηκε στο Λεόντειο Δημοτικό Σχολείο εκδήλωση για τη λήξη του προγράμματος «ΟΔΥΣΣΕΑΣ 2008» στην οποία παρουσιάστηκε από τους μαθητές το σύνολο των δραστηριοτήτων του.

4. Επιστημολογία της Έρευνας

4.1. Επιστημολογική Προσέγγιση

Η επιλογή επιστημολογικού παραδείγματος πρέπει να γίνεται ανάλογα με τη φιλοσοφία και τους στόχους κάθε ερευνητή (Μακράκης, 2005). Κάθε έρευνα πρέπει να έχει στόχο, δεν πρέπει ο ερευνητής να είναι ουδέτερος, να του δίνονται τα εργαλεία και να δουλεύει χωρίς να έχει άποψη (ibid). Πρέπει ο ερευνητής να έχει τις δικές του αντιλήψεις και να γνωρίζει σε ποιο ιδεολογικό, κοινωνικό, φιλοσοφικό επιστημονικό παράδειγμα ανήκει (ibid). Αν υποθέσουμε, ότι χρησιμοποιούμε τη γνώση ως πρόβλεψη, ανήκουμε στο εμπειρικο-αναλυτικό παράδειγμα (Μακράκης, πανεπιστημιακή παράδοση, 07/10/2008). Αν αναφερόμαστε σε γνώση ως κατανόηση, τότε ανήκουμε στο ιστορικο-ερμηνευτικό παράδειγμα και αν θέλουμε γνώση για αλλαγή τότε πρέπει να κατευθυνθούμε προς το κριτικο-διαλεκτικό ερευνητικό παράδειγμα (πανεπιστημιακή παράδοση, 07/10/2008). Δε μπορούμε να ανήκουμε και να λειτουργούμε ταυτόχρονα και στα τρία ερευνητικά παραδείγματα (Μακράκης, 2005). Όπως επίσης δε μπορούμε να ανήκουμε και σε δυο ταυτόχρονα ερευνητικά παραδείγματα (ibid). Βέβαια μπορούμε, για παράδειγμα να ανήκουμε στην εμπειρικο-αναλυτική προσέγγιση και να χρησιμοποιήσουμε συμπληρωματικά την ερμηνεία από την ιστορικο-ερμηνευτική προσέγγιση (ibid).

Στην έρευνά μας πρόκειται να υιοθετηθεί και να χρησιμοποιηθεί η ερμηνευτική προσέγγιση. Η λέξη ερμηνευτική παράγεται από το ρήμα ερμηνεύω και ως επίθετο υποδηλώνει ότι γράφεται, λέγεται ή αναφέρεται για να εξηγηθεί κάτι άγνωστο και να γίνει γνωστό (Πυργιωτάκης, 2000). Επίσης και το όνομα του θεού Ερμή, από την ίδια ρίζα ετυμολογείται και έτσι μας αποκαλύπτεται η ουσία της ιδιότητας του: ήταν «ερμηνευτής» (ibid).

Στην ερμηνευτική προσέγγιση δεν αναφερόμαστε σε υποθέσεις, αλλά σε συλλογισμούς και βασική της αρχή αποτελεί ότι η γνώση είναι ένα κοινωνικό αποτέλεσμα (Μακράκης, 2005). Η ερμηνευτική κατεύθυνση (hermeneutics) αναπτύχθηκε ως αντιθετικιστική πρόταση κυρίως τις τελευταίες δεκαετίες, σε συνάρτηση με τα αδιέξοδα της θετικιστικής κατεύθυνσης (Hiley et al, 1991). Αναλυτικότερα, η ερμηνευτική κατεύθυνση δεν αποδέχεται την άποψη του θετικισμού ότι ο κοινωνικός κόσμος έχει αντικειμενική υπόσταση ανεξάρτητα από τη συνείδηση του ατόμου, κι ότι οι νόμοι που διέπουν την τάξη του μπορούν να εντοπισθούν μέσω της παρατήρησης και της λογικής ανάλυσης (Μακράκης, πανεπιστημιακή παράδοση, 07/10/2008). Αντίθετα, τονίζει ότι, ενώ τα φυσικά φαινόμενα υπάρχουν άσχετα από τη συνείδηση του ανθρώπου και λειτουργούν

ανεξάρτητα από την ανθρώπινη βούληση με βάση αιτιοκρατικούς νόμους, τα κοινωνικά φαινόμενα είναι υποκειμενικής και όχι αντικειμενικής φύσεως, διότι δημιουργούνται μέσα από τη δράση και την έννοια που αποδίδουν σ' αυτή τα εμπλεκόμενα άτομα (ibid). Αυτό σημαίνει ότι δεν διέπονται από αιτιοκρατικούς νόμους, αλλά διαμορφώνονται κατά περίπτωση από τις σκέψεις, τη βούληση, τις αξίες, τα συναισθήματα, τις παρωθήσεις, τους παρορμητισμούς των εμπλεκομένων σ' αυτά και συσκοτίζονται από τις εκλογικεύσεις και τις συνειδητές αποσιωπήσεις τους (Μακράκης, 2005). Η κατάσταση, μάλιστα, γίνεται πολυπλοκότερη, αφού και ο ερευνητής είναι μέλος της κοινωνικής κατάστασης και φορέας αντιλήψεων, πεποιθήσεων και προκαταλήψεων, και ως εκ τούτου είναι αδύνατον να λειτουργήσει ως ουδέτερος, αντικειμενικός παρατηρητής, όπως ισχυρίζεται ο θετικισμός (βλ. Λαμπίρη-Δημάκη 1990α, σ. 149).

Επίσης, πρέπει να τονιστεί η άποψη του Erickson (1986, σ. 122), ο οποίος επισημαίνει ότι η ερμηνευτική κατεύθυνση τροφοδοτήθηκε μεθοδολογικά και από τον φιλολογικό και λαογραφικό ρομαντισμό του 19ου αιώνα, και κυρίως από την ανθρωπολογική εθνογραφία, που χρησιμοποιεί ως μέθοδο τη συμμετοχική παρατήρηση της περιπτώσιακής μελέτης (case study) και τις λοιπές «ποιοτικές μεθόδους» (βλ. Χοντολίδου, 1989, τ. 1, σ. 499), οι περισσότερες από τις οποίες ζητούν από τον ερευνητή να ενταχθεί μέσα στις εκπαιδευτικές καταστάσεις που μελετά και όχι να αποστασιοποιηθεί από αυτές, όπως προτείνει ο θετικισμός (Adler, 1993, σ. 160).

Βάση των παραπάνω συλλογισμών προκύπτει ότι οι ερμηνευτικής κατεύθυνσης επιστήμονες θεωρούν ότι σκοπός των Κοινωνικών Επιστημών δεν πρέπει να είναι η διατύπωση καθολικών νόμων, που εξηγούν, προβλέπουν και ελέγχουν τα κοινωνικά φαινόμενα, αλλά η κατανόηση των φαινομένων αυτών. Για το λόγο αυτό, στην έρευνα που πρόκειται να πραγματοποιήσουμε μας ενδιαφέρει, απαντώντας στο ερευνητικό μας ερώτημα, να κατανοήσουμε, να ερμηνεύσουμε τα θέματα που σχετίζονται με τη χρήση της διαδραστικής τηλεδιάσκεψης στο δημοτικό σχολείο. Επίσης, εκτιμούμε ότι η εργασία που πρόκειται να πραγματοποιήσουμε, θα αποτελέσει έναυσμα για περαιτέρω μελέτες, γύρω από τη χρήση της διαδραστικής τηλεδιάσκεψης στο χώρο της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης.

5. Η Μεθοδολογία της Έρευνας

5.1. Γενική Περιγραφή

Η έρευνα που πραγματοποιήσαμε είχε ως αντικείμενο τη διερεύνηση των απόψεων μαθητών δημοτικού σχολείου, όπως αναδεικνύονται μέσα από τις αρχικές και τελικές εκθέσεις τους, σχετικά με την συμμετοχή τους το σχολικό έτος 2007-2008 στο ερευνητικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα παιδαγωγικής αξιοποίησης τηλεδιάσκεψης «Οδυσσέας».

5.2. Μεθοδολογική Προσέγγιση

Η μεθοδολογική προσέγγιση που χρησιμοποιήθηκε στην έρευνά μας ήταν η ανάλυση περιεχομένου. Η διαδικασία της ταξινόμησης ή κωδικοποίησης των δεδομένων της έρευνας μας έγινε με την ανάλυση περιεχομένου, η οποία αποβλέπει στην υποκατάσταση της υποκειμενικής εκτίμησης με την αντικειμενική ανάλυση και ποιοτικοποίηση (Κόλλιας, 2006). Η ανάλυση περιεχομένου (content analysis) είναι μια εύκολη, γρήγορη, απλοποιημένη μεθοδολογία έρευνας (Βάμβουκας, 2000).

Η ανάλυση περιεχομένου αφορά περισσότερο τις εκφραζόμενες ιδέες και λιγότερο το ύφος του κειμένου (ibid). Επειδή οι λέξεις εκφράζουν ιδέες, η διαφοροποίηση είναι τεχνητή (Τζάνη, 2005). Η ανάλυση του περιεχομένου χαρακτηρίζεται από το γεγονός ότι οι αναλυόμενες ενότητες δεν είναι συνήθως λέξεις, αλλά έννοιες: εντάσσονται σ' αυτήν την κατηγορία δύο λέξεις συνώνυμες ή δυο λέξεις διαφορετικές, με την ίδια όμως σημασία (ibid). Άλλωστε, πολύ συχνά, οι χρησιμοποιούμενες ενότητες αποτελούνται από θέματα ή από ολόκληρες φράσεις του κειμένου κ.λ.π. (ibid)

Η ανάλυση περιεχομένου δημιουργήθηκε κυρίως από τον πολιτικό επιστήμονα Harold D. Lasswell κατά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, όταν, μαζί με τους συνεργάτες του, μελετούσε τη γερμανική προπαγάνδα. Η τεχνική τους στην ουσία συνίσταται στο να αποδεικνύουν ότι ένα κείμενο είναι πολιτικό ανάλογα με τις διάφορες διαβεβαιώσεις που το συγκροτούν και να απαριθμούν τα θέματα τα οποία μπορούσαν κανονικά να καταγράψουν (Τζάνη, 2005). Οι συχνότητες των θεμάτων αυτών στα κείμενα, που θεωρούνταν ύποπτα ως προπαγανδιστικά, συγκρίνονταν με τις συχνότητες του ίδιου θέματος σε δημοσιεύματα που ήταν γνωστά ως ευνοϊκά ή ουδέτερα για τους συμμάχους (ibid).

Το φυσικό περιεχόμενο της επικοινωνίας διακρίνεται σε φανερό και άδηλο, λανθάνον και μέσω της ανάλυσης του «μελετώνται όλα τα στοιχεία κάθε μορφής επικοινωνίας» (Βάμβουκας, 2000). Σύμφωνα με τον δημιουργό της μεθόδου, Laswell H.D., στο κλασικό σχήμα κάθε επικοινωνίας υπάρχει ένας πομπός, που απευθύνει ένα μήνυμα σε έναν ή περισσότερους αποδέκτες (ibid). Μέσω της ανάλυσης περιεχομένου μελετώνται τα στοιχεία της επικοινωνίας, τα οποία πρακτικώς συνοψίζονται στα ερωτήματα: «ποιος, τί, σε ποιον, γιατί, πώς» απευθύνει κάποιος ένα μήνυμα και ποιο αποτέλεσμα έχει αυτή η διαδικασία (Τζάνη, 2005).

Η ανάλυση περιεχομένου αναφέρεται κυρίως στα γραπτής λεκτικής επικοινωνίας τεκμήρια (ibid). Έτσι, αντικείμενο ανάλυσης περιεχομένου, όπως αναφέρεται στο Βάμβουκα (2000, σ.264): «μπορεί να αποτελέσει κάθε είδος γραπτού τεκμηρίου (βιβλίο, εφημερίδα, περιοδικό, εγκύκλιος, λόγος κοινοβουλευτικός, πανηγυρικός, κήρυγμα, εκθέσεις, εικονογραφημένα παιδικά αναγνώσματα, μαθητικά έντυπα κτλ.)».

Βέβαια, αντικείμενο ανάλυσης περιεχομένου μπορεί να αποτελέσει και ο προφορικός λόγος:, αφού γίνει πρώτα εγγραφή ή ηχογράφησή του, όπως συμβαίνει στις συνεντεύξεις (ibid).

Ο Bernard Berelson το 1948 όρισε την ανάλυση περιεχομένου ως «... μια τεχνική έρευνας που έχει αντικείμενο την αντικειμενική, συστηματική και ποσοτική περιγραφή του φανερού περιεχομένου της επικοινωνίας, γραπτού ή προφορικού λόγου, με στόχο την τελική επιδίωξη την ερμηνεία» (Berelson, 1948 στον Landsheere, 1979, σ. 7).

Ο Ole Holsti με τη σειρά του πρότεινε ότι ανάλυση περιεχομένου μπορεί να είναι «κάθε τεχνική με την οποία καταλήγουμε σε συμπεράσματα μέσα από την αντικειμενική και συστηματική αναγνώριση προσδιορισμένων χαρακτηριστικών των μηνυμάτων» (Holsti, 1969, σ. 14).

Επίσης ο Laurence Bardin, σχετικά με την ανάλυση περιεχομένου αναφέρει ότι είναι ένα σύνολο από τεχνικές ανάλυσης της επικοινωνίας μέσα από συστηματικές και αντικειμενικές διαδικασίες περιγραφής του περιεχομένου των μηνυμάτων για να εξάγουμε τις ενδείξεις εκείνες (ποσοτικές ή μη) που θα μας επιτρέψουν να καταλήξουμε σε συμπεράσματα για γνώσεις σχετικές με τις συνθήκες παραγωγής/υποδοχής αυτών των μηνυμάτων (Bardin, 1986).

Ακόμα σύμφωνα με τον Klaus Krippendorff η ανάλυση περιεχομένου είναι «... μια τεχνική έρευνας για την εξαγωγή επαναλήψεων και έγκυρων συμπερασμάτων από τα δεδομένα στο πλαίσιο τους» (Krippendorff, 1980. σ.21).

Συμπερασματικά, όπως επισημαίνεται στο Βάμβουκα (2000, σ.264): «κατά την ανάλυση του περιεχομένου επιδιώκεται μια στατιστική απογραφή και απαρίθμηση των θεμάτων, των εικόνων και παραστάσεων μιας επικοινωνίας, γραπτής ή προφορικής ή εικονικής, της οποίας τα τεκμήρια μπορεί να είναι δημόσια ή και ιδιωτικά (επιστολές, ημερολόγια κτλ) .

Η ανάλυση περιεχομένου (content analysis) έχει προταθεί και καθιερωθεί ως μία εκ των καλυτέρων τεχνικών έρευνας στους κόλπους των κοινωνικών επιστημών και των επιστημών του ανθρώπου, εφόσον αυτή έχει ως αντικείμενο (Berelson, 1948 στον Landsheere, 1979, σ. 7): «την αντικειμενική συστηματική και ποσοτική περιγραφή του φανερού περιεχομένου της επικοινωνίας γραπτού ή προφορικού λόγου, με τελική επιδίωξη την ερμηνεία».

Αφού, επιλέξαμε με γνώμονα το συγκεκριμένο σκοποθετικό της προβληματικής της παρούσας έρευνας, ως πιο κατάλληλη μέθοδο της έρευνας μας την ανάλυση περιεχομένου, θα πρέπει να αναφέρουμε τα κριτήρια ποιότητας που χρησιμοποιήσαμε στην έρευνα μας.

Η επιτυχία ανάλυσης εξαρτάται σχεδόν αποκλειστικά, από την επιτυχία του εκ των προτέρων προσδιορισμού των διαφόρων κατηγοριών (Τζάνη, 2005). Η δημιουργία ενός συστήματος κατηγοριών είναι αναγκαία για την αυστηρή παρατήρηση του περιεχομένου και του υλικού της επικοινωνίας και την ποσοτικοποίησή του (ibid). Η διάκριση σε κατηγορίες είναι σημαντική και απαραίτητη στην ανάλυση περιεχομένου, καθώς το σύστημα των κατηγοριών χρησιμεύει ως πλαίσιο για την διαλογή του αναλυτέου υλικού (ibid). Το πόσο αυστηρά θα είναι τα αποτελέσματα της διερεύνησης εξαρτάται από την αξία ανάλυσης που χρησιμοποιείται ως βάση, δηλαδή από την ακρίβεια ταξινόμησης, που με τη σειρά της εξαρτάται από την αξία των κατηγοριών (Βάμβουκας, 2000). Επομένως οι ταξινομικές κατηγορίες κάνοντας διακριτή την ανάλυση προσδίδουν εγκυρότητα στην έρευνα (Τζάνη, 2005). Όμως υπάρχει μια δυσκολία ως προς τον προσδιορισμό των σημασιολογικών κατηγοριών και αυτή η δυσκολία οφείλεται κυρίως στην πολυσημία και αμφισημία λέξεων και εκφράσεων, αλλά μπορεί να ξεπεραστεί από την στιγμή που θα αποκρυσταλλωθεί σε αυτές η κοινή σημασιολογική τους χροιά (ibid).

Η διατύπωση-επιλογή των κατηγοριών στην ανάλυση περιεχομένου είναι πολύ ‘λεπτή’ και σημαντική διαδικασία, γιατί από αυτήν εξαρτάται σε ως ένα βαθμό και η εγκυρότητα και η πιστότητα της έρευνας (ibid).

Στην πράξη πολλές φορές έχουν διεξαχθεί αναλύσεις περιεχομένου χωρίς να ελεγχθεί η αξιοπιστία των κατηγοριών. Έτσι όμως τους αφαιρείται κάθε ακριβής σημασία. Η αντίθεση φυσικά γίνεται λιγότερο ισχυρή αν η κατάταξη των κατηγοριών έχει γίνει από έναν μόνο ερευνητή. Παραμένει όμως κατά ένα μεγάλο ποσοστό υποκειμενική. Καμία ανάλυση σοβαρού περιεχομένου δεν μπορεί να υποστεί δοκιμασία πιστότητας.

Η εγκυρότητα των κατηγοριών: Πιστό θεωρείται ένα όργανο που δίνει το ίδιο αποτέλεσμα όποτε και από οποιονδήποτε και αν χρησιμοποιηθεί, θεωρείται έγκυρο όταν μετρά σωστά το αντικείμενο που τίθεται για μέτρηση. Η πιστότητα όμως δεν συνεπάγεται την εγκυρότητα.

Ας υποθέσουμε ότι υπάρχει ένα μέτρο του οποίου κάθε εκατοστό στην πραγματικότητα είναι 0,009μ. δηλαδή αυτό το μέτρο θα είχε μήκος 0,90μ. Οι μετρήσεις του θα ήταν οι ίδιες πάντοτε. Δεν θα ήταν όμως έγκυρο. Το πρόβλημα της εγκυρότητας δεν εμφανίζεται παρά μόνο όταν υπάρχει μια κλίμακα μέτρησης προσδιοριζόμενη ανεξάρτητα από το όργανο που χρησιμοποιείται δηλαδή, όταν υπάρχει ένα μέτρο - κλίμακα που να πιστοποιεί την εγκυρότητα του μέτρου που χρησιμοποιήσαμε. Σε πολλές περιπτώσεις (πράγμα που δεν συμβαίνει στη ανάλυση περιεχομένου) οι κατηγορίες που χρησιμοποιούνται, προσδιορίζονται από τις ίδιες για τις ίδιες. Οι μετρήσεις που γίνονται δεν είναι έγκυρες παρά μόνο σε σχέση με αυτό τον προσδιορισμό: όμως δεν υπάρχει μέτρο - κλίμακα. Αυτό συμβαίνει όταν χρησιμοποιούμε κατηγορίες που προέρχονται από τα τεκμήρια που αναλύσαμε. Πρέπει λοιπόν με την παρουσίαση των αποτελεσμάτων να καθορίζονται και οι ορισμοί των κατηγοριών που χρησιμοποιούνται κάθε φορά. Πρόβλημα εγκυρότητας τίθεται όταν χρησιμοποιούμε γενικές κατηγορίες.

Ας υποθέσουμε ότι χρησιμοποιούμε για την ανάλυση τις κατηγορίες «κομμουνισμός, δημοκρατία και φασισμός». Υπάρχουν γενικές αντιλήψεις σχετικές με αυτές τις έννοιες. Πρέπει να ερευνήσουμε αν αυτοί οι ορισμοί ανταποκρίνονται σε αυτές τις αντιλήψεις. Όμως στην πράξη η επαλήθευση είναι σχεδόν αδύνατη. Πρέπει επομένως, να αρκεστούμε στον ακριβή καθορισμό των ορισμών που χρησιμοποιούνται έτσι ώστε να μπορούμε να εκτιμούμε την ακριβή σημασία του καθενός.

Μερικοί μελετητές έχουν προτείνει μια μέθοδο εξακρίβωσης της εγκυρότητας σύμφωνα με τις κλασσικές μεθόδους ανάλυσης που χρησιμοποιούνται από εξειδικευμένα άτομα. Για παράδειγμα ο Baldwin διεξήγαγε μια ανάλυση περιεχομένου σε μια σειρά επιστολών για να καθορίσει τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του επιστολογράφου. Συνέκρινε τα αποτελέσματα αυτά με εκείνα μιας εντυπωσιακής ερμηνείας που έγινε από ειδικευμένους ψυχολόγους. Η μέθοδος αυτή πλησιάζει τις κλασσικές μεθόδους κατά πολύ».

Επίσης ο Κόλλιας (2006, σ.23-24) σχολιάζει σχετικά με την εγκυρότητα της ανάλυσης περιεχομένου: « Σε ένα βασικό επίπεδο η **εγκυρότητα** μιας ανάλυσης περιεχομένου έγκειται στο βαθμό στον οποίο οι κατηγορίες που αναπτύχθηκαν αντιπροσωπεύουν αυτό που ο ερευνητής επιδιώκει να μελετήσει. Εάν για παράδειγμα μας ενδιέφερε να αναλύσουμε μια σειρά από κείμενα εστιάζοντας το ενδιαφέρον μας στο πώς τα κόμματα χειρίζονται στον πολιτικό τους λόγο το ζήτημα των σχέσεων κράτους-πολίτη και αναπτύσσαμε κατηγορίες και υπο-κατηγορίες που απαρτίζονταν από μια σειρά από λέξεις τις οποίες θεωρήσαμε ότι είναι αντιπροσωπευτικές της μιας ή της άλλης κατηγορίας, τότε για να απαντήσουμε στο ερώτημα του πόσο έγκυρη είναι η κατηγοριοποίηση μας θα έπρεπε να με κάποιο τρόπο να δείξουμε στον αναγνώστη μας ότι οι κατηγορίες που προτείναμε

και οι λέξεις που τις απαρτίζουν όντως εκφράζουν με πληρότητα όλες τις πτυχές των σχέσεων κράτους-πολίτη όπως προκύπτουν από τον λόγο των πολιτικών κομμάτων. Όπως γίνεται κατανοητό, οι απόψεις και οι προϋπάρχουσες γνώσεις του ερευνητή πάνω στο θέμα που θέλει να μελετήσει μέσα από την ανάλυση περιεχομένου, αλλά και η γενικότερη θεωρητική του προσέγγιση επηρεάζουν σημαντικά το όλο ερευνητικό του εγχείρημα και ιδιαίτερα τον τρόπο που ορίζει τις κατηγορίες αλλά και το εύρος των κατηγοριών αυτών σε σχέση με το προς μελέτη φαινόμενο. Σε αυτό το επίπεδο, ο ερευνητής για να εξασφαλίσει ένα ορισμένο βαθμό εγκυρότητας θα πρέπει να επεξεργαστεί με σαφήνεια και επάρκεια το θεωρητικό πλαίσιο βάσει του οποίου προσεγγίζει το προς μελέτη φαινόμενο, να σχολιάσει αποτελέσματα προηγούμενων σχετικών αναλύσεων και να επιχειρήσει ένα λειτουργικό ορισμό των όψεων του φαινομένου αυτού. Σχετικά με τις σχέσεις κράτους-πολίτη, για παράδειγμα, ένας ερευνητής θα πρέπει να τεκμηριώσει ότι η αξιοκρατία είναι (ή δεν είναι) ένα ζήτημα κεντρικό σε σχέση με το προς μελέτη φαινόμενο, να την ορίσει σε θεωρητικό επίπεδο, να αναδείξει και να σχολιάσει ενδεχομένως άλλες έννοιες που μπορεί να συγκροτούν την ευρύτερη έννοια της αξιοκρατίας και τέλος να προτείνει ένα λειτουργικό ορισμό της αξιοκρατίας όπως αυτή παρουσιάζεται στον λόγο των πολιτικών κομμάτων. Αυτός ο λειτουργικός ορισμός δεν είναι πια μια θεωρητική κατασκευή αλλά στην ουσία ένα πρακτικό εργαλείο γιατί προτείνει συγκεκριμένα τις λέξεις και σημασίες εκείνες που ο ερευνητής πρόκειται να κωδικοποιήσει στα κείμενα που μελετά. Ανάλογα με την έννοια της αξιοκρατίας ο ερευνητής θα πρέπει να χειριστεί όλες τις υπόλοιπες έννοιες και τις μεταξύ τους σχέσεις που θεωρεί ως σημαντικές για τη μελέτη των σχέσεων κράτους-πολίτη όπως αποδίδονται στον πολιτικό λόγο των κομμάτων. Στα πλαίσια αυτά ο ερευνητής θα πρέπει να αναδείξει παράλληλα το ευρύτερο πλαίσιο (ιστορικό – κοινωνικό – πολιτικό -πολιτισμικό-παιδαγωγικό κτλ) μέσα στο οποίο εντάσσονται τα κείμενα που μελετά. Οι παραπάνω ενέργειες από μόνες τους δεν μπορούν ποτέ να εξασφαλίσουν πλήρως την εγκυρότητα μιας ανάλυσης περιεχομένου αλλά όπως είπαμε προηγουμένως εξασφαλίζουν ένα ορισμένο βαθμό εγκυρότητας. Πάντα υπάρχουν διαφορετικές προσεγγίσεις που μπορεί να αμφισβητούν την εννοιολογική μας κατασκευή και τις κατηγορίες που επιλέξαμε και επομένως να αμφισβητούν την εγκυρότητα της ερευνάς μας (για παράδειγμα κάποιος που προσεγγίζει την ανάλυση κειμένων μέσα από την ερμηνευτική μέθοδο δεν θα συμφωνούσε γενικά με μια ποσοτική προσέγγιση και θα αμφισβητούσε την οποιαδήποτε εγκυρότητα της ανάλυσης μας). Το ζητούμενο λοιπόν δεν είναι να εξασφαλίσουμε ότι όλοι όσοι έχουν ένα ενδιαφέρον στην ερευνά μας συναινούν με την προσέγγιση μας και τις κατηγορίες που χρησιμοποιούμε γιατί αυτό είναι σχεδόν αδύνατο, αλλά να επιτύχουμε μια όσο το δυνατόν συνεπέστερη τεκμηρίωση τους. Όπως ήδη αναφέραμε δεν είναι απαραίτητο κανείς να ξεκινήσει από μια θεωρία για να

«κατασκευάσει» τις κατηγορίες στη βάση των οποίων θα προχωρήσει στην κωδικοποίηση κάθε μονάδας ανάλυσης κειμένου. Η πορεία του μπορεί να είναι ελικοειδής όπου η εγκυρότητα εξασφαλίζεται σταδιακά με την παράλληλη επεξεργασία εμπειρικών δεδομένων και θεωρητικών κατασκευών.

Η **αξιοπιστία** μιας κωδικοποίησης αφορά το βαθμό στον οποίο δύο ή περισσότερες ανεξάρτητες κωδικοποιήσεις των ίδιων μονάδων ανάλυσης κειμένων έχουν το ίδιο αποτέλεσμα, δηλ. κωδικοποιούν τις ίδιες μονάδες ανάλυσης στις ίδιες κατηγορίες και υπο-κατηγορίες. Δεδομένου ότι ο σκοπός της ανάλυσης περιεχομένου είναι να αναγνωρίσει και να καταγράψει σχετικά αντικειμενικά ή διυποκειμενικώς δεκτά χαρακτηριστικά των κειμένων που αποτελούν το αντικείμενο της ανάλυσης, η αξιοπιστία της κωδικοποίησης κατά την οποία αναγάγουμε ένα μέρος ενός «κειμένου» (ανάλογα με την μονάδα ανάλυσης μας -π.χ. τη λέξη, την πρόταση, την παράγραφο, το θέμα κτλ) σε μια κατηγορία, είναι εξαιρετικά σημαντική. Αν το σύστημα μας δεν είναι αξιόπιστο τότε κάθε φορά που θα το χρησιμοποιούμε για να αναλύσουμε κείμενα (ακόμα και τα ίδια κείμενα) θα καταλήγουμε σε διαφορετικά αποτελέσματα.

Όταν θέλουμε να ελέγξουμε πόσο αξιόπιστο είναι ένα σύστημα κατηγορών και των κωδικοποιήσεων που προτείνει μπορούμε να καταφεύγουμε σε κάποιο συνάδελφο και να του ζητήσουμε να κωδικοποιήσει ένα μέρος των μονάδων ανάλυσης κειμένων με βάση το συγκεκριμένο σύστημα κατηγοριοποίησης που αναπτύξαμε. Αυτό που μας ενδιαφέρει είναι να ελέγξουμε κατά πόσο η κωδικοποίηση που κάναμε οι ίδιοι σε όλες τις μονάδες κειμένου ή ενός υποσυνόλου (π.χ. σε ένα δείγμα 20 επιστολών από τις 1000 που έχουμε στη διάθεση μας) συμφωνεί με την κωδικοποίηση που έκαναν οι συνάδελφοι μας. Όπως γίνεται κατανοητό όταν υπάρχει μεγάλος βαθμός συμφωνίας ανάμεσα σε δύο ή περισσότερους ανεξάρτητους κριτές τότε το συγκεκριμένο σύστημα κατηγοριών και κωδικοποίησης μπορεί να κριθεί ως αξιόπιστο. Η αξιοπιστία των ερευνητικών εργαλείων είναι εξαιρετικά σημαντική καθώς χωρίς αυτήν τα αποτελέσματα και τα συμπεράσματα μιας μελέτης μπορεί να κριθούν αναξιόπιστα και άρα μη επιστημονικά».

Επιπροσθέτως, θα πρέπει να επισημάνουμε ότι για να είναι έγκυρο και αποτελεσματικό, το σύστημα της κατηγοριοποίησης, είναι πολύς σημαντικό να θεμελιώνεται από τους κανόνες που προτείνονται στο Βάμβουκα (2000) και είναι οι εξής :

- α) Της αντικειμενικότητας (objectivite)
- β) Της εξαντλητικότητας (exhaustivite)
- γ) Της καταλληλότητας (pertinence)
- δ) Του αμοιβαίου αποκλεισμού (exclusivite).

α) Αντικειμενικότητα. Εμείς στην έρευνα μας, πρέπει να τονίσουμε ότι δεν μπορούμε να αναφερθούμε σε αντικειμενικότητα, γιατί, όπως έχει προαναφερθεί, η ίδια η ερευνήτρια ήταν και ταυτόχρονα και εκπαιδευτικός που συμμετείχε στο πρόγραμμα παιδαγωγικής αξιοποίησης τηλεδιάσκεψης «Οδυσσέας». Είναι κρίσιμη αυτή η παραδοχή, επειδή ταυτίζονται οι ρόλοι του εκπαιδευτικού και του ερευνητή και αυτό επηρεάζει πιθανόν όλα τα άλλα, από τη συλλογή δεδομένων μέχρι την ανάλυση κτλ. Βέβαια, πρέπει επίσης να τονιστεί ότι εμείς στην ερευνά μας, προσπαθήσαμε να είμαστε όσο πιο αντικειμενικοί γινόταν, αναφέροντας όλες τις απόψεις των μαθητών.

Ωστόσο, ο ταυτόχρονος ρόλος ερευνητή και εκπαιδευτικού στο πρόγραμμα παιδαγωγικής αξιοποίησης τηλεδιάσκεψης «Οδυσσέας», φαίνεται να ενισχύει την πιστότητα της έρευνας.

β) Εξαντλητικότητα χαρακτηρίζει τις κατηγορίες, αν το σύνολο των σημασιολογικών στοιχείων του αναλυτικού υλικού, όλες οι ενότητες ανάλυσης, μπορούν να υπαχθούν στις κατηγορίες που καθορίστηκαν. Η ανάλυση πρέπει να εξαντλεί το περιεχόμενο. Κανένα στοιχείο του δεν πρέπει να μένει έξω από τις κατηγορίες που εκλέχθηκαν, αλλά να εξαντλείται με την κατάταξη του στις διάφορες κατηγορίες. Η ικανοποίηση της αρχής αυτής εξαρτάται πάντοτε από το στόχο που επιδιώκει η έρευνα. Συχνά η εξαντλητικότητα της ανάλυσης πετυχαίνεται με τη δημιουργία της κατηγορίας «διάφορα».

γ) Καταλληλότητα χαρακτηρίζει τις κατηγορίες ανάλυσης, όταν ταιριάζουν στο στόχο της έρευνας και στο περιεχόμενο που αναλύεται. Πρέπει να σημειωθεί ότι δεν υπάρχουν προκαθορισμένες κατηγορίες εφαρμόσιμες σε κάθε είδους και τύπου περιεχόμενο και έρευνα. Για κάθε ανάλυση επινοούνται καινούριες κατηγορίες. Οι κατηγορίες που μπορούν να διατυπωθούν είναι πολλές και ποικίλες. Ο αριθμός και η ποικιλία τους εξαρτώνται από το σκοπό και ιδιαίτερα τις υποθέσεις της έρευνας. Βέβαια, υπάρχουν και γενικές κατηγορίες που εφαρμόζονται σε μεγάλο αριθμό ερευνών ή που μπορούν να εφαρμοστούν μετά από σχετική προσαρμογή. Πρόκειται για τις κατηγορίες χαρακτήρων, στις οποίες κατηγοριοποιούνται τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας. Σε μια έρευνα, π.χ. για την ανάλυση των χαρακτηριστικών των διάφορων ανθρώπινων τύπων που παρουσιάζονται στα Αναγνωστικά μιας ορισμένης σχολικής βαθμίδας ή τάξης, είναι δυνατόν να υιοθετηθούν ως κατηγορίες το φύλο, η ηλικία, η μόρφωση, η κατοικία κτλ.

δ) Αμοιβαίος αποκλεισμός. Μια ενότητα ανάλυσης δε θα πρέπει να κωδικοποιείται συγχρόνως σε δύο κατηγορίες. Κάθε ενότητα ανάλυσης θα πρέπει να ταξινομείται ή στη μία ή στην άλλη και όχι και στη μία και στην άλλη κατηγορία. Η υπαγωγή μιας ενότητας ανάλυσης στη μία κατηγορία πρέπει να την αποκλείει από την υπαγωγή της στην άλλη. Κάθε ενότητα ανάλυσης δεν μπορεί να κωδικοποιείται παρά μόνο μια φορά σε μια κατηγορία και μια μόνο φορά στο σύνολο των

κατηγοριών της ίδιας μεταβλητής. Αν το ίδιο στοιχείο μπορεί να ταξινομηθεί σε δύο ή περισσότερες κατηγορίες, η αρχή του αμοιβαίου αποκλεισμού των κατηγοριών δεν ικανοποιείται».

Προσωπική μας άποψη είναι ότι οι παραπάνω κανόνες που προτείνει ο Βάμβουκας πρέπει να ακολουθούνται, για να έχουμε έγκυρα και αξιόπιστα αποτελέσματα στην έρευνά μας, που γίνεται με την ανάλυση περιεχομένου. Γι' αυτό και στην έρευνά μας τους χρησιμοποιήσαμε αυτούς τους κανόνες και τα τέσσερα κριτήρια ποιότητας σε μια «ποιοτική» που αναφέρει ο Μακράκης (πανεπιστημιακή παράδοση, 14/10/2008):

A) Πιστότητα: Η πιστότητα σε μια ποιοτική έρευνα καθορίζεται-γίνεται από την έκταση του ερευνητή στο υποκείμενο της έρευνας. Οι μέθοδοι επαλήθευσης τις πιστότητας είναι απλές. Μια μέθοδος είναι να δοθούν τα τεκμήρια που πρέπει να αναλυθούν χωριστά σε δυο ερευνητές και μετά να συγκριθούν τα αποτελέσματα. Μια άλλη μέθοδος είναι να δοθούν τα τεκμήρια που πρέπει να αναλυθούν σε δυο ερευνητές σε διαφορετικά όμως χρονικά διαστήματα και μετά να υπολογιστεί η συσχέτιση των αποτελεσμάτων.

Οι μέθοδοι επαλήθευσης τις πιστότητας είναι απλές. Μια μέθοδος είναι να δοθούν τα τεκμήρια που πρέπει να αναλυθούν χωριστά σε δυο ερευνητές και μετά να συγκριθούν τα αποτελέσματα. Μια άλλη μέθοδος είναι να δοθούν τα τεκμήρια που πρέπει να αναλυθούν σε δυο ερευνητές σε διαφορετικά όμως χρονικά διαστήματα και μετά να υπολογιστεί η συσχέτιση των αποτελεσμάτων.

Από τις δύο αυτές μεθόδους η πρώτη είναι η πιο καλή γιατί στη δεύτερη μέθοδο είναι πιθανόν να παίζει ρόλο μια ανάμνηση που θα επηρεάσει τον ερευνητή. Είναι επίσης πιο σπουδαία στην πράξη. Αν η πιστότητα σε σχέση με τους δυο ερευνητές είναι ικανοποιητική τότε είναι εξίσου ικανοποιητική και ως προς το χρόνο.

Όπως προαναφέρθηκε, ο ταυτόχρονος ρόλος ερευνητή και εκπαιδευτικού στο πρόγραμμα παιδαγωγικής αξιοποίησης τηλεδιάσκεψης «Οδυσσέας», φαίνεται να ενισχύει την πιστότητα της έρευνας.

B) Μεταφερσιμότητα: ο ερευνητής να έχει μια λεπτομερή περιγραφή για τον τόπο, το χρόνο, το πλαίσιο και τη κουλτούρα του πεδίου που έχει διερευνήσει (στην ουσία μεταφερσιμότητα είναι αυτό που βγάζεις αποτέλεσμα να μπορείς να το μεταφέρεις στο σύνολο του πληθυσμού).

Γ) Εξαρτησιμότητα: να τεκμηριώσεις τη λογική της διαδικασίας που ακολούθησες και τις επιλογές των μεθοδολογικών σου εργαλείων, μέσα από επιχειρήματα που πρέπει να καταγράφονται. Για παράδειγμα ένας τρόπος αποφυγής των ασαφειών που ανακύπτουν είναι η ευκρινής και αναλυτική παρουσίαση των μεθόδων που χρησιμοποιήθηκαν και των σημείων εκείνων μέσα στις συνεντεύξεις που επικυρώνουν τις θεωρητικές αναγωγές.

Δ) Επιβεβαιωσιμότητα: να έχεις ένα σύστημα που να μπορείς να ελέγξεις ανά πάσα στιγμή το υλικό σου. Να υπάρχει κατηγοριοποίηση ταξινόμηση για να γνωρίζεις(για να τα ανασύρεις) που είναι αυτά που ερμηνεύεις και πως τα τεκμηριώνεις.

Επιπροσθέτως θα πρέπει να επισημάνουμε ό,τι στην έρευνα μας χρησιμοποιήσαμε κατηγοριοποίηση απόψεων των μαθητών με βάση τους άξονες και τα βασικά αντικείμενα της αξιολόγησης του προγράμματος Οδυσσέας, που προέκυψαν στην έρευνα αξιολόγησης του προγράμματος που πραγματοποιήθηκε μέσω ερωτηματολογίων προς τους μαθητές κατά τη διάρκεια του προγράμματος (Αναστασιάδης, Φιλιπούσης, Σιάκας, Τομαζινάκης, Γκίζα, Μαστοράκη & Καρβούνης, 2008b). Ο λόγος για τον οποίο έγινε χρησιμοποίηση αυτών των κατηγοριών, είναι γιατί, η ερευνά μας “δρα” συμπληρωματικά με άλλες έρευνες που γίνονται για το πρόγραμμα παιδαγωγικής αξιοποίησης τηλεδιάσκεψης Οδυσσέας.

5.3. Το ερευνητικό ερώτημα

Το ερευνητικό μας ερώτημα, το οποίο προέκυψε από τον κεντρικό στόχο της έρευνάς μας ήταν το παρακάτω :

- Ποιες είναι οι απόψεις των μαθητών, όπως αναδεικνύονται μέσα από τις αρχικές και τελικές εκθέσεις τους, σχετικά με τη συμμετοχή τους το σχολικό έτος 2007-2008 στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα παιδαγωγικής αξιοποίησης της τηλεδιάσκεψης «Οδυσσέας» ;

Το ερευνητικό μας ερώτημα απαντήθηκε βάση των αποτελεσμάτων της έρευνας, που παρουσιάζονται στο επόμενο κεφάλαιο της εργασίας μας.

5.4. Συλλογή των δεδομένων

Για τη συλλογή των δεδομένων της έρευνάς μας, χρησιμοποιήσαμε τις εκθέσεις παιδιών δημοτικού σχολείου που συμμετείχαν στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα παιδαγωγικής αξιοποίησης της τηλεδιάσκεψης «Οδυσσέας», πραγματοποιώντας τηλεδιασκέψεις. Οι μαθητές συμμετέχοντας στο πρόγραμμα το σχολικό έτος 2007-2008 έγραψαν αρχικά εκθέσεις για τις προσδοκίες τους σχετικά με τη συμμετοχή τους σ’αυτο το πρόγραμμα. Επίσης με τη λήξη του προγράμματος «Οδυσσέας»

και αφού οι μαθητές είχαν πάρει μέρος σε τέσσερις τηλεδιασκέψεις, έγραψαν τελικές εκθέσεις με τις εντυπώσεις τους από το συγκεκριμένο πρόγραμμα τηλεδιασκέψεων για το σχολικό έτος 2007-2008.

Μέσα από την διερεύνηση των παραπάνω εκθέσεων των μαθητών, επιχειρήσαμε να απαντήσουμε στο ερευνητικό μας ερώτημα.

5.5. Δείγμα της Έρευνας και Διαδικασίες

Το δείγμα της έρευνας μας ήταν μαθητές του δημοτικού σχολείου, που κατά το σχολικό έτος 2007-2008, συμμετείχαν σε εκπαιδευτικές διαδικασίες μέσω τηλεδιάσκεψης στα πλαίσια του προγράμματος «Οδυσσέας». Όπως, έχουμε αναφέρει οι μαθητές συμμετέχοντας στο πρόγραμμα το σχολικό έτος 2007-2008 έγραψαν αρχικές και τελικές εκθέσεις αντίστοιχα για τις προσδοκίες τους και τις εντυπώσεις σχετικά με τη συμμετοχή τους σ' αυτό το πρόγραμμα. Η καθεμία από τις εκθέσεις (που περιγράψαμε και προηγουμένως στα μέσα συλλογής δεδομένων) των μαθητών θα αντιστοιχεί σε ένα υποκείμενο (το/τη μαθητή/τρια που τη γράφει). Το σύνολο των υποκειμένων αυτών, δηλαδή των μαθητών, των οποίων μελετήσαμε τις εκθέσεις, αποτέλεσε το δείγμα της έρευνας μας. Να επισημάνουμε ότι οι συγκεκριμένοι μαθητές των δυο σχολείων και το σχολικό έτος 2006-2007, στο σύνολό τους, είχαν πάρει μέρος στο πρόγραμμα «Οδυσσέας». Άρα, η σχολική χρονιά 2007-2008 αποτέλεσε τη δεύτερη χρονιά συμμετοχής και συνεργασίας τους στο εν λόγω πρόγραμμα.

Πιο συγκεκριμένα, το σχολικό έτος 2007-2008, 46 μαθητές Στ' τάξης, από το Δημοτικό Σχολείο Ναυστάθμου Σούδας και από το Λεόντειο Δημοτικό Σχολείο Πατησίων πήραν μέρος στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα παιδαγωγικής αξιοποίησης της τηλεδιάσκεψης «Οδυσσέας». Στον παρακάτω Πίνακα 2 φαίνονται τα χαρακτηριστικά των μαθητών :

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ	N	%	N	%	N	%
	Σύνολο		<i>Ναύσταθμος</i>		<i>Λεόντειος</i>	
ΦΥΛΟ						
ΑΓΟΡΙΑ	28	60,9	8	57,1	20	62,5
ΚΟΡΙΤΣΙΑ	18	39,1	6	42,9	12	37,5
ΣΥΝΟΛΟ	46	100	14	100	32	100

Πίνακας 2: Φύλο και σχολείο φοίτησης μαθητών που συμμετείχαν
στο πρόγραμμα «Οδυσσέας» (σχολικό έτος 2007-2008)

Από τον Πίνακα 2 φαίνεται ότι από τους 46 μαθητές οι 14 ήταν από το Δημοτικό Σχολείο Ναυστάθμου Σούδας και οι 32 ήταν από το Λεόντειο Δημοτικό Σχολείο. Ως προς το φύλο ήταν 28

αγόρια, 8 από το Δημοτικό Σχολείο Ναυστάθμου Σούδας και 20 από το Λεόντειο Δημοτικό Σχολείο και 18 κορίτσια 6 από το Δημοτικό Σχολείο Ναυστάθμου Σούδας και 12 από το Λεόντειο Δημοτικό Σχολείο.

Ωστόσο, πρέπει να προσθέσουμε ότι οι εκθέσεις οι οποίες αναλύθηκαν και αποτέλεσαν ουσιαστικά το δείγμα της έρευνας, ήταν λιγότερες από σαράντα έξι (σαράντα έξι ήταν οι μαθητές που πήραν μέρος στο πρόγραμμα) και αυτό γιατί κάποιοι μαθητές για λόγους, που δεν γνωρίζουμε, είτε δεν έγραψαν αρχική έκθεση, είτε δεν έγραψαν έκθεση τελική. Επίσης, οι περισσότεροι μαθητές δεν είχαν γράψει όνομα στην έκθεσή τους και για κάποιους από αυτούς δε μπορούσαμε από τα συμφραζόμενα, να κατανοήσουμε το φύλο τους και αναφέρονται ως ουδέτερα. Το ότι δεν ξέρουμε το φύλο κάποιων μαθητών, δεν αποτελεί πρόβλημα για την έρευνά μας, γιατί εμείς αναλύουμε τις απόψεις των μαθητών και δεν γίνεται κάποια συσχέτιση με το φύλο τους.

Λαμβάνοντας υπόψην τους παραπάνω λόγους, όσον αφορά το δείγμα των μαθητών των οποίων διερευνήθηκαν οι αρχικές τους απόψεις, μέσα από τις αντίστοιχες εκθέσεις τους, τα χαρακτηριστικά του (δείγματος) ήταν τα παρακάτω:

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ	N	%	N	%	N	%
	Σύνολο		Ναύσταθμος		Λεόντειος	
ΦΥΛΟ						
ΑΓΟΡΙΑ	22	51	3	27	19	60
ΚΟΡΙΤΣΙΑ	13	30	3	27	10	31
ΟΥΔΕΤΕΡΑ	8	19	5	46	3	9
ΣΥΝΟΛΟ	43	100	11	100	32	100

Πίνακας 3: Φύλο και σχολείο φοίτησης μαθητών που διερευνήθηκαν οι αρχικές τους απόψεις για τη συμμετοχή τους στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα παιδαγωγικής αξιοποίησης της τηλεδιάσκεψης «Οδυσσέας» (σχολικό έτος 2007-2008)

Από τον Πίνακα 3 φαίνεται ότι έχουμε τις εκθέσεις 43 μαθητών. Από τους 43 μαθητές οι 11 ήταν από το Δημοτικό Σχολείο Ναυστάθμου Σούδας και οι 32 ήταν από το Λεόντειο Δημοτικό Σχολείο. Ως προς το φύλο ήταν 22 αγόρια, 3 από το Δημοτικό Σχολείο Ναυστάθμου Σούδας και 19 από το Λεόντειο Δημοτικό Σχολείο και 13 κορίτσια, 3 από το Δημοτικό Σχολείο Ναυστάθμου Σούδας και 10 από το Λεόντειο Δημοτικό Σχολείο. Ακόμα είχαμε και 8 παιδιά, 5 από το Δημοτικό Σχολείο Ναυστάθμου Σούδας και 3 από το Λεόντειο Δημοτικό Σχολείο, για τα οποία δε μπορούσαμε από τα συμφραζόμενα, να κατανοήσουμε το φύλο τους, καθώς ήταν ανώνυμα και αναφέρονται ως ουδέτερα.

Όσον αφορά το δείγμα των μαθητών των οποίων διερευνήθηκαν οι τελικές τους απόψεις, μέσα από τις αντίστοιχες εκθέσεις τους, τα χαρακτηριστικά του (δείγματος) ήταν τα παρακάτω:

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ	N	%	N	%	N	%
	Σύνολο		<i>Ναύσταθμος</i>		<i>Λεόντειος</i>	
ΦΥΛΟ						
ΑΓΟΡΙΑ	19	54	3	27	16	67
ΚΟΡΙΤΣΙΑ	8	23	1	10	7	29
ΟΥΔΕΤΕΡΑ	8	23	7	63	1	4
ΣΥΝΟΛΟ	35	100	11	100	24	100

Πίνακας 4: Φύλο και σχολείο φοίτησης μαθητών που διερευνήθηκαν οι τελικές τους απόψεις για τη συμμετοχή τους στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα παιδαγωγικής αξιοποίησης της τηλεδιάσκεψης «Οδυσσέας» (σχολικό έτος 2007-2008)

Από τον Πίνακα 4 φαίνεται ότι έχουμε τις εκθέσεις 35 μαθητών. Από τους 35 μαθητές οι 11 ήταν από το Δημοτικό Σχολείο Ναυστάθμου Σούδας και οι 24 ήταν από το Λεόντειο Δημοτικό Σχολείο. Ως προς το φύλο ήταν 19 αγόρια, 3 από το Δημοτικό Σχολείο Ναυστάθμου Σούδας και 16 από το Λεόντειο Δημοτικό Σχολείο και 8 κορίτσια, 1 από το Δημοτικό Σχολείο Ναυστάθμου Σούδας και 7 από το Λεόντειο Δημοτικό Σχολείο. Ακόμα είχαμε και 8 παιδιά, 7 από το Δημοτικό Σχολείο Ναυστάθμου Σούδας και 1 από το Λεόντειο Δημοτικό Σχολείο, για τα οποία δε μπορούσαμε από τα συμφραζόμενα, να κατανοήσουμε το φύλο τους, καθώς ήταν ανώνυμα και αναφέρονται ως ουδέτερα.

Όσον αφορά τον αριθμό του συνόλου των υποκειμένων του δείγματός μας, παρατηρούμε ότι πρόκειται σαφώς για ένα δείγμα ευκολίας.

5.6. Κωδικοποίηση των Δεδομένων

Η κωδικοποίηση και επεξεργασία των εκθέσεων των συμμετεχόντων μαθητών, έγινε με την τεχνική της ανάλυσης περιεχομένου. Εμείς στην ερευνά μας χρησιμοποιήσαμε εξερεύνησης-ποιοτική ανάλυση περιεχομένου.

Ως μονάδα ανάλυσης θεωρήσαμε την πρόταση και ως μονάδα μέτρησης, λήφθηκε υπόψη το καινούριο, η αξία που παρουσιάζει η κάθε φράση ανάλυσης ως προς το σκοπό της έρευνας,

ανεξαρτήτως της συχνότητας εμφάνισης κάθε στοιχείου, ακόμη και τα στοιχεία που εμφανίζονται σπανιότατα μπορεί να έχουν μεγάλη αξία (Τζένη, 2005).

Για την ανάλυση του περιεχομένου των κειμένων χρησιμοποιήθηκε ειδικό λογισμικό (Atlas-it 6.1). Στο ειδικό λογισμικό το Atlas-ti 6.1. οι αρχικές εκθέσεις των μαθητών αποτέλεσαν ένα ξεχωριστό αρχείο ανάλυσης για το Atlas-ti 6.1. και οι τελικές τους εκθέσεις αντίστοιχα άλλο ένα αρχείο. Όλες οι εκθέσεις μορφοποιήθηκαν και αποθηκεύτηκαν σε μορφοποίηση εμπλουτισμένου κειμένου rtf (reach text format) και με αυτή τη μορφή καταχωρήθηκαν στο λογισμικό.

Στη συνέχεια ακολούθησε η κωδικοποίηση των απόψεων, αποδίδοντας έναν άξονα και ένα βασικό αντικείμενο αυτού του άξονα, αντίστοιχα με μορφή ηλεκτρονικών πλαγιότιτλων σε κάθε πρόταση της κάθε έκθεσης. Ο κάθε άξονας στην ουσία αποτελεί έναν κωδικό και το κάθε βασικό αντικείμενο των αξόνων αποτελεί από ένα κωδικό. Στην έρευνα μας χρησιμοποιήσαμε κατηγοριοποίηση απόψεων των μαθητών με βάση τους άξονες και τα βασικά αντικείμενα της αξιολόγησης του προγράμματος Οδυσσέας, που προέκυψαν στην έρευνα αξιολόγησης του προγράμματος που πραγματοποιήθηκε μέσω ερωτηματολογίων προς τους μαθητές κατά τη διάρκεια του προγράμματος (Αναστασιάδης, Φιλιπούσης, Σιάκας, Τομαζινάκης, Γκίτζα, Μαστοράκη & Καρβούνης, 2008b).

Το λογισμικό δίνει τη δυνατότητα ταξινόμησης των αξόνων και των βασικών αντικειμένων τους, αλλά και καταμέτρησης της συχνότητας εμφάνισης του κάθε άξονα και κάθε βασικού του αντικειμένου στο σύνολο των απόψεων που διερευνούνται (Gregorio, 2009). Το εξαγόμενο αποτέλεσμα δίνει τη δυνατότητα στο χρήστη να «πατάει» με το ποντίκι του υπολογιστή πάνω στο κάθε κωδικό και να παίρνει ως αποτέλεσμα το σύνολο των απόψεων που έχουν γίνει για τον συγκεκριμένο κωδικό. Με τον τρόπο αυτό έγινε η κωδικοποίηση, η ταξινόμηση, η καταμέτρηση και η καταγραφή των αποτελεσμάτων της ανάλυσης περιεχομένου των σχολίων του κάθε άξονα και του κάθε βασικού αντικειμένου του άξονα.

Για να εξασφαλιστεί η εγκυρότητα και αποτελεσματικότητα του συστήματος κατηγοριοποίησης των αξόνων και των βασικών αντικειμένων τους, λήφθηκαν υπόψη οι αρχές :

- α) της εξαντλητικότητας: όλες οι ενότητες ανάλυσης μπορούν να υπαχθούν στις συγκεκριμένες κατηγορίες που καθορίστηκαν
- β) της καταλληλότητας: όλες οι κατηγορίες ταιριάζουν στο σκοπό της έρευνας και στο περιεχόμενο που αναλύεται
- γ) του αμοιβαίου αποκλεισμού: μια ενότητα ανάλυσης δεν μπορεί να κατηγοριοποιηθεί ταυτόχρονα σε δύο κατηγορίες (Βάμβουκας, 1998).

Βέβαια, αφού μονάδα ανάλυσης μας είναι η πρόταση, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι η πρόταση μπορεί να περιέχει κάποιες φορές και δεύτερο νόημα και να δημιουργείται σύγχυση στην κατηγοριοποίηση. Με αυτόν τον τρόπο κάποιες φράσεις-απόψεις πιθανόν να δίνουν την εντύπωση ότι μερικές απόψεις μπορεί να ταιριάζουν σε πάνω από μία κατηγορίες αλλά, εμείς μέσα από την ανάλυση μας και τις επεξηγήσεις μας, προσπαθήσαμε να περιορίσουμε αυτό το πρόβλημα.

5.7 Περιορισμοί

Επειδή, το δείγμα της έρευνας που πραγματοποιήσαμε ήταν μικρό, ήταν ένα δείγμα ευκολίας, τα αποτελέσματα της έρευνάς μας, δεν μπορούμε να τα γενικεύσουμε. Επίσης και η μέθοδος της ανάλυσης περιεχομένου χρησιμοποιήσαμε, δεν ενδείκνυται για την γενίκευση των αποτελεσμάτων.

Για το λόγο αυτό, το σύνολο των αποτελεσμάτων της έρευνάς μας, έχει μάλλον χαρακτήρα ενδείξεων παρά γενικεύσιμων αποτελεσμάτων. Στην έρευνα μας προσπαθήσαμε, να κάνουμε διερεύνηση των απόψεων των μαθητών που συμμετείχαν στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Οδυσσέας», γύρω από τις τηλεδιασκέψεις και εκτιμούμε ότι η εργασία μας θα αποτελέσει έναυσμα για περαιτέρω μελέτες, γύρω από τη χρήση της διαδραστικής τηλεδιάσκεψης στο χώρο της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης.

6. Παρουσίαση-Συζήτηση των Αποτελεσμάτων

Πρώτα, θα παρουσιάσουμε τις αρχικές απόψεις των μαθητών σχετικά με τη συμμετοχή τους στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα παιδαγωγικής αξιοποίησης της τηλεδιάσκεψης «Οδυσσέας» και στη συνέχεια, θα παρουσιάσουμε τις τελικές απόψεις των μαθητών σχετικά με αυτήν τους τη συμμετοχή.

Να επισημάνουμε ότι στην παρουσίαση των αποτελεσμάτων έχουμε τοποθετήσει σε κάθε γραπτό-έκθεση έναν κωδικό (Λ για Λεόντειο, Ν για Ναύσταθμο και σε κάθε μαθητή 1,2,3,4.....). Οπότε σε κάθε άποψη που θα γράφουμε, θα αναφέρουμε από κάτω τον κωδικό του γραπτού από το οποίο προέρχεται.

Στην έρευνα, όπως αναφέραμε στη μεθοδολογία της έρευνας μας, χρησιμοποιήσαμε κατηγοριοποίηση απόψεων των μαθητών με βάση τους άξονες και τα βασικά αντικείμενα της αξιολόγησης του προγράμματος Οδυσσέας, που προέκυψαν στην έρευνα αξιολόγησης του προγράμματος που πραγματοποιήθηκε μέσω ερωτηματολογίων προς τους μαθητές κατά τη διάρκεια του προγράμματος (Αναστασιάδης, Φιλιπούσης, Σιάκας, Τομαζινάκης, Γκίζα, Μαστοράκη & Καρβούνης, 2008b).

Τα βασικά αντικείμενα ανά άξονα σύμφωνα με την αξιολόγηση του προγράμματος «Οδυσσέας» είναι τα εξής:

Τα βασικά αντικείμενα ανά άξονα σύμφωνα με την αξιολόγηση του προγράμματος «Οδυσσέας»
1^{ος} άξονας: Σχέσεις με τους δασκάλους (Τοπικής – Απομακρυσμένης τάξης)
Επικοινωνία με το δάσκαλο μέσω Τ/Δ
Παρακολούθηση μαθήματος μέσω Τ/Δ
Απόψεις για το δάσκαλο της απομακρυσμένης τάξης
2^{ος} άξονας: Σχέσεις με τους συμμαθητές (Τοπικής – Απομακρυσμένης Τάξης)
Επικοινωνία με τους συμμαθητές μέσω Τ/Δ
Συνεργασία με τους συμμαθητές μέσω Τ/Δ
Απόψεις για τους συμμαθητές της απομακρυσμένης τάξης
3^{ος} άξονας : Πρόσωπο με πρόσωπο διδασκαλία VS Διδασκαλία μέσω Τ/Δ

Απόψεις για το νέο τρόπο διδασκαλίας μέσω Τ/Δ
Απόψεις για τον συμβατικό τρόπο διδασκαλίας
Η Τεχνολογία κατά τη διαδικασία της διδασκαλίας
Απόψεις για την αντικατάσταση του συμβατικού τρόπου διδασκαλίας από το νέο
4^{ος} άξονας: Το σχολείο ως φορέας κοινωνικοποίησης
Σχέσεις με τους συμμαθητές της τοπικής τάξης μέσα από την Τ/Δ
Σχέσεις με τους συμμαθητές της απομακρυσμένης τάξης μέσα από την Τ/Δ
Νέες γνωριμίες μέσω Τ/Δ
Απόκτηση φίλων μέσω Τ/Δ

Πίνακας 5: Τα βασικά αντικείμενα ανά άξονα σύμφωνα με την αξιολόγηση του προγράμματος «Οδυσσέας»

6.1. Παρουσίαση-Συζήτηση των Αποτελεσμάτων των Αρχικών Απόψεων των Μαθητών σχετικά με την συμμετοχή τους στο ερευνητικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα παιδαγωγικής αξιοποίησης τηλεδιάσκεψης «Οδυσσέας»

6.1.1 1^{ος} άξονας: Σχέσεις με τους δασκάλους (Τοπικής – Απομακρυσμένης τάξης)

Τις αρχικές απόψεις των μαθητών για τις σχέσεις τους με τους δασκάλους της τοπικής και της απομακρυσμένης τάξης, στα πλαίσια του προγράμματος «Οδυσσέας» θα τις παρουσιάσουμε μέσα από τις αναφορές των μαθητών στα βασικά αντικείμενα αυτού του άξονα. Τα βασικά αντικείμενα του 1^{ου} άξονα- Σχέσεις με τους δασκάλους (Τοπικής – Απομακρυσμένης τάξης), όπως προηγουμένως αναφέραμε, είναι τρία: η επικοινωνία με το δάσκαλο μέσω Τ/Δ, η παρακολούθηση μαθήματος μέσω Τ/Δ και οι απόψεις για το δάσκαλο της απομακρυσμένης τάξης.

6.1.1.1 Επικοινωνία με το δάσκαλο μέσω Τ/Δ

Οι μαθητές στις αρχικές τους εκθέσεις δεν αναφέρουν καμία άποψη για την επικοινωνία τους με το δάσκαλο της τάξης τους μέσω τηλεδιάσκεψων. Οι μαθητές δεν αναφέρουν τίποτα για την

επικοινωνία με το δάσκαλό τους γιατί θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι ο δάσκαλος αποτελεί για τους αυτούς μια δεδομένη και σταθερή αξία, γι'αυτο και δεν χρειάζεται να αναφέρουν κάποιο σχόλιο(Αναστασιάδης, Φιλιπούσης, Σιάκκας, Τομαζινάκης,Γκίτζα, Μαστοράκη & Καρβούνης, 2008b).

6.1.1.2 Παρακολούθηση μαθήματος μέσω Τ/Δ

Οι αρχικές απόψεις των μαθητών για την παρακολούθηση μαθήματος μέσω τηλεδιασκέψεων επικεντρώνονται στο τι μαθαίνουν (εννοείται με τη βοήθεια και την καθοδήγηση των δασκάλων τους) από τις τηλεδιασκέψεις και γενικά στο πρόγραμμα «Οδυσσέας». Οι αρχικές απόψεις των μαθητών γύρω από τη συμμετοχή τους στο εν λόγω πρόγραμμα τηλεδιασκέψεων φαίνονται να είναι πολύ θετικές. Οι μαθητές όπως φαίνεται στις αρχικές τους εκθέσεις τους, έχουν θετικές προσδοκίες για τις τηλεδιασκέψεις τόσο για το τι θα μάθουν σ'αυτές και για τις δραστηριότητες που θα κάνουν, όσο και γενικότερα για το πώς θα περάσουν στο πρόγραμμα παιδαγωγικής αξιοποίησης τηλεδιασκέψεων «Οδυσσέας». Τις θετικές προσδοκίες για τις Τ/Δ, όπως φαίνεται παρακάτω στην παράθεση των αυτούσιων απόψεων των μαθητών, τις έχουν τόσο οι μαθητές που παρακολούθησαν το πρόγραμμα για πρώτη φορά, όσο και οι μαθητές που είχαν ξαναπάρει μέρος στο πρόγραμμα την προηγούμενη χρονιά.

- Πιο συγκεκριμένα, οι μαθητές που αναφέρονται στην παρακολούθηση μαθήματος μέσω Τ/Δ, επικεντρώνονται στο πως νιώθουν και τι πιστεύουν γενικότερα για τις δραστηριότητες και τα θέματα των τηλεδιασκέψεων. Παραθέτουμε αυτούσιες αυτές τους τις απόψεις:

Προσδοκώ πώς θα δούμε δραστηριότητες των άλλων και άλλα διάφορα. Α17

Επίσης πιστεύω ότι οι πληροφορίες που θα μαζευτούν θα είναι πολυάριθμες και πολύ σημαντικές : θα βοηθήσουν να αποφύγουμε να αυξάνουμε το καυσαέριο και όλα τα άλλα πράγματα που δημιουργούν το φαινόμενο του θερμοκηπίου. Α12

Σκέφτομαι όμως να καταλάβω περισσότερα πράγματα για την Κρήτη και για όλα τα νησιά και έτσι θα νιώθω καλύτερα. Α17

Επίσης, πιστεύω ότι μέσα απ'αυτήν θα μάθω πολλά πράγματα για τις κλιματικές αλλαγές και για τον τόπο τους.

Α18

Νομίζω ότι θα μάθω πολλά πράγματα για το πώς ζουν στην Κρήτη. Α28

Θα μάθω για τα Χανιά, τα ήθη, τις παραδόσεις και τις μαντινάδες. A28

Ελπίζω να είναι ωραία για να μάθουμε παίζοντας. A28

Θα μιλήσουμε για τις κλιματικές αλλαγές. N5

- Στις επόμενες απόψεις των μαθητών παρατηρούμε το συσχετισμό που κάνουν οι μαθητές με την παρακολούθηση τηλεδιασκέψεων, της προηγούμενης χρονιάς και της επόμενης χρονιάς, όπου επίσης οι μαθητές έχουν θετικές προσδοκίες :

Πιστεύω πως φέτος θα είναι πιο ωραία από πέρσι γιατί θα ξέρουμε πιο πολλά και θα κάνουμε πιο πολλά πράγματα. A8

Θα μάθουμε εύκολα όπως και πέρσι, δεν έχω παράπονο. A19

Στην αρχή, πριν αρχίσουμε τις τηλεδιασκέψεις περίμενα να ήταν ωραία, αλλά τελικά ήταν πολύ καλύτερα απ'ότι περίμενα. A22

Φέτος πιστεύω πως θα είναι ακόμα καλύτερα. A22

Η περσινή τηλεδιάσκεψη μου άρεσε πάρα πολύ γιατί μάθαμε κάτι καινούρια αλλά και λίγο δύσκολο για εμάς που μας ήταν κάτι εντελώς καινούριο. A24

Φέτος πιστεύω πως δεν θα είναι δύσκολο για εμάς, γιατί αυτό το έχουμε ξανακάνει. A24

Θα ανακαλύψουμε πολλά καινούρια πράγματα για την φύση και είμαι πολύ χαρούμενη που θα πάω διότι είμαι καινούρια και δεν ξέρω τι θα δω αλλά απ'ότι μου λένε τα άλλα παιδιά θα είναι φοβερά. N6

Απ'ότι έχω ακούσει θα μας πάνε σε μια αίθουσα με άλλα παιδιά αλλά πιστεύω ότι θα ντρέπομαι. N6

Να μάθουμε πληροφορίες και να κάνουμε διάφορες ερωτήσεις για να μάθουμε και να κάνουμε διάφορα πράγματα. N6

6.1.1.3 Απόψεις για το δάσκαλο της απομακρυσμένης τάξης

Επίσης οι μαθητές στις αρχικές τους εκθέσεις δεν αναφέρουν καμία άποψη για την επικοινωνία τους με το δάσκαλο της απομακρυσμένης τάξης μέσω τηλεδιασκέψεων. Οι μαθητές δεν αναφέρουν τίποτα για την επικοινωνία με το δάσκαλό της απομακρυσμένης, γιατί όπως αναφέραμε και προηγουμένως, ο δάσκαλος αποτελεί για τους αυτούς μια δεδομένη και σταθερή αξία, γι'αυτό και δεν χρειάζεται να αναφερθούν σ'αυτόν (Αναστασιάδης, Φιλιπούσης, Σιάκκας, Τομαζινάκης, Γκίτσα, Μαστοράκη & Καρβούνης, 2008b).

6.1.2. 2^{ος} άξονας: Σχέσεις με τους συμμαθητές (Τοπικής – Απομακρυσμένη Τάξης)

Τις αρχικές απόψεις των μαθητών για τις σχέσεις τους με τους συμμαθητές της τοπικής και της απομακρυσμένης τάξης, στα πλαίσια του προγράμματος «Οδυσσέας» θα τις παρουσιάσουμε μέσα από τις αναφορές των μαθητών στα βασικά αντικείμενα αυτού του άξονα. Τα βασικά αντικείμενα του 2^{ου} άξονα- Σχέσεις με τους συμμαθητές (Τοπικής – Απομακρυσμένης τάξης) είναι τρία: επικοινωνία με τους συμμαθητές μέσω Τ/Δ, συνεργασία με τους συμμαθητές μέσω Τ/Δ και απόψεις για τους συμμαθητές της απομακρυσμένης τάξης.

6.1.2.1 Επικοινωνία με τους συμμαθητές μέσω Τ/Δ

Αναλύοντας τις αρχικές απόψεις των μαθητών και των δυο σχολείων σχετικά με τη επικοινωνία τους με τους συμμαθητές τους, στις τηλεδιασκέψεις φαίνεται να περιμένουν, να περάσουν ωραία και να βγει κάτι ‘καλό’ μέσα από αυτήν τους την επικοινωνία μέσω Τ/Δ. Αυτή είναι μια διαπίστωση που προκύπτει από τις αντίστοιχες απόψεις των μαθητών:

Όλοι μαζί θα δουλεύουμε και θα περνάμε ωραία, θα επικοινωνούμε με άλλα παιδιά και θα κάνουμε νέους φίλους. A19

Από την τηλεδιάσκεψη περιμένω να συνομιλήσω με τα παιδιά των Χανίων. A26

Περιμένω με ανυπομονησία να ξανασυναντηθώ με το άλλο σχολείο και να ανταλλάξουμε πολλές σημαντικές πληροφορίες. N4

Νομίζω ότι θα περάσουμε πολύ ωραία, με κέφι, με γέλιο και με πολύ πολλή χαρά. N6

Περιμένω κάτι καλύτερο και από τους συμμαθητές μου και από τους υπολοίπους. N7

6.1.2.2 Συνεργασία με τους συμμαθητές μέσω Τ/Δ

Παρατηρώντας και μελετώντας τις αρχικές απόψεις των μαθητών και των δυο σχολείων σχετικά με τη συνεργασία τους με του συμμαθητές τους, έχουμε να επισημάνουμε ότι οι μαθητές φαίνεται να τονίζουν πολύ θετικά τη συνεργασία τους με τους συμμαθητές. Όπως, θα δούμε στις παρακάτω

απόψεις των μαθητών, περιμένουν να έχουν με τους συμμαθητές τους στις τηλεδιασκέψεις ομαδικότητα, καλή συνεργασία, ανταλλαγή πληροφοριών :

Στην τηλεδιάσκεψη θα μορφωθούμε, θα συνεργαστούμε με παιδιά από την τάξη μας αλλά και παιδιά από άλλα σχολεία, αλλά και από άλλα μέρη. A2

Ανυπομονώ να αρχίσει η τηλεδιάσκεψη γιατί όχι μόνο θα μάθω να συνεργάζομαι με τους συμμαθητές αλλά θα γνωριστώ με συνομήλικους από άλλα σχολεία. A3

Θα συνεργαστούμε εγώ με την ομάδα μου στους υπολογιστές, θα κουραστούμε αλλά μας αρέσει η τηλεδιάσκεψη γι' αυτό θα βάλουμε εγώ και η ομάδα μου τα δυνατά μας. A4

Περιμένω μια καλή συνεργασία με τα παιδιά της άλλης τάξης και ότι όπως αυτοί έτσι και εμείς θα δουλέψουμε σκληρά. A12

Εγώ νιώθω υπέροχα γιατί σ' αυτή τη δραστηριότητα θα έχω την ευχαρίστηση να συνεργαστώ με άλλα παιδιά. A18

Να παρουσιάσω με τα άλλα παιδιά τον τόπο τους. A26
Θα κατεβάσουμε κείμενα, εικόνες και αξιοθέατα από εκεί. A26

Θα μάθω και θα κάνω πράγματα με την ομάδα μου και θα περάσω καλά. A30
Επίσης αυτήν την τηλεδιάσκεψη θα προσπαθήσουμε γνωρίσουμε περισσότερο τα παιδιά της Κρήτης και να συνεργαστούμε με αυτούς αλλά και με τους συμμαθητές. A30

➤ Επίσης, οι μαθητές που έχουν ξανακάνει τηλεδιασκέψεις, την προηγούμενη χρονιά, τονίζουν την συνεργασία τους στις τηλεδιασκέψεις με τα ίδια παιδιά :

Θα ξανασυνεργαστώ με την ίδια ομάδα όπως πέρσι. A9

Έτσι, πιστεύω πως φέτος, αφού γνωρίζουμε τα παιδιά θα μπορούμε να συνεννοηθούμε καλύτερα και να συνεργαστούμε πολύ περισσότερο. A21

Επίσης μπορούμε να ανταλλάξουμε τραγούδια όπως εμείς πέρσι τον «θαλασσοπόρο». N4
Περιμένω να ασχοληθούμε περισσότερο με πληροφορίες και να ήμαστε πάλι σε ομάδες να κάνουμε περισσότερες δραστηριότητες. N7

➤ Ωστόσο, υπήρχαν και δυο αρνητικές απόψεις για τη συνεργασία στις τηλεδιασκέψεις ανάμεσα στους συμμαθητές:

Εγώ πιστεύω ότι η ομάδα δεν θα συνεργαστεί καλά γιατί δεν έχουμε οργανωθεί σωστά. A4

*Περιμένω επίσης πως θα υπάρχει φέτος μια ομαδικότητα γιατί πέρσι δεν τα πήγαμε
και τόσο καλά. A28*

6.1.2.3 Απόψεις για τους συμμαθητές της απομακρυσμένης τάξης

Οι γενικές αρχικές απόψεις των μαθητών για τους συμμαθητές της απομακρυσμένης τάξης φαίνονται να βρίσκονται σε θετικά επίπεδα και να μοιάζουν αρκετά με τις απόψεις που παρουσιάσαμε παραπάνω στην συνεργασία και στην επικοινωνία των μαθητών μέσω Τ/Δ :

*Φέτος ανυπομονώ να μιλήσω με τα παιδιά, να πούμε διάφορα πράγματα, να δουλέψω με τους φίλους και να
συζητήσουμε για διάφορα με τα παιδιά στην Κρήτη. A15*

*Το καλό είναι πως είναι πως επειδή τους έχουμε γνωρίσει και μας ξέρουν πιστεύω πως θα κάνουμε πιο ωραία
πράγματα! A29*

Περιμένω τα παιδιά από την άλλη τηλεδιάσκεψη να έχουν μεγαλώσει πιο πολύ. A31

*Εγώ δεν νιώθω πολλά πράγματα γιατί έχω ξαναδεί πως είναι, αλλά νιώθω ανυπομονησία να αρχίσει γιατί
πέρασα ωραία πέρσι. A32*

Μου άρεσε που ψάχναμε πράγματα. A32

Τέλος πάντων ότι κάναμε μου άρεσε και θέλω να το ξανακάνω. A32

Από την τηλεδιάσκεψη περιμένω να δω τους φίλους μου και τις καινούριες τους εργασίες. N1

*Περιμένω καινούριες πληροφορίες, καινούρια θεατρικά και καλύτερη
γνωριμία απ' ό τι πέρσι. N4*

6.1.3 3^{ος} άξονας : Πρόσωπο με πρόσωπο διδασκαλία VS Διδασκαλία μέσω Τ/Δ από το σπίτι

Αφού αναλύσαμε τις αρχικές απόψεις των μαθητών για την πρόσωπο με πρόσωπο διδασκαλία VS Διδασκαλία μέσω Τ/Δ, στα πλαίσια του προγράμματος «Οδυσσέας» θα τις παρουσιάσουμε μέσα από τις αναφορές τους στα βασικά αντικείμενα αυτού του άξονα. Τα βασικά αντικείμενα 3^{ου} άξονα-του πρόσωπο με πρόσωπο διδασκαλία VS Διδασκαλία μέσω Τ/Δ από το σπίτι είναι τέσσερα: απόψεις για το νέο τρόπο διδασκαλίας μέσω Τ/Δ, απόψεις για τον συμβατικό τρόπο διδασκαλίας, η

τεχνολογία κατά τη διαδικασία της διδασκαλίας και απόψεις για την αντικατάσταση του συμβατικού τρόπου διδασκαλίας από το νέο.

6.1.3.1 Απόψεις για το νέο τρόπο διδασκαλίας μέσω Τ/Δ

Οι αρχικές απόψεις των μαθητών για το νέο τρόπο διδασκαλίας μέσω Τ/Δ ήταν πάρα πολλές, γι'αυτό και δεν μπορούμε να τις παραθέσουμε όλες. Ωστόσο, θα παρουσιάσουμε κάποιες από αυτές, ομαδοποιώντας τις απόψεις ανάλογα το νόημά τους.

- Μια πρώτη ομάδα απόψεων, για το νέο τρόπο διδασκαλίας μέσω Τ/Δ, αναφέρεται στα συναισθήματα που έχουν οι μαθητές για την έναρξη των Τ/Δ. Τα συναισθήματα αυτά χαρακτηρίζονται από χαρά και ανυπομονησία :

Ανυπομονώ να αρχίσει η τηλεδιάσκεψη. N5

*Οι σκέψεις και τα συναισθήματα που μου δημιουργούνται είναι ενθουσιασμός, ευτυχία
αλλά και λιγάκι άγχος. A10*

Εγώ προσωπικά ανυπομονώ να αρχίσει. A16

*Ανυπομονώ , μετράω μέρες, ώρες, δευτερόλεπτα για το πότε θα αρχίσουμε. Η αντίστροφη μέτρηση έχει ήδη
αρχίσει. A15*

*Εγώ περιμένω με ανυπομονησία την ημέρα της τηλεδιάσκεψης γιατί θεωρώ ότι η δραστηριότητα αυτή είναι
ενδιαφέρουσα. A18*

Αισθάνομαι πολύ ωραία και περιμένω με ανυπομονησία να αρχίσει η πρώτη τηλεδιάσκεψη! A29

Πιστεύω ότι αν προσπαθήσουμε, θα γίνει η τηλεδιάσκεψη ευχάριστη. A30

Αν είναι όπως πέρσι θα είναι τέλεια. Περιμένουμε με ανυπομονησία αυτήν την 1^η τηλεδιάσκεψη. A30

- Στη συνέχεια, στη δεύτερη ομάδα απόψεων, για το νέο τρόπο διδασκαλίας μέσω Τ/Δ, έχουμε τις απόψεις των μαθητών για το τι περιμένουν, τι προσδοκούν οι μαθητές από της τηλεδιασκέψεις. Στο σύνολό τους, οι απόψεις αυτές είναι πολύ θετικές, αφού και δείχνουν ότι οι μαθητές περιμένουν να μάθουν πολλά (περισσότερα από την προηγούμενη χρονιά συμμετοχής τους) και να κάνουν πολλές δραστηριότητες στο πρόγραμμα «Οδυσσέας» :

Η τηλεδιάσκεψη είναι ένα πάρα πολύ ωραίο πρόγραμμα που παίζεις και μαθαίνεις. Α2

Πιστεύω ότι στην τηλεδιάσκεψη θα περάσουμε πολύ καλά όπως περάσαμε και πέρσι. Α4

Παρόλα αυτά εγώ θα δουλέψω πολύ για να πετύχω το σκοπό μου. Α4

Περιμένω να κάνουμε ζωγραφιές όπως πέρσι, τραγούδια, χαρτόνια μεγάλα με ζωγραφιές, λόγια κ.τ.λ. Α13

Προσδοκώ κάτι καινούριο, κάτι διαφορετικό, μια καινούρια εμπειρία. Α14

Πέρσι μου άρεσε πάρα πολύ, το μόνο κακό, ήταν λίγες οι τηλεδιασκέψεις και ήταν πάρα πολλές ώρες. Α16

Επίσης σκέφτομαι ότι είναι λίγοι οι άνθρωποι που κάνουν αυτή τη δραστηριότητα. Α20

Θα βρούμε πληροφορίες, θα κάνουμε παρουσιάσεις κ.α. Α20

Η φετινή τηλεδιάσκεψη θα με εκπλήξει!! Άλλη μια εμπειρία στον κόσμο της τηλεδιάσκεψης! Α21

Την περσινή χρονιά έλαβα μέρος στην τηλεδιάσκεψη. Α22

Φέτος πιστεύω πως θα είναι ακόμα καλύτερα. Α22

Φέτος στην τηλεδιάσκεψη πιστεύω ότι θα είναι πιο ωραία και πιο καλή. Α23

Περνάμε πολύ ωραία στις τηλεδιασκέψεις. Α24

Στις τηλεδιασκέψεις μας αρέσει πολύ. Α24

Πέρσι από την τηλεδιάσκεψη είχα μάθει πάρα πολλά πράγματα. Α25

Αυτό που περιμένω φέτος είναι να μάθω κι άλλα πιο πολλά πράγματα, αλλά να γίνει αυτό χρειάζεται πολλή δουλειά. Α25

Μου αρέσει πολύ να ψάχνω πράγματα. Α28

*Από την φετινή τηλεδιάσκεψη περιμένω ότι θα είναι τόσο ωραία
όπως και την προηγούμενη. Α31*

Από την φετινή τηλεδιάσκεψη περιμένω πολλά να γίνουν. Ν6

Νομίζω ότι θα περάσουμε πολύ ωραία, με κέφι, με γέλιο και με πολύ πολλή χαρά. Ν8

Από την φετινή τηλεδιάσκεψη περιμένω να περάσω καλά και να μάθω καινούρια πράγματα. Ν8

*Μου άρεσαν πέρσι πάρα πολύ οι δραστηριότητες που κάναμε και πιστεύω πως και φέτος θα κάνουμε ακόμα
ποιο ωραία πράγματα. **N11***

- Υπάρχουν και οι απόψεις δυο παιδιών, οι οποίες απόψεις είναι ουδέτερες και δείχνουν ότι οι μαθητές δεν περιμένουν κάτι καινούριο από το δεύτερο κύκλο τηλεδιασκέψεων, χωρίς να φαίνεται αν αυτό είναι θετικό ή αρνητικό :

*Δεν περιμένω να δω κάτι διαφορετικό, περιμένω να έχω τα ίδια πράγματα περίπου. **A13***

*Αυτό που σίγουρα θα αλλάξει είναι το θέμα. **A13***

*Δεν περιμένω να δω κάτι πολύ διαφορετικό από πέρσι. **A28***

*Αυτό που σίγουρα θα αλλάξει είναι το θέμα. **A28***

- Η τελευταία ομάδα απόψεων των μαθητών, για το νέο τρόπο διδασκαλίας μέσω Τ/Δ σχετίζεται με το θέμα των Τ/Δ. Το θέμα των τηλεδιασκέψεων ήταν «Οι κλιματικές αλλαγές». Οι περισσότεροι μαθητές είναι ενθουσιασμένοι με το θέμα των τηλεδιασκέψεων και κάποιοι άλλοι μαθητές είναι ουδέτεροι, που απλώς το αναφέρουν :

*Προσδοκώ να πετύχω στην τηλεδιάσκεψη γιατί είναι ένα καινούριο θέμα που μου αρέσει πάρα πολύ
και θα αφιερώσω πολύ χρόνο εκεί. **A1***

*Επίσης, θα εργαστώ επάνω σε ενδιαφέροντα θέματα και θα παρουσιάσουμε τους κόπους μας σ'άλλα
παιδιά. **A3***

*Φέτος πιστεύω ότι το θέμα μας είναι πιο ωραίο και έχει πολλά ενδιαφέροντα «Κλιματικές αλλαγές». **A23***

*Γνωρίζουμε τ'άλλα παιδιά από το άλλο μέρος, μας λένε για την πόλη τους και όλοι δουλεύουμε για ένα θέμα.
A24*

*Ευτυχώς που μπορούμε πάλι να ζήσουμε αυτήν την εμπειρία. **A30***

*Σε αυτήν την τηλεδιάσκεψη θα μάθουμε για τον τόπο τους και επίσης για τις κλιματικές αλλαγές του
περιβάλλοντος. **A30***

Απ'ότι έχω ακούσει θα κάνουμε ένα πολύ ενδιαφέρον θέμα :

«Τις κλιματικές αλλαγές». Α 31

Αυτό το θέμα θα μας δώσει πολλές πληροφορίες. Α31

Ελπίζω το φετινό θέμα να έχει περισσότερη χαρά και περισσότερο κέφι. Ν4

6.1.3.2 Απόψεις για τον συμβατικό τρόπο διδασκαλίας

Οι μαθητές σε κανένα σημείο των αρχικών εκθέσεων τους δεν αναφέρουν κάποια άποψη για τον συμβατικό τρόπο διδασκαλίας, ίσως γιατί επικεντρώνονται στην καινούρια μορφή διδασκαλίας μέσω Τ/Δ, που είναι κάτι καινούριο γι'αυτά και που όμως συνδυάζει και κάποια στοιχεία του συμβατικού τρόπου διδασκαλίας, όπως έχουμε αναφέρει (κεφάλαιο 3). Μάλιστα, όπως έχουμε παρατηρήσαμε παραπάνω, ο νέος τρόπος διδασκαλίας μέσω Τ/Δ δείχνει να ενθουσιάζει πολύ τους μαθητές και να εστιάζουν σ'αυτον.

6.1.3.3 Η Τεχνολογία κατά τη διαδικασία της διδασκαλίας

Οι αρχικές απόψεις των μαθητών που αφορούν την τεχνολογία κατά τη διαδικασία της διδασκαλίας στη διάρκεια των τηλεδιασκέψεων και όχι κατά την προετοιμασία τους (όπου οι μαθητές ψάχνουν πληροφορίες στο διαδίκτυο, ετοιμάζουν ηλεκτρονικές παρουσιάσεις, κλπ), είναι οι εξής:

Ακόμα η τηλεδιάσκεψη θα μας δώσει μεγαλύτερη εμπειρία από την άλλη φορά. Α31

Από την τηλεδιάσκεψη περιμένω να είναι κάτι παρόμοιο με το σινεμά. Δηλαδή να πάμε σε ένα μέρος με έναν προτζέκτορα και να βλέπουμε ντοκιμαντέρ για το περιβάλλον. Ν3

- Φαίνεται από τις λιγοστές αναφορές τους στην τεχνολογία κατά τη διαδικασία της διδασκαλίας, οι μαθητές να ασχολούνται περισσότερο με τις δραστηριότητες των τηλεδιασκέψεων (για τις οποίες χρησιμοποιούν η/υ και προγράμματα) και λιγότερο με την τεχνολογία που χρησιμοποιείται κατά τη διάρκεια των τηλεδιασκέψεων(οθόνη-πανί, προτζέκτορας, κλπ). Η μη αναφορά από τη μεριά των μαθητών στην τεχνολογία που χρησιμοποιείται κατά τη διάρκεια των τηλεδιασκέψεων, μπορεί να οφείλεται και στο γεγονός ότι είναι η δεύτερη χρονιά συμμετοχής τους στο πρόγραμμα και έχουν οικειοποιηθεί αυτήν την τεχνολογία και δεν αποτελεί έκπληξη εαυτούς.

6.1.3.4 Απόψεις για την αντικατάσταση του συμβατικού τρόπου διδασκαλίας από το νέο

Όσον αφορά τις αρχικές απόψεις των μαθητών για την αντικατάσταση του συμβατικού τρόπου διδασκαλίας από το νέο, οι μαθητές δεν φαίνεται να εκφέρουν, να παρουσιάζουν απόψεις, εκτός

από την παρακάτω άποψη :

Όπως και πέρσι θα κάνουμε διάφορες δραστηριότητες και θα είναι σαν να κάνουμε μάθημα. Α20

- Παρατηρείται ότι ο εν λόγω μαθητής/τρια στις τηλεδιασκέψεις νιώθει και λειτουργεί όπως και στον συμβατικό τρόπο διδασκαλίας, χωρίς να ξεκαθαρίζει αν αυτό το θεωρεί θετικό ή αρνητικό. Όπως, ξαναεπισημάναμε η καινούρια μορφή διδασκαλίας μέσω Τ/Δ, που είναι κάτι καινούριο για τους μαθητές συνδυάζει και κάποια στοιχεία του συμβατικού τρόπου διδασκαλίας, όπως έχουμε (κεφάλαιο 3).

6.1.4 4^{ος} άξονας: Το σχολείο ως φορέας κοινωνικοποίησης

Τις αρχικές απόψεις των μαθητών σχετικά με το σχολείο ως φορέα κοινωνικοποίησης, στα πλαίσια του προγράμματος «Οδυσσέας» θα τις παρουσιάσουμε μέσα από τις αναφορές των μαθητών στα βασικά αντικείμενα αυτού του άξονα. Τα βασικά αντικείμενα του 4^{ου} άξονα-Το σχολείο ως φορέας κοινωνικοποίησης είναι τέσσερα: σχέσεις με τους συμμαθητές της τοπικής τάξης μέσα από την Τ/Δ, σχέσεις με τους συμμαθητές της απομακρυσμένης τάξης μέσα από την Τ/Δ, νέες γνωριμίες μέσω Τ/Δ και απόκτηση φίλων μέσω Τ/Δ.

6.1.4.1 Σχέσεις με τους συμμαθητές της τοπικής τάξης μέσα από την Τ/Δ

Οι σχέσεις με τους συμμαθητές της τοπικής τάξης μέσα από την Τ/Δ, δεν φαίνονται ξεκάθαρα μέσα από τις αρχικές εκθέσεις τους. Ωστόσο, έχουμε παρακάτω δυο απόψεις, οι οποίες δεν μπορούν να γενικευτούν, αλλά δείχνουν θετικές προσδοκίες :

Είμαι πολύ χαρούμενη γιατί με την ομάδα που θέλω γιατί είναι φίλοι μου. Α29

Περιμένω κάτι καλύτερο και από τους συμμαθητές μου και από τους υπολοίπους. Α17

6.1.4.2 Σχέσεις με τους συμμαθητές της απομακρυσμένης τάξης μέσα από την Τ/Δ

Οι αρχικές απόψεις των μαθητών σε σχέση με τους συμμαθητές της απομακρυσμένης τάξης μέσα από την Τ/Δ, φαίνεται να είναι αρκετά καλές και οι μαθητές των δυο σχολείων θέλουν να συναντηθούν από κοντά και να κάνουν μαζί κάποιες δραστηριότητες:

Θα τους γνωρίζουμε ήδη τα άλλα παιδιά και θα είναι πιο ωραία. A8

Όμως αυτή τη φορά θα τους ξεναγήσουμε στο χώρο μας. A9

Το μόνο κακό από την περσινή χρονιά είναι ότι μας έλεγαν ότι θα μιλάγαμε με τα παιδιά και ότι θα κάναμε παρέα μαζί τους, αλλά τελικά αυτό δεν το καταφέραμε. A22

Ελπίζω φέτος να το πετύχουμε. A22

Από την φετινή τηλεδιάσκεψη περιμένω να δω τα παιδιά από το Λεόντειο. N5

Περιμένω περισσότερη ανετότητα. Να είμαστε πιο άνετοι απέναντι στα παιδιά, στο σχολείο της Λεοντείου.

Επίσης να είναι και αυτοί άνετα απέναντι σε εμάς. N9

6.1.4.3 Νέες γνωριμίες μέσω Τ/Δ

Οι μαθητές, σχετικά με τις νέες γνωριμίες μέσω Τ/Δ, στις αρχικές εκθέσεις τους φαίνεται να επιθυμούν τις νέες γνωριμίες με τους μαθητές της απομακρυσμένης τάξης, όπως παρατηρούμε στις παρακάτω απόψεις τους :

Ανυπομονώ να αρχίσει η τηλεδιάσκεψη γιατί όχι μόνο θα μάθω να συνεργάζομαι με τους συμμαθητές αλλά θα γνωριστώ με συνομήλικους από άλλα σχολεία. A3

Περιμένω να περάσω ωραία να γνωριστώ με κάποιο παιδί και να γνωρίσω την πόλη τους. A5

Οι σκέψεις μου είναι πολλές ,μία από αυτές είναι να γνωριστώ καλά με τα παιδιά. A5

Περιμένω πώς θα γνωρίσουμε πιο καλά την Κρήτη (Χανιά). A7

Περιμένω να γνωρίσουμε καλύτερα την Κρήτη και να μάθουμε καλύτερα τους Κρητικούς απ' ότι πριν. A16

Αλλά θέλω να γνωριστώ καλύτερα με τα άλλα παιδιά. A23

Φέτος θα γνωριστούμε και πιο καλά με τα άλλα παιδιά.

Θα περάσουμε υπέροχα. A23

Από την φετινή τηλεδιάσκεψη περιμένω να περάσω καλά όπως πέρυσι, να γνωρίσω και άλλα παιδιά γιατί μπορεί να έχουν πάει καινούρια παιδιά στο σχολείο της Λεοντείου. N11

6.1.4.4 Απόκτηση φίλων μέσω Τ/Δ

Όσον αφορά, την απόκτηση φίλων μέσω Τ/Δ, οι μαθητές στις αρχικές εκθέσεις τους δείχνουν να επιθυμούν τη φιλία με τους συμμαθητές τους από το άλλο σχολείο :

Θα περάσουμε πολύ ωραία και ότι θα κάνουμε νέους φίλους. A7

Πιστεύω ότι θα μπορούμε να κινηθούμε πιο ελεύθερα, να γίνουμε φίλοι. A15

*Πέρυσι που κάναμε τηλεδιάσκεψη, γνωρίσαμε κάποια παιδιά από τα Χανιά
και γίναμε φίλοι. A21*

Περιμένουμε να γνωρίσουμε τα άλλα παιδιά και να γίνουμε φίλοι. N7

Περιμένω από εκεί να κάνουμε νέους φίλους. N10

6.2. Παρουσίαση-Συζήτηση των Αποτελεσμάτων των Τελικών Απόψεων των Μαθητών σχετικά με την συμμετοχή τους στο ερευνητικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα παιδαγωγικής αξιοποίησης τηλεδιάσκεψης «Οδυσσέας»

6.2.1 1^{ος} άξονας: Σχέσεις με τους δασκάλους (Τοπικής – Απομακρυσμένης τάξης)

Τις τελικές απόψεις των μαθητών για τις σχέσεις τους με τους δασκάλους της τοπικής και της απομακρυσμένης τάξης, στα πλαίσια του ερευνητικού εκπαιδευτικού προγράμματος παιδαγωγικής αξιοποίησης τηλεδιάσκεψης «Οδυσσέας», θα τις παρουσιάσουμε μέσα από τις αναφορές των μαθητών στα βασικά αντικείμενα αυτού του άξονα. Τα βασικά αντικείμενα του 1^{ου} άξονα- Σχέσεις με τους δασκάλους (Τοπικής – Απομακρυσμένης τάξης), υπενθυμίζουμε ότι είναι τρία: η επικοινωνία με το δάσκαλο μέσω Τ/Δ, η παρακολούθηση μαθήματος μέσω Τ/Δ και οι απόψεις για το δάσκαλο της απομακρυσμένης τάξης.

6.2.1.1 Επικοινωνία με το δάσκαλο μέσω Τ/Δ

Οι μαθητές στις τελικές τους εκθέσεις αναφέρονται στην επικοινωνία τους με το δάσκαλο και επικεντρώνονται στη βοήθεια και στην καθοδήγηση που τους έδειξε γύρω από την εκμάθηση της τεχνικής animation (Σιάκας, 2006). Ωστόσο, οι μαθητές τονίζουν τη γενικότερη βοήθεια-καθοδήγηση των δασκάλων σε όλες τις δραστηριότητες των τηλεδιασκέψεων :

Όταν ήρθε ο κ.Σιάκας και μας είπε να προτιμήσουμε την τεχνική animation, εμάς μας φάνηκε πολύ εύκολο. Α4

Αν γίνω και εγώ ένας δάσκαλος θα ήθελα να δείξω την τεχνική στα παιδιά της τάξης μου. Α4

Θυμάμαι που στην αρχή της χρονιάς είχα ρωτήσει αν θα κάνουμε τηλεδιάσκεψη και εκείνος μου είπε ναι. Α16

Μια φορά, πριν την 1^η τηλεδιάσκεψη ήρθε ο κ. Σιάκας, όταν μας πρωτοείπε για το animation δεν είχαμε ιδέα τι είναι. Α16

Μετά που μας εξήγησε μας φάνηκες γελοίο, όμως δεν ήταν. Α16

Ήταν μια πολύ ωραία εμπειρία, μαζί με τα παιδιά του κ. Σπύρου που μας έμαθε την τεχνική animation και φτιάξαμε βιντεοταινία με για το θέμα των κλιματικών αλλαγών. Α22

- Οι παρακάτω απόψεις των μαθητών φαίνεται να δείχνουν πόσο σημαντική θεωρούν την βοήθεια των δασκάλων τους για την επιτυχή ολοκλήρωση των δραστηριοτήτων των τηλεδιασκέψεων :

Χωρίς τη βοήθεια των δασκάλων μας όμως δε θα καταφέραμε τίποτα. Α23

Με τη βοήθεια της δασκάλας και του διευθυντή μας το καταφέραμε. Ν6

Στην 4^η τηλεδιάσκεψη είχαμε να φτιάξουμε την ταινία με το πρόγραμμα «animation» με τη βοήθεια του διευθυντή μας. Ν6

6.2.1.2 Παρακολούθηση μαθήματος μέσω Τ/Δ

Οι τελικές απόψεις των μαθητών για την παρακολούθηση μαθήματος μέσω τηλεδιασκέψεων επικεντρώνονται στο τι έμαθαν (εννοείται με τη βοήθεια και την καθοδήγηση των δασκάλων τους) από τις τηλεδιασκέψεις και γενικά από το πρόγραμμα «Οδυσσέας». Οι τελικές απόψεις των μαθητών γύρω από τη συμμετοχή τους στο εν λόγω πρόγραμμα τηλεδιασκέψεων φαίνονται να είναι πολύ θετικές. Οι μαθητές όπως φαίνεται στις εκθέσεις τους διατυπώνουν θετικές εντυπώσεις για τις τηλεδιασκέψεις, τόσο για τις δραστηριότητες που έκαναν οι οποίες τους έδωσαν πολλές πληροφορίες για τις κλιματικές αλλαγές, όσο και για την τεχνική animation (Σιάκας, 2006) που διδάχτηκαν στο ερευνητικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα παιδαγωγικής αξιοποίησης τηλεδιάσκεψης «Οδυσσέας».

- Πιο συγκεκριμένα, οι μαθητές που αναφέρονται στην παρακολούθηση μαθήματος μέσω Τ/Δ, και επικεντρώνονται στο τι έμαθαν και τι δραστηριότητες έκαναν για το θέμα των τηλεδιασκέψεων(οι κλιματικές αλλαγές) έχουν τις παρακάτω απόψεις:

Από την φετινή τηλεδιάσκεψη μάθαμε ποια είναι η καταστροφή του πλανήτη μας. Α4

Μάθαμε πάρα πολλά πράγματα για τις κλιματικές αλλαγές. Α5

Το θέμα μας ήταν οι κλιματικές αλλαγές. Α6

*Στις 4 τηλεδιασκέψεις καταλάβαμε τις επιπτώσεις των κλιματικών αλλαγών και προσπαθήσαμε να μιλήσουμε
γι' αυτές. Α6*

*Αν θέλετε να σας τις περιγράψω τις εντυπώσεις θα ξεκινήσω μόλις τώρα : Οι κλιματικές αλλαγές είναι ένα
ενδιαφέρον πράγμα για να εργαστούν κι άλλα παιδιά. Α9*

Επίσης μάθαμε και για τις κλιματικές αλλαγές του περιβάλλοντος. Α12

*Πήραμε πληροφορίες από τη wwf, τη greenpeace για το πώς θα κάνουμε κάτι για να σταματήσουμε αυτήν την
κατάσταση του περιβάλλοντος. Α22*

*Αυτά τα δυο χρόνια που κάναμε τηλεδιάσκεψη με τα παιδιά της Κρήτης έχω μάθει πια να προσέχω πολύ καλά
το περιβάλλον! Α23*

Πιστεύω πως ήταν μια ξεχωριστή εμπειρία, επειδή μάθαμε τις επιπτώσεις στις κλιματικές αλλαγές, τρόπους για να τις σταματήσουμε. **A24**

Πιστεύω πως ήταν μια πολύ χρήσιμη διαδικασία για την ευαισθητοποίηση των ανθρώπων προς το περιβάλλον. **A24**

Στην 2^η τηλεδιάσκεψη ήταν ακόμα πιο ωραία διότι εμείς τραγουδήσαμε το τραγούδι «Μπες στο κλίμα» με δικό μας ρυθμό. **N4**

Στην 2^η τηλεδιάσκεψη ασχοληθήκαμε με το κύριο θέμα «Κλιματικές αλλαγές». **N6**

Τραγουδήσαμε ένα τραγούδι «Μπες στο κλίμα» που το βρήκαμε στο διαδίκτυο και μετά κάναμε ερωτήσεις το ένα σχολείο στο άλλο και τις απαντούσαμε. **N6**

Στην 2^η τηλεδιάσκεψη μιλήσαμε για τις κλιματικές αλλαγές. **N7**

Ψάξαμε από περιοδικά και εφημερίδες για τις κλιματικές αλλαγές. **N7**

Επίσης, τραγουδήσαμε ένα τραγούδι που ονομάζεται «Μπες στο κλίμα». Το τραγουδήσαμε με δικό μας ρυθμό. **N7**

Στην δεύτερη τηλεδιάσκεψη εμείς είπαμε ένα τραγούδι το «Μπες στο κλίμα» και μας έκανα μερικές ερωτήσεις σχετικές με το τραγούδι. **N8**

Για την δεύτερη τηλεδιάσκεψη βρήκαμε κάποιες πληροφορίες για τις κλιματικές αλλαγές. **N11**

Επίσης βρήκαμε ένα τραγούδι το «Μπες στο κλίμα» και το τραγουδήσαμε. **N11**

➤ Υπήρχε και μια αρνητική άποψη για το θέμα των τηλεδιασκέψεων :

Περάσαμε πολύ ωραία αν και το θέμα δε μου άρεσε. **A10**

➤ Μαθητές εξέφρασαν απόψεις σχετικά με τις δραστηριότητες για τη γνωριμία των τόπων των σχολείων τους :

Στην πρώτη τηλεδιάσκεψη μου άρεσε όταν παρουσιάσαμε την Αθήνα από την γνώμη μας. **N1**

Στην 1^η τηλεδιάσκεψη είπαμε για την Αθήνα. **N7**

Μιλήσαμε για κάποια πράγματα όπως : τα αξιοθέατα που έχουμε εμείς στην Κρήτη και αυτοί στην Αθήνα αλλά και για την ιστορία αυτών των αξιοθέατων, δραστηριότητες που έχουμε κάνει στα σχολεία μας και για τις γιορτές που έχουμε κάνει. N6

*Ενθουσιάστηκα που έμαθα για τα πράγματα που κάνουν εκεί και για την ιστορία των αξιοθέατων. N6
Μου άρεσε αυτό γιατί αναπτύξαμε τις γνώσεις μας από αυτά που απαντήσαμε. N6*

Τα παιδιά στην Αθήνα μίλησαν για τα Χανιά. N7

- *Στις επόμενες απόψεις των μαθητών παρατηρούμε τις σκέψεις και τα συναισθήματά τους για την τεχνική animation (Σιάκας, 2006) που φαίνονται να είναι θετικά και δείχνουν ότι τους άρεσε αυτή η τεχνική:*

Οι εντυπώσεις μου είναι : έμαθα για τις κλιματικές αλλαγές και την τεχνική του animation στην οποία φτιάχνουμε με πλαστελίνες τους ήρωες μας, μετά τους φωτογραφίζουμε και μετά τις φωτογραφίες τις βάζουμε στον υπολογιστή και τις κάνουμε να κινούνται. A3

Μετά για τις φωνές τους ηχογραφούμε λόγια και τα συντονίζουμε με την ταινία. A3

Το ότι δουλέψαμε με το animation, μας κάνει να αισθανόμαστε περήφανοι, καθώς για λίγο γίναμε μικροί σεναριογράφοι. A6

Μάθαμε από πέρσι τι είναι η τηλεδιάσκεψη, animation και άλλα και πολλά πράγματα. A7

Τώρα πια τα ξέρω σχεδόν όλα για την τηλεδιάσκεψη και πολλά για τις κλιματικές αλλαγές και το animation. A8

Συνεργαστήκαμε, παίζαμε και μάθαμε και κάναμε και animation. A10

Μάθαμε τα animation και πώς να φτιάχνουμε flip book. A12

Ήταν μαγευτικά το τραγούδι, τα animation όλα ήταν μαγευτικά. A16

Δίδαχτήκαμε ένα σύστημα που λέγεται animation. A24

Μ' αυτόν το πρόγραμμα γίνεται πιο εύκολη η δημιουργία των λεγόμενων cartoon. A24

Στην δεύτερη τηλεδιάσκεψη μου άρεσε που μας έδειξαν τους τρόπους για να φτιάχνουμε την ταινία. N1

Αυτό που θα κάναμε ήταν το animation. N11

Το animation είναι ταινία με φωτογραφίες. N11

*Για την τρίτη τηλεδιάσκεψη ετοιμάσαμε το σενάριο για την ταινία τι ήταν, τους ήρωες και απαντήσαμε στις
ερωτήσεις ποιος;που;πότε;γιατί;τι; N11*

Την ημέρα της τηλεδιασκέψης είπαμε τι θα κάνουμε στις ομάδες μας. N11

*Επίσης από το σενάριο της άλλης ομάδας προσπαθήσαμε να καταλάβουμε τι ήταν και τι έλεγε και μετά με την
φαντασία να τους ζωγραφίσουμε. N11*

Για την τετάρτη τηλεδιάσκεψη είχαμε κάνουμε το βίντεο. N11

Αρχίσαμε και τραβάγαμε φωτογραφίες. N11

- Επίσης, υπήρχαν και κάποιες απόψεις μαθητών για το τι άλλο έμαθαν να κάνουν εκτός της τεχνική animation (Σιάκας, 2006) :

Επίσης κάνουμε πολλές ευχάριστες δραστηριότητες και τις παρουσιάζουμε. A2

Αλλά και πώς να χρησιμοποιούμε τον υπολογιστή. A5

Μάθαμε πώς να χρησιμοποιούμε το PowerPoint. A12

Τα καλά είναι πολλά και επίσης πολλά είναι αυτά που έμαθα δυο χρόνια τώρα! A14

Να φτιάχνουμε μια μικρή ταινία με το πρόγραμμα του Movie Maker. N2

- Ακόμα, κάποιοι μαθητές αναφέρονται σε δυσκολίες που νόμιζαν ότι θα αντιμετωπίσουν ή και αντιμετώπισαν στις δραστηριότητες των τηλεδιασκέψεων :

Δεν ήξερα τίποτα και έμαθα αρκετά πράγματα, στην αρχή νόμιζα πως ήταν δύσκολα ενώ ήταν εύκολα. A7

Το animation ήταν πολύ δύσκολο γιατί υπήρχε πρόβλημα και δεν μπορούσαν να σταθούν τα ανθρωπάκια από την πλαστελίνη όρθια. A8

Στην Τρίτη τηλεδιάσκεψη μας είπαν να κάνουμε κάτι δύσκολο για την τέταρτη τηλεδιάσκεψη. N2

Στην τρίτη και στην τέταρτη τηλεδιάσκεψη ήταν το πιο δύσκολο μέρος αλλά επίσης κουραστήκαμε πάρα πολύ. N9

Για την πρώτη τηλεδιάσκεψη δεν κάναμε μεγάλη προετοιμασία γιατί αυτό που κάναμε δεν ήταν δύσκολο. N11

Περάσαμε πολύ ωραία αν και κουραστήκαμε. N11

6.2.1.3 Απόψεις για το δάσκαλο της απομακρυσμένης τάξης

Οι μαθητές στις τελικές τους εκθέσεις, όσον αφορά την επικοινωνία τους με το δάσκαλο της απομακρυσμένης τάξης μέσω τηλεδιασκέψεων, αναφέρονται στη καθοδήγηση που ο δάσκαλος τους έκανε γύρω από την τεχνική animation (Σιάκας,2006) :

Επίσης ο κύριος Σπύρος μας εξήγησε τι θα κάνουμε στην 3^η τηλεδιάσκεψη. N4

Αυτό θα κάνουμε το Animation. N4

Την ημέρα της τηλεδιάσκεψης ο κύριος Σπύρος μας εξήγησε τι θα κάναμε. N11

Οι μαθητές δεν αναφέρουν πολλές απόψεις για την επικοινωνία τους με το δάσκαλό της απομακρυσμένης, γιατί όπως αναφέραμε και προηγουμένως, πιθανόν ο δάσκαλος αποτελεί για τους αυτούς μια δεδομένη και σταθερή αξία, γι' αυτό και δεν χρειάζεται να αναφερθούν σ' αυτόν (Αναστασιάδης, Φιλιπούσης, Σιάκας, Τομαζινάκης, Γκίτζα, Μαστοράκη & Καρβούνης, 2008b).

6.2.2. 2^{ος} άξονας: Σχέσεις με τους συμμαθητές (Τοπικής – Απομακρυσμένη Τάξης)

Τις τελικές απόψεις των μαθητών για τις σχέσεις τους με τους συμμαθητές της τοπικής και της απομακρυσμένης τάξης, στα πλαίσια του προγράμματος «Οδυσσέας» θα τις παρουσιάσουμε μέσα από τις αναφορές των μαθητών στα βασικά αντικείμενα αυτού του άξονα. Τα βασικά αντικείμενα του 2^{ου} άξονα- Σχέσεις με τους συμμαθητές (Τοπικής – Απομακρυσμένης τάξης) υπενθυμίζουμε ότι είναι τρία: επικοινωνία με τους συμμαθητές μέσω Τ/Δ, συνεργασία με τους συμμαθητές μέσω Τ/Δ και απόψεις για τους συμμαθητές της απομακρυσμένης τάξης.

6.2.2.1 Επικοινωνία με τους συμμαθητές μέσω Τ/Δ

Αναλύοντας τις τελικές απόψεις των μαθητών και των δυο σχολειών σχετικά με τη επικοινωνία τους με τους συμμαθητές τους, στις τηλεδιασκέψεις φαίνεται να έχουν θετικές εντυπώσεις μέσα από αυτήν την επικοινωνία. Αυτή είναι μια διαπίστωση που προκύπτει από τις αντίστοιχες απόψεις των μαθητών:

Φέτος, μας δόθηκε η ευκαιρία να επικοινωνήσουμε μέσω τηλεδιάσκεψης με τα παιδιά της Κρήτης. A6

Στη δεύτερη τηλεδιάσκεψη γνωριστήκαμε καλύτερα, είχαμε προετοιμαστεί καλύτερα και είχαμε

λιγότερο άγχος. N2

Η πρώτη τηλεδιάσκεψη ήταν πολύ ωραία αν και ντρεπόμουν λίγο να αντικρύσω τα παιδιά. N3

*Στην 3^η τηλεδιάσκεψη μιλήσαμε με τα παιδιά για τη σύνοψη του έργου που είχαμε σκεφτεί
και για τους ήρωες. N4*

Στην 1^η τηλεδιάσκεψη συστηθήκαμε και πάλι με τους συμμαθητές μας. N6

Στην τέταρτη τηλεδιάσκεψη αποχαιρετιστήκαμε με ένα τραγούδι. N8

Επίσης τους είπαμε πως θα ανεβαίναμε στην Αθήνα όταν θα κάναμε την εκπαιδευτική εκδρομή. N10

6.2.2.2 Συνεργασία με τους συμμαθητές μέσω Τ/Δ

Παρατηρώντας και μελετώντας τις τελικές απόψεις των μαθητών και των δυο σχολείων σχετικά με τη συνεργασία τους με του συμμαθητές τους, έχουμε να επισημάνουμε ότι οι μαθητές φαίνεται να τονίζουν πολύ θετικά τη συνεργασία τους με τους συμμαθητές. Όπως, θα δούμε στις παρακάτω απόψεις των μαθητών, είχαν με τους συμμαθητές τους στις τηλεδιασκέψεις ομαδικότητα, καλή συνεργασία, ανταλλαγή πληροφοριών :

Αλλά φυσικά μου άρεσε που συνεργαστήκαμε με τα άλλα παιδιά. A1

*Είναι ένα ευχάριστο πρόγραμμα στο οποίο μαθαίνουμε να συνεργαζόμαστε μαζί με μαθητές
από άλλο σχολείο. A2*

*Οι εντυπώσεις μου από τις τηλεδιασκέψεις ήταν πολύ καλές, συνεργαστήκαμε την
ομάδα μου πάρα πολύ καλά. A5*

Συνεργαστήκαμε πολύ καλά και με τα παιδιά από την Κρήτη. A5

Συνεργαστήκαμε, παίξαμε και γενικώς ευχαριστηθήκαμε την τηλεδιάσκεψη. A13

*Ένα πράγμα που μου άρεσε πολύ ήταν η συνεργασία μεταξύ των συμμαθητών μου. A20
Έπρεπε να εργαστούμε με flip book και με πλαστελίνες. A20*

Με τη συνεργασία μας με τα παιδιά κάτω μάθαμε όλοι πολλά πράγματα. A23

Είχαμε χωριστεί σε 4 ομάδες. N7

Η καθεμία με ένα δικό της θέμα θα έφτιαχνε ένα κόμικς. N7

Το ίδιο θα έκανε και το σχολείο της Αθήνας. N7

Για το σκηνικό υπήρχαν πολλές ιδέες. N11

- Ωστόσο, υπήρχε και μια αρνητική άποψη για τη συνεργασία στις τηλεδιασκέψεις ανάμεσα στους συμμαθητές:

Συνεργαστήκαμε επίσης, μάλλον δεν συνεργαστήκαμε A22

6.2.2.3 Απόψεις για τους συμμαθητές της απομακρυσμένης τάξης

Σχετικά με τις τελικές γενικές απόψεις των μαθητών για τους συμμαθητές της απομακρυσμένης τάξης φαίνονται να είναι θετικές μετά το τέλος των τηλεδιασκέψεων και να επικεντρώνονται κυρίως στη συνάντηση των δυο σχολείων στην Αθήνα :

Βέβαια μου άρεσε πολύ, όταν τα παιδιά της Κρήτης ήρθαν στην Αθήνα, πριν την 4^η τηλεδιάσκεψη. A1

Επίσης κάναμε πολλά ωραία πράγματα μαζί. A11

Όλα τα παιδιά όταν τα γνωρίσαμε ήταν πολύ φιλικά με όλους μας! A23

Στην τρίτη τηλεδιάσκεψη μου άρεσε που είπαμε την σύνοψη μας στους συμμαθητές μας. N1

Όταν πήγαμε στην Αθήνα για να συναντήσουμε τα παιδιά της Λεοντείου, ήταν πολύ ωραία. N2

Επίσης δεν πήγαμε στο Village Park στο οποίο θέλαμε πολύ να πάμε. N2

Επίσης ήταν πολύ ωραία που στο τέλος μας τραγούδησαν. N4

Όταν μας είπαν φέτος ότι θα κάνουμε τηλεδιασκέψεις, χάρηκα πολύ γιατί θα ξαναείχα την ευκαιρία να ξαναμιλήσω με τα άλλα παιδιά από την Αθήνα. N8

Όταν πηγαίναμε εκδρομή όλοι λέγαμε πως με τα παιδιά της Λεοντείου θα περάσουμε πολύ καλά και έτσι και έγινε. N9

- Ακόμα κάποιοι μαθητές εξέφρασαν τη λύπη τους, που δε θα ξανασυναντούσαν τους συμμαθητές τους από την απομακρυσμένη τάξη, γιατί τελείωσαν οι τηλεδιασκέψεις, γεγονός που φαίνεται να δείχνει ότι δένονται συναισθηματικά οι μαθητές των δύο σχολείων :

Πέρασε πολύ ευχάριστα μαζί τους αυτή η χρονιά και θα ήθελα να συνεχιστεί και του χρόνου. Α7

Στην τέταρτη τηλεδιάσκεψη δείξαμε τις σκέψεις μας, αποχαιρετιστήκαμε και στεναχωρηθήκαμε που δεν θα τους ξαναδούμε ποτέ. Ν10

6.2.3 3^{ος} άξονας : Πρόσωπο με πρόσωπο διδασκαλία VS Διδασκαλία μέσω Τ/Δ από το σπίτι

Αφού αναλύσαμε τις τελικές απόψεις των μαθητών για την πρόσωπο με πρόσωπο διδασκαλία VS Διδασκαλία μέσω Τ/Δ, στα πλαίσια του προγράμματος «Οδυσσέας» θα τις παρουσιάσουμε μέσα από τις αναφορές τους στα βασικά αντικείμενα αυτού του άξονα. Τα βασικά αντικείμενα 3^{ου} άξονα-του πρόσωπο με πρόσωπο διδασκαλία VS Διδασκαλία μέσω Τ/Δ από το σπίτι είναι τέσσερα: απόψεις για το νέο τρόπο διδασκαλίας μέσω Τ/Δ, απόψεις για τον συμβατικό τρόπο διδασκαλίας, η τεχνολογία κατά τη διαδικασία της διδασκαλίας και απόψεις για την αντικατάσταση του συμβατικού τρόπου διδασκαλίας από το νέο.

6.2.3.1 Απόψεις για το νέο τρόπο διδασκαλίας μέσω Τ/Δ

Οι τελικές απόψεις των μαθητών για το νέο τρόπο διδασκαλίας μέσω Τ/Δ ήταν πάρα πολλές, γι'αυτό και δεν μπορούμε να τις παραθέσουμε όλες. Ωστόσο, θα παρουσιάσουμε κάποιες από αυτές, ομαδοποιώντας αυτές τις απόψεις ανάλογα το νόημά τους.

- Μια πρώτη ομάδα απόψεων, για το νέο τρόπο διδασκαλίας μέσω Τ/Δ, αναφέρεται στα συναισθήματα και τις αναμνήσεις που άφησε στους μαθητές η συμμετοχή τους στο πρόγραμμα «Οδυσσέας», μετά τη λήξη πραγματοποίησής του. Τα συναισθήματα αυτά και οι αναμνήσεις χαρακτηρίζονται από χαρά και ενθουσιασμό :

Νιώθω πολύ χαρούμενος που κάναμε τηλεδιασκέψεις και φέτος. Α2

Δεν το πιστεύω ότι πέρασε ένας ολόκληρος χρόνος μετά την 1^η τηλεδιάσκεψη και τώρα πέρασε και η 2^η τηλεδιάσκεψη. Α4

Η τηλεδιάσκεψη ήταν μια εμπειρία φανταστική! Α6

Πιστεύω ότι θα μας μείνει έτσι για όλη τη ζωή μας. A6

Η 1^η τηλεδιάσκεψη ήταν το πιο ωραίο πρόγραμμα που παρακολούθησα στη ζωή μου. A8

Έμεινα με ανοιχτό το στόμα και δεν είχα τι να πω. A8

Αυτές οι στιγμές που περάσαμε ήταν πολύ ωραίες. A11

Χθες 15 Μαΐου τελείωσε η τηλεδιάσκεψη. A14

Όλη την ώρα είχα μεγάλη αγωνία και τρομερή συγκίνηση. A14

Δεν το πιστεύω πως πέρασε ένα χρόνος. A16

Οι τηλεδιασκέψεις τέλειωσαν πάρα πολύ γρήγορα. A16

Περάσαμε πάρα πολύ ωραία, ήταν μια ευχάριστη και δημιουργική χρονιά. A18

Η τηλεδιάσκεψη ήταν μια πολύ συναρπαστική εμπειρία για μένα. A19

Οι εντυπώσεις μου είναι πολύ ωραίες, πρώτη φορά κάνω τηλεδιάσκεψη. A20

Πιστεύω ότι αυτό που κάναμε θα μας βοηθήσει στο μέλλον. A20

Η τηλεδιάσκεψη είναι ένας πολύ διαφορετικός τρόπος διδασκαλίας απ'ότι έχουμε συνηθίσει. A21

Τον έμαθα πρόσφατα και ήμουν και ένα μέρος αυτού! A21

Ήταν πραγματικά πολύ ωραία. A21

Ήταν μια εντυπωσιακή και δημιουργική χρονιά. A21

Φέτος όταν μας είπαν ότι θα κάνουμε τηλεδιασκέψεις νιώσαμε πολύ ωραία. N2

Στην πρώτη τηλεδιάσκεψη νιώσαμε όλοι πολύ ντροπαλοί. N2

Είχαμε αργήσει να προετοιμαστούμε και είχαμε και άγχος. N2

Εγώ σκεφτόμουν ότι οι τηλεδιασκέψεις θα ήταν πιο διαφορετικές αλλά τελικά αποδείχτηκαν πιο ωραίες. N3

Με το που κάναμε την πρώτη τηλεδιάσκεψη ένιωσα πολύ χαρούμενος. N3

Όταν μάθαμε ότι θα κάνουμε και φέτος τηλεδιασκέψεις ένιωσα πάρα πολύ ωραία. N3

Ενώ, πάλι η 2^η τηλεδιάσκεψη ήταν πιο 'άνετη' αφού είχαμε ξαναμπει στο κλίμα των τηλεδιασκέψεων. N3

Στην 3^η τηλεδιάσκεψη αρχίσαμε να κάνουμε πιο δύσκολα πράγματα. N3

Η 4^η τηλεδιάσκεψη ήταν πιο ωραία γιατί δεν ντρεπόμασταν καθόλου. N3

Όταν άκουσα ότι θα πάμε τηλεδιάσκεψη ένιωσα χαρούμενη που θα ξαναπάμε, διότι είναι μια καταπληκτική εμπειρία και επίσης νιώθω τυχερή που είμαι σε αυτό το σχολείο που κάνουν τηλεδιασκέψεις. **N4**

Εγώ ένιωσα πάρα πολύ ωραία και δημιούργησε μεγάλη εμπειρία. **N5**

Στην 1^η τηλεδιάσκεψη είχαμε λίγο άγχος και τρακ. **N5**

Στην 2^η τηλεδιάσκεψη το ίδιο με την πρώτη άγχος και τρακ. **N5**

Στην 3^η έλειπα. **N5**

4^η τηλεδιάσκεψη στεναχωρηθήκαμε που τελειώσαμε. **N5**

Χαρήκαμε πάρα πολύ όταν ακούσαμε πως και φέτος θα κάνουμε τηλεδιάσκεψη. **N7**

Είχαμε κάνει και πέρσι τηλεδιάσκεψη έτσι, όταν ακούσαμε πως θα ξανακάνουμε μας ήρθαν πολλές εικόνες και εμπειρίες. **N7**

Ήταν πολύ ωραία. **N7**

Όταν έφτασε η ώρα για την πρώτη τηλεδιάσκεψη είχα πολύ αγωνία, αλλά τελικά είπα αυτά που έπρεπε για την Αθήνα. **N8**

Στην 3^η τηλεδιάσκεψη εγώ δεν ήμουν και δεν ξέρω τι κάναμε. **N8**

Γενικά περάσαμε πολύ ωραία. **N8**

Είμαι καινούριος στο σχολείο και όταν άκουσα τη λέξη τηλεδιασκέψεις δεν ήξερα τι σημαίνει. **N9**

Μετά που μου εξήγησαν τα παιδιά της τάξης μου, μου φάνηκε διασκεδαστικό και ωραίο. **N9**

Στην περίοδο της τηλεδιάσκεψης πέρασα πάρα πολύ ωραία και θα ήθελα να το ξαναζήσω και επίσης αυτό το πρόγραμμα της τηλεδιάσκεψης γιατί είναι μια πολύ ωραία εμπειρία. **N9**

Φέτος οι τηλεδιασκέψεις ήταν εξίσου καλές όπως πέρυσι. **N10**

Όταν έμαθα πως θα ξανακάνουμε και φέτος τηλεδιασκέψεις χάρηκα πάρα πολύ. **N10**

Οι τηλεδιασκέψεις για όσους δεν έχουν κάνει σας πληροφορώ ότι είναι μια πολύ καλή εμπειρία. **N10**

- Στη συνέχεια, στη δεύτερη ομάδα απόψεων, για το νέο τρόπο διδασκαλίας μέσω Τ/Δ, έχουμε τις απόψεις των μαθητών που εκφράζουν την επιθυμία να ξαναπαρακολουθήσουν διδασκαλία μέσω Τ/Δ :

Ήταν μια πάρα πολύ καλή εμπειρία και ελπίζω να τη συνεχίσουμε και του χρόνου στο γυμνάσιο. **A5**

Δεν έχω να ευχηθώ τίποτα άλλο εκτός από αυτό. **A8**

Εύχομαι να ξανακάνουμε τηλεδιάσκεψη εγώ και οι φίλοι μου!!! **A8**

Ειδικά εγώ θα ήθελα να την ξανακάνω. A13

Του χρόνου στο γυμνάσιο το μόνο που ανυπομονώ είναι αν θα κάνω τηλεδιάσκεψη. Όλες οι τηλεδιασκέψεις ήταν τόσο ωραίες, μακάρι να κάναμε..... A16

Θα ήθελα πάρα πολύ να το ξανακάνουμε!! A19

Πέρασα καταπληκτικά και ελπίζω να ξανακάνω τηλεδιάσκεψη και του χρόνου! A23

Θα θέλαμε να συνεχίζονταν και στο γυμνάσιο αυτό το πρόγραμμα των τηλεδιασκέψεων. N2

- *Υπάρχουν και οι απόψεις δυο παιδιών που συσχετίζουν τη συμμετοχή τους τις δυο συνεχόμενες σχολικές χρονιές στο πρόγραμμα «Οδυσσέας» και φαίνεται να πιστεύουν ότι ο δεύτερος κύκλος τ/δ τους άρεσε περισσότερο:*

Εντυπωσιάστηκα είναι η αλήθεια πιο πολύ από πέρσι επειδή είμαστε και μεγαλύτεροι. A10

Πιστεύω ότι η τηλεδιάσκεψη που κάναμε φέτος ήταν πολύ πιο ωραία, επειδή τώρα πια έχουμε μάθει να χειριστούμε καλύτερα τον υπολογιστή και μάθαμε το animation. A11

Αφθονη χαρά και ευχαρίστηση ήταν τα συναισθήματα που με κατέλαβαν αυτά τα 2 τελευταία χρόνια του δημοτικού και τις τηλεδιασκέψεις. A14

Πιστεύω ότι αυτή η τηλεδιάσκεψη ήταν καλύτερη από την προηγούμενη, γιατί σ' αυτήν μάθαμε πολλά για τα ενδιαφέροντα προγράμματα του υπολογιστή, για την ηχογράφηση και περάσαμε πολλές ώρες μαζί. A15

Πιστεύω πως ήταν μια πολύ ωραία εμπειρία που βέβαια την έχουμε ξαναζήσει και ήταν πάρα (x100)πολύ ωραία. A17

- *Επιπροσθέτως, κάποιοι μαθητές, όπως προκύπτει από την μελέτη των απόψεων τους, κάνουν προτάσεις σε όλο τους ανθρώπους να συμμετέχουν σε τηλεδιασκέψεις, επειδή όπως υποστηρίζουν, θα είναι κάτι μοναδικό και όμορφο γι' αυτούς :*

Σκέφτηκα ότι θα περνούσαμε τόσο καλά όσο και στις περσινές τηλεδιασκέψεις. N6

*Οι τηλεδιασκέψεις για όσους δεν ξέρουν είναι ένας σύγχρονος τρόπος επικοινωνίας που μιλάς μέσα
από μια οθόνη σε μακρινά μέρη. N6*

Θα συνιστούσα σε όλους να συμμετέχουν σε τηλεδιασκέψεις γιατί είναι ένα πολύ όμορφο πρόγραμμα. N6

Για όσους δεν έχουν τηλεδιάσκεψη μέσα από την καρδιά μου τους λέω να δοκιμάσουν. N7

*Χάρηκα που συμμετείχα και φέτος στην τηλεδιάσκεψη γιατί περνάω πολύ ωραίες στιγμές και είναι μια πολύ
καλή εμπειρία που δεν πρόκειται να ξαναέχω στην ζωή μου. N11*

*Αυτά κάναμε στην τηλεδιάσκεψη και προτείνω σε όσους έχουν την ευκαιρία μην την αφήσουν να φύγει γιατί θα
χάσουν τις καινούριες γνωριμίες με καινούρια άτομα. N11*

Σας εύχομαι να βρείτε την ευκαιρία να συμμετάσχετε στην τηλεδιάσκεψη. N11

6.2.3.2 Απόψεις για τον συμβατικό τρόπο διδασκαλίας

Όπως και στις αρχικές τους απόψεις, οι μαθητές σε κανένα σημείο των τελικών εκθέσεων τους δεν αναφέρουν κάποια άποψη για τον συμβατικό τρόπο διδασκαλίας, εκτός από μια άποψη. Ίσως, γιατί, ξανα υπενθυμίζουμε ότι οι μαθητές επικεντρώνονται στην καινούρια μορφή διδασκαλίας μέσω Τ/Δ, που είναι καινούρια γι'αυτά και που όμως συνδυάζει και κάποια στοιχεία του συμβατικού τρόπου διδασκαλίας, όπως έχουμε αναφέρει (κεφάλαιο 3). Μην ξεχνάμε ότι αυτός ο νέος τρόπος διδασκαλίας δείχνει να ενθουσιάζει πολύ τους μαθητές και να εστιάζουν σ'αυτόν, όπως προκύπτει από τις παραπάνω απόψεις των μαθητών.

Η μια άποψη μαθητή, που αναφέρεται στις τελικές εκθέσεις και σχετίζεται με τον συμβατικό τρόπο διδασκαλίας είναι η εξής :

Επίσης σκεφτήκαμε ότι ήταν ευκαιρία να ξεκουραστούμε από το σχολείο. N2

- Η άποψη αυτή, δείχνει ότι τον συγκεκριμένο μαθητή φαίνεται τον 'κουράζει' ο συμβατικός τρόπος διδασκαλίας και να τον 'ξεκουράζει' ο νέος τρόπος διδασκαλίας μέσω τηλεδιασκέψεων.

6.2.3.3 Η Τεχνολογία κατά τη διαδικασία της διδασκαλίας

Οι τελικές απόψεις των μαθητών που αφορούν την τεχνολογία κατά τη διαδικασία της διδασκαλίας στη διάρκεια των τηλεδιασκέψεων και όχι κατά την προετοιμασία τους (όπου οι μαθητές ψάχνουν πληροφορίες στο διαδίκτυο, ετοιμάζουν ηλεκτρονικές παρουσιάσεις, κλπ),

εστιάζουν κυρίως και στις παρουσιάσεις των εργασιών τους που τις έκαναν μέσα από πρόγραμμα παρουσίασης powerpoint:

Το σύστημα της τηλεδιάσκεψης και η συνεργασία με την Κρήτη μέσω της τηλεδιάσκεψης ήταν η μεγαλύτερη μου εντύπωση. N1

Στην τέταρτη τηλεδιάσκεψη μου άρεσε που δείξαμε την ταινία μας στους συμμαθητές. N1

Στην 1^η τηλεδιάσκεψη εμείς τα παιδιά της Κρήτης παρουσιάσαμε την Αθήνα και τα παιδιά της Αθήνας την Κρήτη. N4

Όπου όλα αυτά έγιναν μέσω Powerpoint. N4

Στην 4^η τηλεδιάσκεψη είχε πολύ πλάκα γιατί βλέπαμε τις ταινιούλες που είχαν φτιάξει τα παιδιά της Αθήνας αλλά και τις δικές μας. N4

Όταν φτάσαμε παρουσιάσαμε τις ταινίες μας και η Λεόντσιο το ίδιο. N6

Όλα αυτά έγιναν μέσω Powerpoint. N7

Δεν ήταν καθόλου δύσκολο. N7

Στη πρώτη τηλεδιάσκεψη περάσαμε πολύ καλά δείξαμε πως νομίζουμε ότι είναι η Αθήνα και η Λεόντσιο πως νομίζει ότι είναι η Κρήτη. N10

Στη δεύτερη τηλεδιάσκεψη αρχίσαμε να αναπτύσσουμε το θέμα μας μαζί με την Αθήνα. N10

Στην τρίτη τηλεδιάσκεψη δείξαμε τις σκέψεις μας ζωγραφίζοντας και γράφοντας. N10

Αναλυτικά αυτό που κάναμε ήταν να παρουσιάσουμε με powerpoint την Αθήνα και όχι την Κρήτη αυτή τη φορά, όσο για την Κρήτη αυτό το ανέλαβε η Αθήνα. N11

- Παρατηρούμε ότι οι μαθητές δεν αναφέρονται ιδιαίτερα στα μηχανήματα (οθόνη, προτζέκτορας, υπολογιστής, κλπ) που χρησιμοποιούνται κατά τη διάρκεια των τηλεδιασκέψεων. Ίσως, γιατί είναι η δεύτερη χρονιά συμμετοχής των μαθητών σε τηλεδιασκέψεις και δεν τους κάνει τόσο εντύπωση η αίθουσα και ότι αυτή περιλαμβάνει, αλλά περισσότερο οι δραστηριότητες που πραγματοποιούνται εκεί.

6.2.3.4 Απόψεις για την αντικατάσταση του συμβατικού τρόπου διδασκαλίας από το νέο

Όσον αφορά τις τελικές απόψεις των μαθητών για την αντικατάσταση του συμβατικού τρόπου διδασκαλίας από το νέο, οι μαθητές δεν φαίνεται να εκφέρουν, να παρουσιάζουν απόψεις.

4^{ος} άξονας: Το σχολείο ως φορέας κοινωνικοποίησης

Τις τελικές απόψεις των μαθητών σχετικά με το σχολείο ως φορέα κοινωνικοποίησης, στα πλαίσια του προγράμματος «Οδυσσέας» θα τις παρουσιάσουμε μέσα από τις αναφορές των μαθητών στα βασικά αντικείμενα αυτού του άξονα. Τα βασικά αντικείμενα του 4^{ου} άξονα-Το σχολείο ως φορέας κοινωνικοποίησης είναι τέσσερα: σχέσεις με τους συμμαθητές της τοπικής τάξης μέσα από την Τ/Δ, σχέσεις με τους συμμαθητές της απομακρυσμένης τάξης μέσα από την Τ/Δ, νέες γνωριμίες μέσω Τ/Δ και απόκτηση φίλων μέσω Τ/Δ.

6.2.4.1 Σχέσεις με τους συμμαθητές της τοπικής τάξης μέσα από την Τ/Δ

Οι σχέσεις με τους συμμαθητές της τοπικής τάξης μέσα από την Τ/Δ, δεν φαίνονται μέσα από τις τελικές εκθέσεις τους, γιατί οι μαθητές δεν κάνουν καμία αναφορά. Υπάρχει μόνο μια άποψη, ή οποία είναι θετική, ενός μαθητή για τους συμμαθητές του:

Περάσαμε πολύ ωραία με τους φίλους μας. A13

6.2.4.2 Σχέσεις με τους συμμαθητές της απομακρυσμένης τάξης μέσα από την Τ/Δ

Οι τελικές απόψεις των μαθητών σε σχέση με τους συμμαθητές της απομακρυσμένης τάξης μέσα από την Τ/Δ, φαίνεται να είναι αρκετά καλές. Οι μαθητές των δυο σχολείων επικεντρώνεται, με θετικές αναφορές, στη συνάντηση που είχαν στην από κοντά στην Αθήνα και στις δραστηριότητες που έκαναν μαζί τους από κοινού :

Αρχικά φανήκαμε αμήχανοι, αλλά μετά παίζαμε μπάλα και μιλήσαμε. A16

Ο χρόνος πέρασε πολύ γρήγορα. A16

Επιπλέον ξανασυναντήσαμε τα παιδιά από την Κρήτη, που γνωρίσαμε πέρσι. A24

Στην εκδρομή περάσαμε καλά και μου άρεσε που παίζαμε μαζί ποδόσφαιρο. N1

Παίξαμε και μιλήσαμε με τα άλλα παιδιά. N2

Αυτό που έχω να πω εγώ είναι ότι τον καιρό που κάναμε τηλεδιασκέψεις περάσαμε φανταστικά και υπέροχα αλλά το καλύτερο ήταν ότι πήγαμε στην Αθήνα και είδαμε τα παιδιά και το σχολείο τους. **N4**

Εκδρομή 01/6 στην αρχή λέγαμε πως θα χάσουμε με μεγάλη διαφορά αλλά νικήσαμε. **N5**

Όταν πήγαμε στην Αθήνα είχαμε προγραμματίσει να πάμε στην Λεόντειο. **N6**

Εκεί είδαμε τους συμμαθητές και παίζαμε μαζί τους. **N6**

Γνωριστήκαμε καλύτερα και μας έκανα δώρο ένα μπλουζάκι. **N6**

Μετά μας ξενάγησαν στο σχολείο τους. **N6**

Στην εκδρομή πέρασα τέλεια. **N7**

Μας φιλοξενήσανε με διάθεση και παίζαμε μαζί τους. **N7**

Θα ήθελα να παίζαμε μαζί πιο πολύ γιατί κάτσαμε εκεί πολύ λίγο. **N7**

Εμείς πήγαμε εκδρομή στην Αθήνα και επίσης και στη Λεόντειο όπου περάσαμε πολύ ωραία, παίζαμε και διασκεδάσαμε. **N8**

Τα παιδιά της τάξης μου επίσης μου είπαν πως κάθε χρόνο η έκτη τάξη πηγαίνει εκδρομή στην Αθήνα. **N9**
Έτσι και εμείς φέτος πήγαμε και σκεφτήκαμε να πάμε στα παιδιά της Λεοντείου που με αυτά κάναμε τηλεδιασκέψεις. **N9**

Στην Αθήνα περάσαμε πολύ καλά. **N9**

Όταν πήγαμε παίζαμε διάφορα παιχνίδια και τα παιδιά της Λεοντείου είχαν φτιάξει διάφορα πράγματα από πλαστελίνη για την Κρήτη. **N9**

Μαζί τους περάσαμε πολύ καλά, παίζαμε μπάλα, συζητήσαμε, αλλά δεν γνωριστήκαμε πολύ καλά. **N10**

- Στη συνέχεια, παραθέτουμε κάποιες απόψεις των μαθητών σε σχέση με τους συμμαθητές της απομακρυσμένης τάξης, μέσα από τις οποίες φαίνεται η χαρά τους για την συνάντηση από κοντά με τους άλλους μαθητές, γεγονός που φαίνεται να δείχνει ότι δένονται μέσω Τ/Δ συναισθηματικά οι μαθητές των δύο σχολείων :

Στην εκδρομή νιώθαμε πολύ ωραία που επιτέλους θα τους βλέπαμε από κοντά. **N10**

Αυτό που περίμενα τόσο καιρό ήταν να τους συναντήσουμε από κοντά. **A22**

Αυτό το όνειρό μου έγινε πραγματικότητα! A22

*Όταν έμαθα ότι θα ξανακάνουμε τηλεδιάσκεψη με τη Λεόντσιο χάρηκα πάρα πολύ, επειδή θα
ξανασυναντήσουμε τους συμμαθητές μας. N6*

Χάρηκα πάρα πολύ που τους συναντήσαμε και παίξαμε ξανά μαζί τους. N6

- Επιπροσθέτως, παραθέτουμε κάποιες απόψεις των μαθητών σε σχέση με τους συμμαθητές της απομακρυσμένης τάξης, μέσα από τις οποίες φαίνονται τα συναισθήματα λύπης και στεναχώριας για τον αποχαιρετισμό των μαθητών των δυο σχολείων, γεγονός που επίσης φαίνεται να δείχνει ότι δένονται συναισθηματικά οι μαθητές των δύο σχολείων, μέσω Τ/Δ :

Τα συναισθήματά μου αυτή τη φορά ήταν λύπης, διότι από χωριστήκαμε τους συμμαθητές μας. N6

Ο αποχαιρετισμός ήταν δύσκολος. N6

Όταν φύγαμε στεναχωρηθήκαμε λίγο αλλά συνεχίσαμε την εκδρομή μας ευχάριστα. N7

Δυστυχώς 'ήταν η τελευταία φορά που θα τους βλέπαμε. N7

6.2.4.3 Νέες γνωριμίες μέσω Τ/Δ

Οι μαθητές, σχετικά με τις νέες γνωριμίες μέσω Τ/Δ, στις τελικές εκθέσεις τους φαίνεται να είναι χαρούμενοι από τις νέες γνωριμίες, που είχαν μέσω Τ/Δ με τους μαθητές της απομακρυσμένης τάξης, όπως παρατηρούμε στις παρακάτω απόψεις τους :

Οι εντυπώσεις μου είναι :πως γνώρισα καινούρια παιδιά A3

Ήταν ωραία που γνωρίσαμε και τα παιδιά της Κρήτης από κοντά και περάσαμε πολύ ωραία. A18

Γνωρίσαμε καινούρια παιδιά, τα οποία έμεναν χιλιόμετρα μακριά μας, στην Κρήτη. A21

Πριν από το Πάσχα πήγαμε εύδρομη στην Αθήνα και επιτέλους γνωρίσαμε τα παιδιά από κοντά μιας και πήγαμε στο τεράστιο σχολείο τους. N3

Χάρηκα που τους γνώρισα από κοντά. N7

6.2.4.4 Απόκτηση φίλων μέσω Τ/Δ

Όσον αφορά, την απόκτηση φίλων μέσω Τ/Δ, οι μαθητές απ'ότι φαίνεται στις τελικές τους απόψεις ανέπτυξαν συναισθήματα φιλίας με τους συμμαθητές τους από το άλλο, το απομακρυσμένο σχολείο, όπως παρατηρούμε στις παρακάτω απόψεις τους:

Κάναμε πολλούς φίλους και πολλές γνωριμίες. Α6

Πέρασε ένας χρόνος, γνωρίσαμε καινούριους φίλους. Α7

Πιστεύω πως όχι μόνο έμαθα καινούρια πράγματα αλλά έκανα καινούριους φίλους και διασκέδασα πολύ. Α19

Γνωρίζεις καινούριους φίλους. Ν7

7. Συμπεράσματα-Προτάσεις

Η παρούσα εργασία ολοκληρώνεται με μια σύντομη ανακεφαλαίωση της προβληματικής της έρευνας και των κύριων συμπερασμάτων και αποτελεσμάτων της έρευνας.

7.1. Συμπεράσματα

Η προβληματική της έρευνας επικεντρώθηκε στη χρήση της εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης (εξΑΕ) ως τη θεμελιώδη μέθοδο των ανοικτών συστημάτων εκπαίδευσης και ταυτόχρονα ένα βασικό σημείο απόκλισης και διαφοροποίησης από τα συμβατικά.

Αναμφισβήτητα, στις μέρες μας, βιώνουμε την επανάσταση της πληροφορίας, μια επανάσταση που φυσικά επιδρά και στο χώρο της εκπαίδευσης, όπου οι συντελούμενες αλλαγές, όσον αφορά στη παρεχόμενη γνώση και στη μεθοδολογία αντιμετώπισης της ίδιας της εκπαιδευτικής διαδικασίας, δημιουργούν ένα εντελώς νέο μαθησιακό περιβάλλον, αναδεικνύοντας ως προπομπό των επερχόμενων μεταβολών τη διαδικασία της Ανοικτής και Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης (ΑεξΑΕ) (Keegan, 1993). Η ΑεξΑΕ είναι άρρηκτα συνδεδεμένη τόσο με την «εκπαίδευση» όσο και με την «κατάρτιση» η οποία χρησιμοποιείται ως σύνεργο για μορφές ευέλικτης μάθησης, εκπαίδευσης, κατάρτισης και επιμόρφωσης ενηλίκων (Keegan, 1996).

Ακόμα, με την υλοποίηση προγραμμάτων εκπαίδευσης από απόσταση γίνονται ολοένα και περισσότερες προσπάθειες ώστε να ικανοποιηθεί το αίτημα των εκπαιδευομένων και των εκπαιδευτών να απαλλαγούν από τις χωροχρονικές δεσμεύσεις που τους επιβάλλει ο παραδοσιακός τρόπος διδασκαλίας και επιμόρφωσης (Kalogiannakis, 2004).

Σήμερα, η ΑεξΑΕ εξελίσσεται σε εκπαιδευτικό κλάδο με ολοκληρωμένη εκπαιδευτική και παιδαγωγική οντότητα, η οποία, καθώς εισέρχεται στο στάδιο της ενηλικίωσης της δημιουργεί πολλές και αυξανόμενες προσδοκίες, αλλά και ιδιαίτερες ανάγκες σε στελέχη, σε υποδομές, σε εκπαιδευτές και σε εκπαιδευτικό υλικό (Λιοναράκης, 2005). Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση, ως μέθοδος της Ανοικτής και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης διατρέχει όλη την εκπαιδευτική κοινότητα (Κοντονή, 1999), με συνέπεια να "διεκδικεί" τη θέση της και στη σχολική εκπαίδευση.

Τα ελληνικά και τα διεθνή εκπαιδευτικά Ιδρύματα Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης αρχίζουν να χρησιμοποιούν την ΑεξΑΕ, αλλά αν με τον νέο ρόλο της εκπαίδευσης επιχειρούμε τον εφοδιασμό του συνόλου των πολιτών με τις απαραίτητες γνώσεις και δεξιότητες, προκειμένου να ανταποκριθούν στις ολοένα και αυξανόμενες ανάγκες της ψηφιακής εποχής, θα πρέπει να

ενδιαφερθούμε και για τα μικρά παιδιά, που βρίσκονται στα δημοτικά σχολεία. Τα δημοτικά σχολεία αποτελούν σήμερα τους χώρους εκπαίδευσης και προετοιμασίας των αυριανών πολιτών που θα βιώσουν αυτή τη νέα ψηφιακή εποχή, την Κοινωνία της Πληροφορίας τόσο στην εργασιακή όσο και στην κοινωνική τους καθημερινότητα.

Ερευνητικό εγχείρημα της παρούσας εργασίας, όπως προαναφέραμε στην εισαγωγή, αποτέλεσε η διερεύνηση απόψεων μαθητών του δημοτικού σχολείου σχετικά με την συμμετοχή τους στο ερευνητικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα παιδαγωγικής αξιοποίησης τηλεδιάσκεψης «Οδυσσέας».

Υπενθυμίζουμε ότι αντικείμενο του εκπαιδευτικού προγράμματος παιδαγωγικής αξιοποίησης της τηλεδιάσκεψης «Οδυσσέας» είναι ο σχεδιασμός, η ανάπτυξη και η υλοποίηση συνεργατικών δραστηριοτήτων από απόσταση μεταξύ Δημοτικών Σχολείων.

Συγκεντρωτικά, τα κυριότερα συμπεράσματα σε συνδυασμό με τα αντίστοιχα αποτελέσματα, που αναδείχθηκαν από την διερεύνηση (κεφάλαιο 6) των απόψεων μαθητών του δημοτικού σχολείου σχετικά με την συμμετοχή τους στο ερευνητικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα παιδαγωγικής αξιοποίησης τηλεδιάσκεψης «Οδυσσέας», ήταν τα παρακάτω :

A) Οι μαθητές στις αρχικές τους εκθέσεις δεν αναφέρουν καμία άποψη για την επικοινωνία τους με το δάσκαλο της τάξης τους. Οι μαθητές δεν αναφέρουν τίποτα για την επικοινωνία με το δάσκαλό τους γιατί θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι ο δάσκαλος αποτελεί για τους αυτούς μια δεδομένη και σταθερή αξία, γ'αυτό και δεν χρειάζεται να αναφέρουν κάποιο σχόλιο(Αναστασιάδης, Φιλιπούσης, Σιάκας, Τομαζινάκης, Γκίζα, Μαστοράκη & Καρβούνης, 2008b). Για τον ίδιο λόγο φαίνεται να μην αναφέρουν καμία άποψη για το δάσκαλο της απομακρυσμένης τάξης.

Αντίθετα στις τελικές τους εκθέσεις οι μαθητές αναφέρονται στην επικοινωνία με το δάσκαλο της τάξης και επικεντρώνονται στη βοήθεια και στην καθοδήγηση που τους έδειξε γύρω από την εκμάθηση της τεχνικής animation (Σιάκας, 2006), αλλά και τονίζουν τη γενικότερη βοήθεια-καθοδήγηση των δασκάλων, που είχαν σε όλες τις δραστηριότητες των τηλεδιασκέψεων. Θεωρούν σημαντική τη βοήθεια των δασκάλων τους για την επιτυχή ολοκλήρωση των δραστηριοτήτων των τηλεδιασκέψεων. Επίσης, οι μαθητές στις τελικές τους εκθέσεις, όσον αφορά την επικοινωνία τους με το δάσκαλο της απομακρυσμένης τάξης μέσω τηλεδιασκέψεων, αναφέρονται στη καθοδήγηση που ο δάσκαλος τους έκανε γύρω από την τεχνική animation (Σιάκας,2006).

Συμπερασματικά, παρατηρούμε ότι αυτά τα αποτελέσματα ενισχύουν την άποψη ότι η εισαγωγή των νέων τεχνολογιών των επικοινωνιών και των πληροφοριών δεν έχει σαν στόχο να αντικαταστήσει το ρόλο του δασκάλου (Αναστασιάδης,2000). Αντίθετα, θα του προσφέρει εργαλεία, εφαρμογές και υπηρεσίες, οι οποίες θα του δώσουν τη δυνατότητα να βελτιώσει τις

παιδαγωγικές του προσεγγίσεις, δημιουργώντας ένα συνεργατικό εκπαιδευτικό περιβάλλον (ibid). Μ' αυτόν τον τρόπο, ο ρόλος του δασκάλου προς τους μαθητές γίνεται περισσότερο καθοδηγητικός, συμβουλευτικός και υποστηρικτικός (ibid).

B) Οι μαθητές όπως φαίνεται στις αρχικές τους εκθέσεις τους, έχουν θετικές προσδοκίες για τις τηλεδιασκέψεις τόσο για το τι θα μάθουν σ' αυτές και για τις δραστηριότητες που θα κάνουν, όσο και γενικότερα για το πώς θα περάσουν στο πρόγραμμα παιδαγωγικής αξιοποίησης τηλεδιασκέψεων «Οδυσσέας». Τις θετικές προσδοκίες για τις Τ/Δ, τις έχουν τόσο οι μαθητές που παρακολούθησαν το πρόγραμμα για πρώτη φορά, όσο και οι μαθητές που είχαν ξαναπάρει μέρος στο πρόγραμμα την προηγούμενη σχολική χρονιά.

Στις τελικές τους εκθέσεις οι μαθητές, όπως φαίνεται συνεχίζουν να έχουν θετικές απόψεις για τις Τ/Δ. Οι μαθητές διατυπώνουν θετικές εντυπώσεις και καλά συναισθήματα για τις τηλεδιασκέψεις, τόσο για τις δραστηριότητες που έκαναν από τις οποίες έμαθαν πολλές πληροφορίες για τις κλιματικές αλλαγές και για τη γνωριμία των τόπων των σχολείων τους, όσο και για την τεχνική animation (Σιάκας, 2006) που διδάχτηκαν στο ερευνητικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα παιδαγωγικής αξιοποίησης τηλεδιάσκεψης Βέβαια ελάχιστοι μαθητές αναφέρθηκαν σε δυσκολίες που νόμιζαν ότι θα αντιμετώπισουν ή και αντιμετώπισαν στις δραστηριότητες των τηλεδιασκέψεων, κυρίως στην τεχνική animation.

Συμπερασματικά, παρατηρούμε ότι οι μαθητές όχι μόνο εξοικειώνονται με τις νέες τεχνολογίες (χρήση η/υ και διαδικτύου) και μαθαίνουν νέα προγράμματα (π.χ. powerpoint) και τεχνικές (animation), αλλά συμμετέχουν σε πολλές δραστηριότητες και μαθαίνουν πολλές πληροφορίες και αποκτούν και γνώσεις γύρω από τα θέματα των Τ/Δ (όπως τις κλιματικές αλλαγές).

Γ) Αναλύοντας τις αρχικές απόψεις των μαθητών και των δυο σχολείων σχετικά με τη επικοινωνία και τη συνεργασία τους με τους συμμαθητές τους στις τηλεδιασκέψεις, φαίνεται οι μαθητές ότι είχαν θετικές προσδοκίες και περίμεναν να περάσουν ωραία και να βγει κάτι "καλό" μέσα από αυτήν την επικοινωνία και τη συνεργασία. Οι μαθητές περίμεναν να έχουν με τους συμμαθητές τους στις τηλεδιασκέψεις ομαδικότητα, καλή συνεργασία, ανταλλαγή πληροφοριών.

Πράγματι, η επιτυχία αυτής της επικοινωνίας και της συνεργασίας, φαίνεται μάλλον ότι επιτεύχθηκε, από τις τελικές απόψεις των μαθητών και των δυο σχολείων, οι οποίοι, στο σύνολό τους, φαίνεται να διατυπώνουν θετικές εντυπώσεις που τους άφησε αντίστοιχα, αυτή η επικοινωνία και η συνεργασία.

Συμπερασματικά, έχουμε να τονίσουμε, ότι παρατηρείται με βάση τις παραπάνω απόψεις των μαθητών, η συμμετοχή τους στο ερευνητικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα παιδαγωγικής αξιοποίησης

τηλεδιάσκεψης «Οδυσσέας», ευνόησε την ανάπτυξη συνεργασίας και επικοινωνίας των μαθητών των δύο σχολείων που επικοινωνήσαν και συνεργάστηκαν μέσα από τις Τ/Δ. Άλλωστε η χρήση της τηλεδιάσκεψης στην εκπαιδευτική διαδικασία μπορεί να επιφέρει χρήσιμα αποτελέσματα στην εκπαίδευση (Αναστασιάδης, 2007b). Η τηλεδιάσκεψη εμφανίζεται ως μια τεχνολογία, που προσφέρει τη δυνατότητα πραγματικών αλληλεπιδράσεων ανάμεσα στους εκπαιδευτικούς και σε ομάδες εκπαιδευομένων, τη διατήρηση των παιδαγωγικών μεθόδων και το πνεύμα της ομάδας (Beaulieu & Jackson, 1996; Tiene, 1997).

Δ) Οι αρχικές γενικές απόψεις των μαθητών για τους συμμαθητές της απομακρυσμένης τάξης φαίνονται να βρίσκονται σε θετικά επίπεδα και μοιάζουν αρκετά με τις απόψεις που παρουσιάσαμε παραπάνω στην συνεργασία και στην επικοινωνία των μαθητών. Αντίστοιχα, οι τελικές γενικές απόψεις των μαθητών για τους συμμαθητές της απομακρυσμένης τάξης φαίνονται να είναι θετικές μετά το τέλος των τηλεδιασκέψεων και να επικεντρώνονται κυρίως στη συνάντηση των δυο σχολείων στην Αθήνα, όπου όλοι οι μαθητές τονίζουν ποσό ωραία πέρασαν και ακόμα κάποιοι μαθητές εξέφρασαν τη λύπη τους, που δε θα ξανασυναντούσαν τους συμμαθητές τους από την απομακρυσμένη τάξη, γιατί τελείωσαν οι τηλεδιασκέψεις.

Σαν συμπέρασμα, προκύπτει ότι οι μαθητές των δύο σχολείων ανέπτυξαν συναισθηματικούς δεσμούς μεταξύ τους μέσω των Τ/Δ και ως επικοινωνούσαν από απόσταση.

Ε) Όσον αφορά, τις αρχικές απόψεις των μαθητών για το νέο τρόπο διδασκαλίας μέσω Τ/Δ, οι μαθητές ανέφεραν τα συναισθήματα που είχαν για την έναρξη των Τ/Δ. Τα συναισθήματα αυτά χαρακτηρίζονται από χαρά, ενθουσιασμό και ανυπομονησία.

Στη συνέχεια, οι μαθητές ανέφεραν ότι τι περίμεναν να μάθουν πολλά στις Τ/Δ (περισσότερα από την προηγούμενη χρονιά συμμετοχής τους) και να κάνουν πολλές δραστηριότητες στο πρόγραμμα «Οδυσσέας» .

Σχετικά με τις τελικές απόψεις για το νέο τρόπο διδασκαλίας μέσω Τ/Δ, φαίνεται οι μαθητές να συνεχίζουν να έχουν χαρά και ενθουσιασμό που συμμετείχαν στο πρόγραμμα Τ/Δ. Επιπροσθέτως, υπάρχουν και οι απόψεις παιδιών που συσχετίζουν τη συμμετοχή τους τις δυο συνεχόμενες σχολικές χρονιές στο πρόγραμμα «Οδυσσέας» και φαίνεται να πιστεύουν ότι ο δεύτερος κύκλος τ/δ τους άρεσε περισσότερο.

Ακόμα, έχουμε και τις απόψεις μαθητών που εκφράζουν την επιθυμία να ξαναπαρακολουθήσουν διδασκαλία μέσω Τ/Δ και να συνεχιστούν και στο Γυμνάσιο οι Τ/Δ. Επίσης, κάποιοι μαθητές, όπως προκύπτει από την μελέτη των απόψεων τους, κάνουν προτάσεις σε όλο τους ανθρώπους να συμμετέχουν σε τηλεδιασκέψεις, επειδή όπως υποστηρίζουν, θα είναι κάτι μοναδικό και όμορφο γι' αυτούς.

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, οι μαθητές φαίνεται να είναι πολύ ενθουσιασμένοι από τη διδασκαλία μέσω Τ/Δ και από τις δραστηριότητες που περιλαμβάνονται στο πρόγραμμα και πρέπει οι μαθητές να υλοποιήσουν.

ΣΤ) Οι μαθητές σε κανένα σημείο των αρχικών εκθέσεων τους δεν αναφέρουν κάποια άποψη για τον συμβατικό τρόπο διδασκαλίας, ίσως γιατί σαν συμπέρασμα θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι οι μαθητές επικεντρώνονται στην καινούρια μορφή διδασκαλίας μέσω Τ/Δ, που είναι κάτι καινούριο γι'αυτούς και που όμως συνδυάζει και κάποια στοιχεία του συμβατικού τρόπου διδασκαλίας, όπως έχουμε αναφέρει (κεφάλαιο 3). Μάλιστα, όπως έχουμε παρατηρήσαμε παραπάνω αυτός ο νέος τρόπος διδασκαλίας δείχνει να ενθουσιάζει πολύ τους μαθητές και να εστιάζουν σ'αυτον.

Επίσης, παρατηρούμε και στις τελικές τους απόψεις, πιθανόν για τον ίδιο λόγο, οι μαθητές σε κανένα σημείο των εκθέσεων τους δεν αναφέρουν κάποια άποψη για τον συμβατικό τρόπο διδασκαλίας, εκτός από μια άποψη :

Επίσης σκεφτήκαμε ότι ήταν ευκαιρία να ξεκουραστούμε από το σχολείο. Ν2

Η άποψη αυτή, δείχνει ότι τον συγκεκριμένο μαθητή φαίνεται τον 'κουράζει' ο συμβατικός τρόπος διδασκαλίας και να τον 'ξεκουράζει' ο νέος τρόπος διδασκαλίας μέσω τηλεδιασκέψεων.

Ζ) Οι αρχικές απόψεις των μαθητών που αφορούν την τεχνολογία κατά τη διαδικασία της διδασκαλίας στη διάρκεια των τηλεδιασκέψεων και όχι κατά την προετοιμασία τους (όπου οι μαθητές ψάχνουν πληροφορίες στο διαδίκτυο, ετοιμάζουν ηλεκτρονικές παρουσιάσεις, κλπ),είναι λιγιστές. Ίσως, γιατί οι μαθητές να ασχολούνται περισσότερο με τις δραστηριότητες των τηλεδιασκέψεων, στις οποίες αναφέρουν χρησιμοποιούμενη τεχνολογία και λιγότερο με την τεχνολογία που χρησιμοποιείται κατά τη διάρκεια των τηλεδιασκέψεων.

Αναφορικά με τελικές απόψεις των μαθητών που αφορούν την τεχνολογία κατά τη διαδικασία της διδασκαλίας , αυτές εστιάζουν κυρίως στις παρουσιάσεις των εργασιών τους που τις έκαναν μέσα από πρόγραμμα παρουσίασης powerpoint.

Συμπερασματικά, παρατηρούμε ότι οι μαθητές δεν αναφέρονται ιδιαίτερα στα μηχανήματα (οθόνη-πανί, προτζέκτορας, υπολογιστής, κλπ) που χρησιμοποιούνται κατά τη διάρκεια των τηλεδιασκέψεων. Ίσως ,γιατί είναι η δεύτερη χρονιά συμμετοχής των μαθητών σε τηλεδιασκέψεις και δεν τους κάνει πλέον τόση εντύπωση η αίθουσα και ότι αυτή περιλαμβάνει, αλλά περισσότερο οι δραστηριότητες (που τις αναφέρουν συνέχεια στις εκθέσεις τους) οι οποίες πραγματοποιούνται εκεί.

Η) Όσον αφορά τις αρχικές απόψεις των μαθητών για την αντικατάσταση του συμβατικού τρόπου διδασκαλίας από το νέο, οι μαθητές δεν φαίνεται να εκφέρουν, να παρουσιάζουν απόψεις, εκτός από μια άποψη :

Όπως και πέρσι θα κάνουμε διάφορες δραστηριότητες και θα είναι σαν να κάνουμε μάθημα. Α20

Στην άποψη αυτή παρατηρείται ότι ο εν λόγω μαθητής/τρια στις τηλεδιασκέψεις νιώθει και λειτουργεί όπως και στον συμβατικό τρόπο διδασκαλίας, χωρίς να ξεκαθαρίζει αν αυτό το θεωρεί θετικό ή αρνητικό. Όπως, ξαναεπισημάναμε η καινούρια μορφή διδασκαλίας μέσω Τ/Δ, που είναι κάτι καινούριο για τους μαθητές συνδυάζει και κάποια στοιχεία του συμβατικού τρόπου διδασκαλίας, όπως έχουμε (κεφάλαιο 3).

Σαν συμπέρασμα, όσον αφορά, τις τελικές απόψεις των μαθητών για την αντικατάσταση του συμβατικού τρόπου διδασκαλίας από το νέο, οι μαθητές δεν φαίνεται να εκφέρουν, να παρουσιάζουν απόψεις.

Θ) Οι σχέσεις με τους συμμαθητές της τοπικής τάξης μέσα από την Τ/Δ, δεν φαίνονται ξεκάθαρα ούτε μέσα από τις αρχικές εκθέσεις τους, ούτε μέσα από τις τελικές εκθέσεις τους, καθώς είναι ελάχιστες οι σχετικές αναφορές των παιδιών. Ωστόσο, από αυτές τις λιγοστές απόψεις, οι οποίες δεν μπορούν να γενικευτούν, φαίνεται να υπάρχουν θετικές σχέσεις και προσδοκίες στους συμμαθητές της τοπικής τάξης μέσα από την Τ/Δ.

Ι) Οι αρχικές απόψεις των μαθητών σε σχέση με τους συμμαθητές της απομακρυσμένης τάξης μέσα από την Τ/Δ, φαίνεται να είναι αρκετά καλές και οι μαθητές των δυο σχολείων θέλουν να συναντηθούν από κοντά και να κάνουν μαζί κάποιες δραστηριότητες.

Αντίστοιχα, οι τελικές απόψεις των μαθητών σε σχέση με τους συμμαθητές της απομακρυσμένης τάξης μέσα από την Τ/Δ, φαίνεται να είναι αρκετά καλές. Οι μαθητές των δυο σχολείων επικεντρώνεται, με θετικές αναφορές, στη συνάντηση που είχαν στην από κοντά στην Αθήνα και στις δραστηριότητες που έκαναν μαζί τους από κοινού. Ακόμα υπήρξαν απόψεις των μαθητών σε σχέση με τους συμμαθητές της απομακρυσμένης τάξης, μέσα από τις οποίες φαίνονται τα συναισθήματα λύπης και στεναχώριας για τον αποχαιρετισμό των μαθητών των δυο σχολείων. Σαν συμπέρασμα, προκύπτει ξανά ότι οι μαθητές των δύο σχολείων ανέπτυξαν συναισθηματικούς δεσμούς μέσω των Τ/Δ και ως επικοινωνούσαν από απόσταση.

Κ) Οι μαθητές, σχετικά με τις νέες γνωριμίες μέσω Τ/Δ, στις εκθέσεις τους φαίνεται να επιθυμούν και να προσδοκούν αυτές τις νέες γνωριμίες με τους μαθητές της απομακρυσμένης τάξης. Επίσης, οι μαθητές στις τελικές εκθέσεις τους φαίνεται να είναι χαρούμενοι από τις νέες γνωριμίες που είχαν με τους μαθητές της απομακρυσμένης τάξης.

Α) Όσον αφορά, την απόκτηση φίλων μέσω Τ/Δ, οι μαθητές δείχνουν στις αρχικές τους απόψεις να επιθυμούν τη φιλία με τους συμμαθητές τους από το άλλο σχολείο. Επιθυμία που φαίνεται να πραγματοποιήθηκε, αφού οι μαθητές στις τελικές εκθέσεις τους ανέφεραν ότι ανέπτυξαν συναισθήματα φιλίας με τους συμμαθητές τους από το άλλο, το απομακρυσμένο σχολείο. Άρα, αναπτύχθηκαν και φιλίες μεταξύ των μαθητών των δυο σχολείων, που επικοινωνούσαν από απόσταση μέσω τηλεδιασκέψεων.

Στο σημείο αυτό ολοκληρώνονται τα συμπεράσματα, που αναδείχτηκαν σε συνδυασμό με τα αποτελέσματα της έρευνας μας. Κρίνεται σκόπιμο, να υπενθυμίσουμε ότι επειδή, το δείγμα της έρευνας που πραγματοποιήσαμε ήταν μικρό, τα αποτελέσματα της έρευνάς μας, δεν μπορούμε να τα γενικεύσουμε. Επίσης και η μέθοδος της ανάλυσης περιεχομένου χρησιμοποιήσαμε, δεν ενδείκνυται για την γενίκευση των αποτελεσμάτων.

Για το λόγο αυτό, το σύνολο των αποτελεσμάτων της έρευνάς μας, έχει μάλλον χαρακτήρα ενδείξεων παρά γενικεύσιμων αποτελεσμάτων.

7.2. Προτάσεις για Μελλοντική Έρευνα

Όπως αναφέρθηκε ένας σημαντικός περιορισμός της παρούσας έρευνας είναι το μικρό δείγμα που χρησιμοποιήθηκε με αποτέλεσμα να μην μπορούν να εξαχθούν γενικεύσιμα συμπεράσματα.

Στην έρευνα πραγματοποιήσαμε τη διερεύνηση των απόψεων των μαθητών που συμμετείχαν στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Οδυσσέας», γύρω από τις τηλεδιασκέψεις και εκτιμούμε ότι η εργασία μας θα αποτελέσει έναυσμα για περαιτέρω μελέτες, γύρω από τη χρήση της διαδραστικής τηλεδιάσκεψης στο χώρο της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Πιο συγκεκριμένα, κρίνεται σκόπιμη η επανάληψη της έρευνας σε μεγαλύτερο αριθμό μαθητών(αρχικές και τελικές τους απόψεις) που συμμετείχαν στο ερευνητικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα παιδαγωγικής αξιοποίησης τηλεδιάσκεψης «Οδυσσέας», σε άλλες σχολικές χρονιές και σύγκριση των αποτελεσμάτων με την παρούσα έρευνα. Άλλωστε, ας μην ξεχνάμε ότι το συγκεκριμένο πρόγραμμα έχει ξεκινήσει από το 2000 και συνεχίζει μέχρι σήμερα. Μέχρι σήμερα στο πλαίσιο του προγράμματος «ΟΔΥΣΣΕΑΣ» έχουν πραγματοποιηθεί πάνω από 80 εκπαιδευτικές τηλεδιασκέψεις στις οποίες έχουν λάβει μέρος 1000 περίπου μαθητές και 45 εκπαιδευτικοί από 16 δημοτικά σχολεία της Ελλάδας και της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Ακόμα θα μπορούσαν να διερευνηθούν οι απόψεις των μαθητών(από διάφορες σχολικές χρονιές) μέσα από τις εκθέσεις τους, και να συσχετιστούν με τα αποτελέσματα των ερωτηματολογίων, που συμπληρώνουν οι ίδιοι για τη συμμετοχή τους στο πρόγραμμα

«Οδυσσέας». Ακόμα, ενδιαφέρον θα είχε και η αντίστοιχη διερεύνηση των απόψεων των δασκάλων που συμμετείχαν στο πρόγραμμα και ο πιθανός συσχετισμός αυτών των απόψεων, με τις αντίστοιχες των μαθητών.

Κλείνοντας, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι τα δημοτικά σχολεία αποτελούν σήμερα τους χώρους εκπαίδευσης και προετοιμασίας των αυριανών πολιτών που θα βιώσουν αυτή τη νέα ψηφιακή εποχή, την Κοινωνία της Πληροφορίας τόσο στην εργασιακή όσο και στην κοινωνική τους καθημερινότητα. Γιατί και όπως αναφέραμε και στην εισαγωγή της εργασίας μας, η είσοδος των ΤΠΕ στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση αποκτά ιδιαίτερη σημασία και πόσο μάλλον η χρήση της διαδραστικής τηλεδιάσκεψης σαν τρόπο διδασκαλίας. Γι'αυτό, πιστεύουμε έχει σημασία και αξίζει να γίνει περαιτέρω διερεύνηση της παιδαγωγικής χρήσης της διαδραστικής τηλεδιάσκεψης.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΗΣ, Π. (2000). *Στον Αιώνα της Πληροφορίας*. Αθήνα, Λιβάνης.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΗΣ, Π.(2004). *Πανεπιστημιακές συμπληρωματικές σημειώσεις διδασκαλίας για το μάθημα: «Διαδίκτυο – Εκπαίδευση και Κοινωνία»*.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΗΣ, Π.(2005). *Νέες Τεχνολογίες και Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση στην υπηρεσία της Δια Βίου Μάθησης: Προς μια νέα «Κοινωνική Συμφωνία» για την άρση των συνεπειών του Ψηφιακού Διψισμού»*. Στο Α.Λιοναράκης (Επιμ) Πρακτικά 3ου Διεθνούς Συνεδρίου Ανοικτής & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης Παιδαγωγικές και Τεχνολογικές Εφαρμογές, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Ελληνικό Δίκτυο Ανοικτής & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης Πάτρα, 11 -13 Νοεμβρίου 2005.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΗΣ, Π. (2007b). *Οι Προηγμένες Μαθησιακές Τεχνολογίες Σύγχρονης και Ασύγχρονης Μετάδοσης στην Υπηρεσία της εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης: Ζητήματα Σχεδιασμού και Υλοποίησης Συστήματος Μικτής Μάθησης (Blended Learning) για την Επιμόρφωση των Εκπαιδευτικών της Ομογένειας. Κοινωνικο – Εποικοδομιστική Προσέγγιση*. Στο Α. Λιοναράκης (Επιμ) Πρακτικά 4^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου Ανοικτής & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Ελληνικό Δίκτυο Ανοικτής & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης. Αθήνα 23-25 Νοεμβρίου, 2007.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΗΣ, Π. (2007b). *Η Διδακτική Αξιοποίηση της Διαδραστικής Τηλεδιάσκεψης στο Σύγχρονο Σχολείο: Κοινωνικο -Εποικοδομιστική Προσέγγιση*. Στο Α.Λιοναράκης (Επιμ) Πρακτικά του 4ου Διεθνούς Συνεδρίου Ανοικτής & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Ελληνικό Δίκτυο Ανοικτής & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης. Αθήνα 23-25 Νοεμβρίου 2007.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΗΣ, Π., ΦΙΛΙΠΠΟΥΣΗΣ, Γ., ΣΙΑΚΑΣ, Σ., ΤΟΜΑΖΙΝΑΚΗΣ, Α., ΓΚΙΖΑ, Π., ΜΑΣΤΟΡΑΚΗ, Ε., ΚΑΡΒΟΥΝΗΣ, Λ. (2008b). *Η Τηλεδιάσκεψη στην υπηρεσία της συνεργατικής οικοδόμησης της γνώσης και της διαθεματικής προσέγγισης. Από τη Θεωρία στην Πράξη «ΟΔΥΣΣΕΑΣ 2008»: Περιβάλλον - Κλιματικές Αλλαγές. Πρακτικά εισηγήσεων του 5^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου των Εκπαιδευτικών για τις ΤΠΕ, Σύρος 8-10 Μαΐου 2009.*

ΑΝΔΡΕΟΥ, Α. (2004). *Η εξ αποστάσεως επιμόρφωση των εκπαιδευτικών.* Στο Π. Αναστασιάδης (Επ.), *1η Πανελλήνια Διημερίδα με διεθνή συμμετοχή: Δια βίου και εξ αποστάσεως εκπαίδευση στην Κοινωνία της Πληροφορίας* (σ. 113-121). Ρέθυμνο: Προπομπός.

ΒΑΣΑΛΑ, Π. (2005). *Εξ Αποστάσεως Σχολική Εκπαίδευση*, στο Α. Λιοναράκης (Επιμ) *Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση. Παιδαγωγικές και Τεχνολογικές Εφαρμογές*. Πάτρα: ΕΑΠ.

ΒΑΜΒΟΥΚΑΣ, Μ. (2000-Στ' έκδοση). *Εισαγωγή στην Ψυχοπαιδαγωγική Έρευνα και Μεθοδολογία*. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.

ΚΑΡΟΥΛΗΣ, Α. (2000). *Προβλήματα σχεδιασμού και ανάπτυξης διαλογικών interfaces για την υποστήριξη multimedia πληροφορικών συστημάτων*, Διδακτορική διατριβή, Θεσσαλονίκη: Α.Π.Θ.

KEEGAN, D. (1996). *'Foundations of distance education'*, Routledge, London. (Το βιβλίο έχει μεταφραστεί στα ελληνικά με τον τίτλο: *Οι βασικές αρχές της ανοιχτής και εξ αποστάσεως εκπαίδευσης'*, Αθήνα, Μεταίχμιο).

KEEGAN, D. (2000). *Οι Βασικές Αρχές της Ανοιχτής και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

ΚΟΚΚΟΣ, Α., ΛΙΟΝΑΡΑΚΗΣ, Α., ΜΑΤΡΑΛΗΣ, Χ., & ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΚΟΛΟΣ, Χ., (1999). *Ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Το εκπαιδευτικό υλικό και οι νέες τεχνολογίες* - Τόμος Γ. Πάτρα: ΕΑΠ.

ΚΟΛΛΙΑΣ, Α. (2006). *Πανεπιστημιακές σημειώσεις ανάλυσης περιεχομένου με τη χρήση νέων τεχνολογιών*.

KONTONH, Δ.-Π.Ν. (1999). *Σύγκριση των συστημάτων ανοικτής και εξ αποστάσεως εκπαίδευσης και των συμβατικών συστημάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης*, στο *Πρακτικά Επιστημονικού Συνεδρίου: Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση και Περιφερειακή Ανάπτυξη*. Ηγουμενίτσα. ΤΕΙ Ηπείρου.

ΛΙΟΝΑΡΑΚΗΣ, Α. (1999). *Εξ αποστάσεως και συμβατική εκπαίδευση: Συγκλίνουσες ή αποκλίνουσες δυνάμεις;* Στο: *Η Ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση των εκπαιδευτικών*, Ομοσπονδία Ιδιωτικών Εκπαιδευτικών Λειτουργών Ελλάδας (Ο.Ι.Ε.Λ.Ε), Αθήνα.

ΛΙΟΝΑΡΑΚΗΣ, Α. (2005) *Ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση και διαδικασία μάθησης στο : Ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση: Παιδαγωγικές και Τεχνολογικές εφαρμογές*. Πάτρα, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο. Ανακτημένο στις 10/5/2006 από <http://www.eap.gr/programmes/ekp/ekp65/yliko.htm>.

ΛΙΟΝΑΡΑΚΗΣ, Α. (2006). *Η θεωρία της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης και η πολυπλοκότητα της πολυμορφικής της διάστασης*. Στο Α. Λιοναράκης, επιμ., *Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης – Στοιχεία θεωρίας και πράξης*. Αθήνα: Προπομπός.

ΜΑΚΡΑΚΗΣ, Β. (2005-Γ'έκδοση). *Ανάλυση Δεδομένων στην Επιστημονική Έρευνα με τη Χρήση του SPSS*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.

ΜΑΤΡΑΛΗΣ Χ. (1998) *Ύπαρξη-Σχεδιασμός ειδικού εκπαιδευτικού υλικού*, στο *Ανοικτή και Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση*, Τόμος Α- Θεσμοί και Λειτουργίες Πάτρα: ΕΑΠ.

ΜΑΤΣΑΓΓΟΥΡΑΣ, Η. (2002). *Η διαθεματικότητα στη σχολική γνώση. Εννοιοκεντρική Αναπαλαίωση και σχέδια εργασίας*. Αθήνα: Γρηγόρης

ΡΑΠΤΗΣ, Α., ΡΑΠΤΗ, Α. (2004). *Μάθηση και Διδασκαλία στην Εποχή της Πληροφορίας. Συνολική Προσέγγιση. Α' Τόμος*. Αθήνα

ΣΙΑΚΑΣ, Σ. (2006). *Η Μεθοδολογία Ανάπτυξης Ενός Animation Εκπαιδευτικού Project*. Φεστιβάλ Ταινιών Μικρού Μήκους Δράμας.

TZANH, M.(2005). *Πανεπιστημιακές σημειώσεις μεθοδολογίας έρευνας κοινωνικών επιστημών.*

Ξενόγλωσση

ABBOT, L. et al.: (1993). *Videoconferencing and Distance Learning. Faculty of Education and Department of Adult and Continuing Education.* Ireland: University of Ulster.

ACKERMANN, F. (1996). *Participants' perceptions on the role of facilitators using group decision support systems.* Group Decision and Negotiation 5, 93-112.

ALEXANDER, W., HIGGISON, C., & MOGEY, N. (Eds.). (1999). *Videoconferencing in teaching and learning: Case studies. LTDI and TALISMAN, Institute of Computer-Based Learning.* Herriot-Watt University Edinburgh, SCT. Retrieved June, 4, 2004, from www.icbl.hw.ac.uk/ltidi.

ALLEN, M., BOURCHIS, J., BURELL, N. & MABRY, E. (2002). *Comparing Student Satisfaction With Distance Education to Traditional Classrooms in Higher Education: A Meta-Analysis.* The American Journal of Distance Education Volume 16 (2) .

ALLY, M. (2004). *Foundations of educational theory for online learning.* In T. Anderson and F. Elloumi, eds, *Theory and Practice of Online Learning.* Athabasca, Athabasca University.

ANASTASIADES, P. (2000b). *The basic characteristics of the new hybrid learning environment on the emerging information society.* Proceedings of the 2nd Panhellenic Conference on Computer and Telecommunications Technology in Education. Patra: Greece.

ANASTASIADES, P., & RETALIS, S. (2002). *The Educational Process in the Emerging Information Society: Conditions for the Reversal of the Linear Model of Education and the Development of an Open Type Hybrid Learning Environment.*

ANASTASIADES, P. (2003) *Distance learning in Elementary schools in Cyprus: The evaluation Methodology and Results.* Computers & Education: volume 40(1). Elsevier Science.

ANASTASIADES, P. (2005). *Synchronous Vs Asynchronous Learning? Principles, Methodology and Implementation Policy of a Blended Learning Environment for Lifelong Learning, at the University of Crete*. Proceedings of the ED-MEDIA 2005 World Conference on Educational Multimedia, Hypermedia and Telecommunications, (AACE). Association for the Advancement of Computing in Education. June 27-July 2,2005, Montreal,Canada.

ANASTASIADES, P. (2006). *Interactive Videoconferencing in K- 9 Education: “ODUSSEAS 2000-2004” a case study in Elementary Schools in Greece and Cyprus*. Proceedings of the Diverse 2006, 6th.

ANASTASIADES, P. (2007). *Interactive Video Conferencing (IVC) as a Crucial Factor in Distance Education: Towards a Constructivism IVC Pedagogy Model under a cross curricular thematic approach*. In E. Bailey (Ed) *Focus on Distance Education Developments.*, NY: Nova Science Publishers, Inc.

ANASTASIADES, P. (2009). *Interactive Videoconferencing and Collaborative Distance Learning for K-12 Students and Teachers: Theory and Practice*. NY: Nova Science Publishers, Inc.

ANDREWS, T., KLEASE, G. (1998). *Challenges of multisite video conferencing: The development of an alternative teaching/learning model*. *Australian Journal of Educational Technology*, 14 (2), 88-97. Retrieved 9 May 2008, from: <http://www.ascilite.org.au/ajet/ajet14/andrews.html>

BARDIN, L. (1986). *L 'analyse de contenu*, 4^η έκδ., Presse Universitaires de France.

BEAN, J. (1997) *The Middle School: The Nature Home of integrated curriculum*. *Educational Leadership*, vol 49(2) .

BEAULIEU, M., JACKSON, F. (1996). *La videocommunication Evaluation des experiences en pedagogie universitaire. Rapport technique non-publie*. Rimouski: Universite du Quebec a Rimouski.

BENDER D ., WOOD, J. &. VREDEVOOGD, J. (2004) *Teaching Time: Distance Education Versus Classroom Instruction*. The American Journal of Distance Education Volume 18 (2).

BROWN, S. (2001). *Views on Videoconferencing Higher Education and Research Opportunities in the UK (HERO), March Issues - From*
[http://www.hero.ac.uk/inside_he/archive/views_on_videoconferencing883.cfm?](http://www.hero.ac.uk/inside_he/archive/views_on_videoconferencing883.cfm)

CLEAR, A. G.(1999). *A collaborative learning trial between New Zealand and Sweden-using Lotus Notes Domino in teaching the concepts of Human Computer Interaction*. Proceedings of the 4th annual SIGCSE/SIGCUE ITiCSE conference on Innovation and technology in computer science education. p.111-114, Cracow. Poland .

CHEN, Y., & WOLLITS, F. (1998). *A path analysis of the concepts in Moore's theory of transactional distance in a videoconferencing environment*. Journal of Distance Education, 13(2),51-65 .

DE LANDSHEERE G. (1979). *Dictionnaire de revaluation et de la recherche en education*. Paris, P.U.F.

ERTL, B., KOPP, B. & MANDL, H. (2005), *Effects of an Individual's Prior Knowledge on Collaborative Knowledge Construction and Individual Learning Outcomes in Videoconferencing*. in Koschmann, T., Suthers, D., Chan, T.W. (eds)
Computer Supported Collaborative Learning. Lawrence Erlbaum Associates, Taipei, Taiwan 145-154.

FICHER, F., BRUHN, J., GRASEL, C. & MANDL, H. (2002). *Fostering collaborative knowledge construction with visualization tools*. *Learning and Instruction*, 12, 213-232.

FICHER, F., & MANDL, H. (2003). *Being there or being where? Videoconferencing and cooperative learning*. In H. van Oostendorp (Ed.), *Cognition in a digital world* (pp. 205–223). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

FILLION, G., LOMAYEM, M., & BOUCHARD (1999). *Videoconferencing in distance education: a study of student perceptions in the lecture context*. *Innovations in Education and Training International* 36, 302.

FINN, K. E., SELLEN, A. J., & WILBUR, S. B. (Eds.). (1997). *Video-mediated communication*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

GIBSON, C., & COHEN, S. (eds.) (2003). *Virtual Teams That Work: Creating Conditions for Effective Virtual Teams*. San Francisco. CA: Jossey-Bass/Wiley.

GREGORIO, S. (2009), *Introduction to Atlas.ti Software for Qualitative Data Analysis*, London: SdG Associates.

GURER, D., KOZMA, R., & MILLAN, E. (1999). *Impact of shared applications and implications for the design of collaborative learning environments*. In S. Lajoie (Ed.), *Proceedings for the ninth world conference on artificial intelligence in education (AI-ED99)*, pp. 439-445). Amsterdam: IOS Press.

HABERMAS, J. (1971). *Knowledge and Human Interests*. Bosen: Beacon Press. Bangemann, M. (1994), *The Europe and the global informatiob society . Recomendtions to the E.U.*

HAYDEN, K.L. (1999). *Videoconferencing in K-12 Education: A Delphi Study of Characteristics and Critical Strategies to Support Constructivist Learning Experiences*. *Proceedings: Conference on Distance Teaching & Learning*.

HOLSTI, Ole R. (1969) *Content Analysis for the Social Sciences and Humanities*, Reading, Mass: Addison-Wesley.

LIONARAKIS, A. (1998). *Polymorphic Education: A pedagogical framework for open and distance learning*. In A. Szucs & A. Wagner. (Eds). *Universities in a Digital Era: Transformation, Innovation and Tradition Roles and Perspectives of Open and Distance Learning, Proceedings of the 7th European Distance learning Network (EDEN), Conference*. University of Bologna, Italy, 24-26 June 1998.

LIONARAKIS A. PANAGIOTAKOPOULOS,C, M.XENOS, (2005). *Open and Distance Learning: tools of information and communication technologies for effective learning*. Στο: Βασάλα Π., Γκικόσος Ι., Κουτσούμπα Μ., Λιοναράκη Ξένο; Μ., Παναγιωτακόπουλος Χ., Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση. *Παιδαγωγικές και Τεχνολογικές Εφαρμογές*, τόμος Δ, Πάτρα, ΕΑΠ. σ.81,88,90,91.

MARTIN, M. (2000). *Videoconferencing in teaching and learning_case studies and guidelines*. Western Education and Library Board.

MCLAAC M.S. & BLOCHER, J.M. (1998). *How Research in Distance Education Can Affect Practice*. *Educational Media International*, 35(1), pp. 43-47.

Richards, C. (2006). 'Towards an integrated framework for designing effective ICT-supported learning environments: the challenge to better link technology and pedagogy', *Technology, Pedagogy and Education*, 15(2), pp. 239-255.

MERRICK, S. (2005). *Videoconferencing K-12: The State of the Art*, *Innovate: Journal of Online Education*, 2(1). http://www.yorku.ca/abel/docs/The_State_of_the_Art%5B1%5D.pdf.

MERRIL, M. D., DRAKE, L., LACY, M. J., & PRATT, J. (1996). *Reclaiming the discipline of instructional design*. [Online]. Retrieved 9 May 2008, from the World Wide Web: <http://itech1.coe.uga.edu/itforum/extra2/extra2.html>

MURPHY, E., COFFIN G. (2003). *Synchronous Communication in a Web-Based Senior High School Course: Maximizing Affordances and Minimizing Constraints of the Tool*. *The American Journal of Distance Education* Volume 17 (4) .

KALLOGIANAKIS, M., (2004). *Reseaux pedagogiques et communautés virtuelles: de nouvelles perspectives pour les enseignants*, Paris, L'Harmattan.

KEEGAN, D. (1993). *Theoretical principles of distance education*. London: Routledge.

KEEGAN, D (2006) Distance education today. *Hellenic Open University conference Crete*.

19.7.2006 προσπελάστηκε από

http://www.ericsson.com/ericsson/corpinfo/programs/resource_documents/crete_speech.pdf στις
25-4-2008

KRIPPENDORFF, K. (1980). *Content Analysis: an introduction to its methodology*, σειρά: The Sage Comtex Series, αρ.5, Newbury Park, CA: Sage.

REED, J., & WOODRUFF, M. (1995). *An introduction to using videoconferencing technology for teaching*, The Distance Educator Newsletter, Fall, Scott, T D and Pitcher, N (1997), SUMSMAN: Scottish, from: <http://www.kn.pacbell.com/wired/vidconf/Using.html>.

ROBINSON, D. (1997). *Applications development in medical informatics and related issues of security, usability and version control*. Unpublished MSc Thesis, DMU.

SULLIVAN, M., JOLLY, D., FOSTER, D., & TOMKINS, R. (1994). *Local Heroes:Bringing tele communications to rural, small s chools*. Austin, TX: Southwest Educational Development Laboratoiy.

SUTHERS, D. (2001). *Collaborative representations: Supporting face to face and online knowledge-building discourse*. Proceedings of the 34th Hawai`i International Conference on the System Sciences (HICSS-34), January 3-6, 2001, Maui, Hawai`i: Institute of Electrical and Electronics Engineers.

TIENE, D., (1997). *Teaching via two-way television : The instructor's perspective*. International Journal of Instructional media, 24(2), 123-131.

WEBER, R. P. (1985) *Basic Content Analysis*, Sage.